

PHOTO

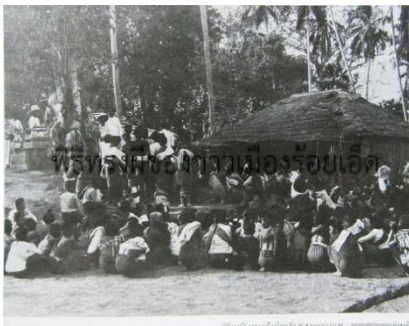

ไทลาว

ผ้าสไบของสตรีในการเสริมแต่ง
กาย

พิธีทรงผ้าของชาวเมืองร้อยเอ็ด

“กลุ่มชาติพันธุ์ลาวอีสาน” หรือกลุ่มประชากรที่ใช้ภาษาอีสาน อยู่ในชีวิตประจำวันซึ่งอาศัยอยู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พื้นที่ที่มีความหมายตรงกับ “คำอีสาน” เริ่มใช้เป็นทางการสมัยรัชกาลที่ 5 ราว พ.ศ. 2442 ในชื่อ มณฑลตะวันออกเฉียงเหนือ แต่ยังคงหมายถึงกลุ่มน้ำมูลถึงอุบลราชธานี จำปาสัก ฯลฯ รวมความแล้วใครก็ตามที่มีถิ่นกำเนิดหรือมีหลักแหล่งอยู่ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย (จะโดยเคลื่อนย้ายเข้ามาอยู่เมื่อไรก็ตาม) ถ้าถือตัวว่าเป็นคนอีสานหรือชาวอีสานอย่างเต็มอกเต็มใจและอย่างองอาจก็ถือเป็นคนอีสานเป็นชาวอีสานทั้งนั้น (สุจิตต์ วงษ์เทศ: 2549)

ภูมิภาคอีสาน เป็นดินแดนที่มีอาณาเขตกว้างขวาง มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับประเทศในกลุ่มประชาคมลุ่มน้ำโขง ประชากรในภูมิภาคนี้มีวัฒนธรรมที่หลากหลาย โดยมีกลุ่มวัฒนธรรมไท-ลาวเป็นหลักและกลุ่มวัฒนธรรมย่อยที่แตกต่างตามสภาพท้องถิ่นฐานเดิม กลุ่มชาติพันธุ์ในภูมิภาคนี้จำแนกตามตระกูลภาษาได้ 2 ตระกูล คือ กลุ่มไต-กะได ที่ประกอบด้วยกลุ่มวัฒนธรรมไท-ลาว ไทโคราช และกลุ่มออสโตรเอเชียติก สาขามอญ-เขมร ที่ประกอบด้วยกลุ่มเขมรถิ่นไทย กูย บ รุ

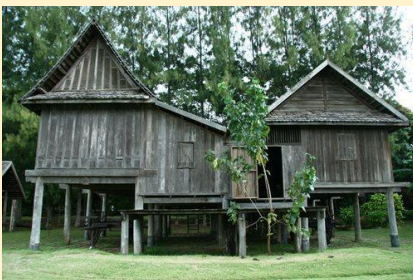
อีสานนอกจากการเป็นดินแดนอันกว้างขวาง ที่มีวัฒนธรรมทางสังคมอย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่อดีต การเดินทางติดต่อระหว่างกลุ่มชนเผ่าต่าง ๆ ที่ทำให้อีสานไม่ใช่ดินแดนที่อยู่โดดเดี่ยว พื้นที่สูง ที่ราบ บนผืนแผ่นดินใหญ่และแนวชายฝั่งทะเล เป็นองค์ประกอบที่ทำให้มีการติดต่อไปมาหาสู่กันอย่างกว้างขวาง กลุ่มชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้เป็นกลุ่มชนหลักในภูมิภาค ในขณะที่เดียวกันก็มีกลุ่มชนอื่น ๆ เช่น กลุ่มออสโตรเอเชียติก สาขามอญ-เขมรกระจายอยู่ทั่วไปในภูมิภาคนี้การผสมผสาน

ผู้คนได้อพยพหนีภัยการเมือง

กิจกรรมประเพณีในรอบ 12 เดือน

PHOTO

การแต่งกาย การแต่งกายชาวไทลาวเหมือนกลุ่มชาวไทย-อีสานทั่วไป เมื่ออยู่กับบ้านผู้ชายจะนุ่งโจงกระเบนผ้าขาวม้าคล้องคอและ ไม่สวมเสื้อ เมื่อออกไปนอกบ้านจะนุ่งกางเกงขาก๊วย สวมเสื้อแขนสั้น คาดผ้าขาวม้าตาตาราง ส่วนผู้หญิงจะนุ่งซิ่นมัดหมี่ไหมหรือฝ้าย ใส่เสื้อ กระบอก แขนยาวและนิยมห่มสไบ ผ้าขาวม้าหรือผ้าขิดลายดอกจัน เมื่อไปร่วมงานบุญต่าง ๆ การละเล่นและการแสดงของชาวไท-ลาวมี พัฒนาการทางรูปแบบมากมาย เช่น หมอลำ เจิ้ง โดยมีเครื่องดนตรี ประกอบที่สำคัญคือ แคน และเครื่องดนตรีประกอบอื่น เช่น ซึง พิณ ฉิ่ง ฉาบ ปัจจุบันมีโปงลาง ซึ่งนิยมนำมาประกอบกับเครื่องดนตรีชนิด อื่นเช่นกัน

ไทลาว (ไทยอีสาน) ไท-ลาว Laotian ตระกูลภาษาไท-กะได (Tai-Kadai Language Family) กลุ่มไทลาว หรือทั่วไปเรียกว่า “ชาวอีสาน” ที่เป็นกลุ่มที่ใหญ่ที่สุด มีประชากรมากที่สุดในอีสาน ซึ่งชาวภาคกลาง มักจะเรียกชนกลุ่มนี้ว่า “ลาว” เพราะว่า มีภาษาพูด เป็นภาษาเดียวกับคนลาวในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) แต่ความจริงแล้วเป็นภาษาไทยสาขาหนึ่ง ซึ่งมีวัฒนธรรม เหนือกว่ากลุ่มอื่น ๆ เป็นกลุ่มที่สืบทอดวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขงแต่โบราณ (ร่วมกับไทยเวียง หรือ ชาวเวียงจันทน์) มีตัวอักษรของตนเองใช้มาแต่ สมัยอยุธยาเป็นอย่างน้อย และอาจจะร่วมสมัยสุโขทัย ตัวอักษรที่ใช้มี 2 แบบ คือ อักษรไทยน้อย และอักษรไทยธรรม

ข้อมูลด้านสภาพทั่วไป

ประเพณีวัฒนธรรม

การจัดสำรับอาหารแบบขันโตก

การเลี้ยงหม่อนไหมและทอผ้าไหมมัดหมี่

1. ข้อมูลด้านสภาพทั่วไป

ชนเผ่าไทลาวอาศัยและกระจายตัวอยู่ในพื้นที่อำเภอฝาง ได้แก่ หมู่บ้านหนองบัวคำ ตำบลแม่คะหมู บ้านโป่งดิบนอก หมู่ 12 หมู่บ้านโป่งดิบใน หมู่ที่ 15 ตำบลเวียง

การตั้งถิ่นฐาน ได้อพยพมาจาก คนอีสาน หรือ ไทลาว อพยพพลัดถิ่นมาจากบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จากการสัมภาษณ์ผู้เฒ่าผู้แก่และคนในท้องถิ่นให้ข้อมูลว่า ชาวอีสานที่ย้ายเข้ามานั้นมาจากจังหวัด นครราชสีมา และจังหวัดบุรีรัมย์ (บางคนสามารถพูดภาษาเขมรได้) โดยเริ่มมีการตั้งถิ่นฐานในหมู่บ้านโป่งดิบ (เดิมเป็นหมู่บ้านเดียว) เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๕๒๑ เป็นต้นมา ซึ่งภายหลังมีการแยกเป็นหมู่บ้านโป่งดิบในและหมู่บ้านโป่งดิบนอก แต่ก็ยังเป็นกลุ่มเครือญาติและชาติพันธุ์อีสานเช่นเดิม ซึ่งผู้คนจะประกอบอาชีพ เกษตรกรรมเป็นหลัก ได้แก่ ลิ่นจี่ ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ท้องถิ่นของเมืองฝาง นอกจากนี้ยังมีการเลี้ยงหม่อนไหมและ นำไปทอผ้า เป็นต้น จากการดำรงชีพของคนอีสานในพื้นที่ดังกล่าวมาประมาณ ๓๐ กว่าปี ทำให้มีการขยาย ครอบครัวไปยังหมู่บ้านหนองบัวคำที่อาณาเขตติดต่อกัน ซึ่งบริเวณดังกล่าวมีคนเมืองอาศัยอยู่มาก่อน

นายเวช โพธิ์เวียง ชาวบ้านจังหวัดนครราชสีมา ที่อพยพโยกย้ายมาอยู่ที่ อ.ฝาง ตั้งแต่ยุคแรก ๆ และ ทำอาชีพปลูกหม่อนเลี้ยงไหมแปรรูปเป็นผ้าทอ เปิดเผยว่า หนีแล้งจากอีสานมาอยู่ที่เมืองฝางตั้งแต่ปี พ.ศ. 2521 จนกระทั่งปี พ.ศ. 2533 คนเฒ่าคนแก่ก็เริ่มปลูกหม่อนเลี้ยงไหมแบบไหมพันธุ์พื้นบ้าน พันธุ์ไทยอีสาน ต้นหม่อนก็เป็นหม่อนไทยบุรีรัมย์ 60 จนมาปี พ.ศ. ๒๕34 – ๒๕35 ก็เริ่มเข้าโครงการหมู่บ้านอนุรักษ์ไหมไทย พื้นบ้านเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ

หากกล่าวถึงความเป็นมาของชาติพันธุ์คนอีสานหรือไทลาว ในความหมายกว้าง ๆ ทุกคนที่มาจาก 20 จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนืออาจเรียกว่าเป็นกลุ่มคนอีสาน ส่วนในความหมายแคบคือ คำนี้สื่อเฉพาะผู้มีเชื้อชาติลาวที่เป็นประชากรส่วนใหญ่ในพื้นที่ส่วนใหญ่ของภูมิภาค หลังการกบฏเจ้าอนุวงศ์ ที่ล้มเหลวใน พ.ศ. 2369 ทำให้เกิดการบังคับย้ายโอนประชากรผู้มีเชื้อชาติลาวจำนวนมากมายังภาคอีสาน หลังการแยกภาคอีสานออกจากอาณาจักรของลาวในอดีต รวมเข้ากับรัฐชาติไทยและนโยบาย “การแปลงเป็นไทย” ของรัฐบาล ทำให้กลุ่มคนอีสานพัฒนาเอกลักษณ์ประจำภูมิภาคให้แตกต่างไปจากทั้งชาวลาวในประเทศลาวและชาวไทยในภาคกลางของประเทศไทย ดังนั้นผู้อยู่อาศัยเกือบทั้งหมดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยจึงมีสัญชาติไทย ถึงกระนั้นประชากรส่วนใหญ่ (ประมาณร้อยละ 80) มีเชื้อชาติลาวและพูดสำเนียงหนึ่งของภาษาลาวอยู่บ้าง (สำเนียงหลักของภาษาลาวสามภาษาที่พูดกันในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยถูกสรุปเป็นภาษาอีสาน) เพื่อหลีกเลี่ยงทัศนคติแบบเหมารวมและการรับรู้ที่เกี่ยวข้องกับคนที่พูดภาษาลาวแบบเสื่อมเสีย จึงเรียกตนเองเป็น คนอีสาน

ลักษณะโดยทั่วไปของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว ถือว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นกลุ่มเก่าที่สุด โดยอพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งในแถบอีสาน โดยเฉพาะในจังหวัดสกลนคร กลุ่มชาติพันธุ์ไทลาวจะเป็นการอพยพจากบริเวณเขตจังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดกาฬสินธุ์ มหาสารคาม ยโสธร เข้ามาอาศัยอยู่ตามเขตพื้นที่ที่เป็นเนินสูง เป็นโคก และมีลุ่มน้ำไหลผ่าน เพื่อทำมาหากินกับการปลูกข้าวและหาอยู่หากินกับลุ่มแม่น้ำ ทั้งนี้เมื่อเกิดปัญหาภัยแล้งประมาณปี พ.ศ. ๒๕๒๑ ชาวบ้านกลุ่มหนึ่งในจังหวัดนครราชสีมา ที่อพยพหนีภัยแล้งจากอีสานมาที่อำเภอฝาง และใช้นามสกุลที่มาจากถิ่นฐานเดิม เช่น โพธิ์เวียง, สังข์ชาติ, สังข์ฤทธิ์, หวายเป็น, พวงโฮง, ปัดโฮง, ปัดตานัง, ด่านนอก ฯลฯ

ອັກສરລາວ

ກ	ຂ	ຄ	ຟ	ງ	ຈ	ວ	ຊ	ຊ	ຮ	ຝ	ຖ	ທ	ຝ
k	kh	kh	kh	ŋ	c	s	x	x	ʃ, ny	t	th	th, d	th
[k]	[kʰ]	[kʰ]	[kʰ]	[ŋ]	[t͡ɕ]	[s]	[s]	[s]	[ʃ]	[t]	[tʰ]	[tʰ, d]	[tʰ]
M	H				M	H				M	H		

ດ	ດ	ຕ	ຖ	ທ	ຮ	ນ	ບ	ປ	ຜ	ຝ	ພ	ຟ
n	d	t	tʰ	th	s	n	b	p	ph	f	ph	f
[n]	[d]	[t]	[tʰ]	[tʰ]	[s]	[n]	[b]	[p]	[pʰ]	[f]	[pʰ]	[f]
	M	M	H				M	M	H	H		

ກ	ມ	ຍ	ຮ	ລ	ວ	ຮ	ສ	ຫ	ຮ	ອ	ຮ
ph	m	ʃ, ny	y	r	l	v, w	s	s	h	l	h
[pʰ]	[m]	[ʃ]	[j]	[r]	[l]	[v, w]	[s]	[s]	[h]	[l]	[h]
			H				H	H	H		M

H = high consonant, M = middle consonant, unmarked = low consonant
red = obsolete

ភាសា

ទីតាំងបង្កើតឡើងវិញ

ไปใช้ตัดเย็บทำเป็นเครื่องนุ่งห่ม หมอน ที่นอน ผ้าห่ม และการทอผ้ายังเป็นการเตรียมผ้าสำหรับการออกเรือน สำหรับหญิงสาวทั้งการเตรียมสำหรับตนเองและเจ้าบ่าว ทั้งยังเป็นการวัดถึงความเป็นกุลสตรีเป็นแม่เหย้าแม่เรือนของหญิงชาวอีสานอีกด้วย ผ้าที่ทอขึ้นจำแนกออก เป็น 2 ชนิด คือ

1. ผ้าทอสำหรับใช้ในชีวิตประจำวัน จะเป็นผ้าพื้นไม่มีลวดลายเพราะต้องการความทนทานจึงทอด้วยฝ้ายย้อมสีตามต้องการ
2. ผ้าทอสำหรับโอกาสพิเศษ เช่น ใช้ในงานบุญประเพณีต่าง ๆ งานแต่งงาน งานพืชมรดก ผ้าที่ทอจึงมักมีลวดลายที่สวยงามวิจิตรพิสดารมีหลากหลายสีสัน

ลักษณะการแต่งกายชาวอีสาน ผู้ชายส่วนใหญ่นิยมสวมเสื้อแขนสั้นสีเข้ม ที่เรียกว่า “ม่อฮ่อม” สวมกางเกงสีเดียวกับเสื้อจรดเข่านิยมใช้ผ้าคาดเอวด้วยผ้าขาวม้า ส่วนผู้หญิงการแต่งกายส่วนใหญ่นิยมสวมใส่ผ้าชิ้นแบบทอทั้งตัว สวมเสื้อคอเปิดเล่นสีสันห่มผ้าสไบเฉียงสวมเครื่องประดับตามข้อมือข้อเท้าและคอ

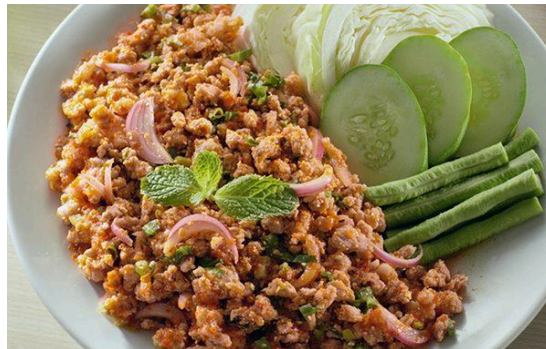

อาหารของไทลาว

เป็นอาหารของประเทศไทยและภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ซึ่งแตกต่างจากอาหารเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อื่น ๆ อาหารลาวมีอิทธิพลแก่อาหารในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยเป็นอย่างมาก และอิทธิพลของอาหารลาวก็แผ่ไปถึงประเทศกัมพูชา และภาคเหนือของไทย (ล้านนา) อาหารหลักของลาวได้แก่ข้าวเหนียว ซึ่งจะรับประทานด้วยมือในความเป็นจริงชาวลาวจะรับประทานข้าวเหนียวมากกว่ากลุ่มใด ๆ ในโลก ข้าวเหนียวถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่หมายถึงการเป็นชาวลาว ชาวลาวหลายคนมักเรียกตนเองว่าลูกข้าวเหนียว ซึ่งแปลว่า เด็ก หรือ ลูกหลานของข้าวเหนียว ข้าว, ตะไคร้ และ ปลาแดก (ปลาร้าในชื่อไทย) เป็นส่วนประกอบที่สำคัญในอาหารลาว

ลาบ

อาหารลาบที่มีชื่อเสียงที่สุดคือ ลาบ (ลาว : ລາບ; อังกฤษ : laap) โดยนำเนื้อสัตว์ที่ยังดิบผสมคลุกเข้ากับเครื่องเทศ

ตำหมากหุ่ง

ตำหมากหุ่ง (ลาว: ຕຳໝາກຫຸ່ງ; อังกฤษ: Tam mak Hoong) โดยนำมะละกามาตำลงพร้อมพริก กระเทียม มะเขือเทศ มะนาว และอื่น ๆ ตำหมากหุ่ง หรือชื่อเรียกที่เป็นที่รู้จักกันมากคือ ส้มตำอาหารลาบจะมีความแตกต่างกันไปตามภูมิภาคต่าง ๆ และยังคงมีอิทธิพลของอาหารฝรั่งเศสซึ่งเคยเป็นเจ้าอาณานิคมหลงเหลืออยู่และยังเป็นที่นิยมในลาว โดยเฉพาะชาวจำปาศักดิ์ หรือชาวลาวที่นำขนมปังฝรั่งเศสมาyardใส่ต่าง ๆ เช่น หมูยอ หมูหยอง แจ่วบอง ผักสด ซึ่งก็แตกต่างกันไปตามภูมิภาค ชาวจำปาศักดิ์นี้ยังเป็นที่นิยมในประเทศแถบอินโดจีนอย่างเวียดนามและกัมพูชาอีกด้วย

เครื่องเทศและส่วนผสมในอาหารลาบ

ข้าว : (ภาษาลาว : ຂົ້ວ , ภาคอีสาน: ข้าว)

มะกรูด : (ภาษาลาว : ໝາກຂົ້ວ , ภาคอีสาน: หมากกรูด หรือหมากขี้หูด)

ตะไคร้ : (ภาษาลาว : ຫົ່ວສົ້ງໄດ , ภาคอีสาน: ตะไคร้หรือหัวสิงไค)

หอมแดง

มะเขือลาว : (ภาษาลาว : ໝາກເຂືອ)

มะละกอ (สีเขียว) : (ภาษาลาว : ໝາກຫົວ , ງ , ภาควิชา : มักหุ้งหรือหมากหุ้ง)

ใบมะขาม : (ภาษาลาว : ໃບໝາກຂາມ , ภาควิชา : ใบหมากขาม)

ผักชี (ผักชี) : (ภาษาลาว : ຜັກຫອມບ້ອມ , ภาควิชา : ผักชี)

พริก : (ภาษาลาว : ໝາກເຜັດ , ภาควิชา : พริก)

มันท์ : (ลาว : ໃບຫອມລາບ , ภาควิชา : ใบสะระแหน่)

แมงลัก : (ภาษาลาว : ຜັກຫອມ , ຕູ້ , ภาควิชา : ผักอีตู)

กระเทียม : (ภาษาลาว : ກະທົມ , ภาควิชา : กระเทียม)

ขิง : (ภาษาลาว : ຂົງ , ภาควิชา : ขิง)

หน่อไม้ : (ภาษาลาว : ໜໍ່ , ໄມ້ , ภาควิชา : หน่อไม้)

หน่อหวาย

เห็ด : (ภาษาลาว : ເຫັດ , ภาควิชา : เห็ด)

ย่านางใบ : (ภาษาลาว : ໃບຍານາງ , ภาควิชา : ใบย่านาง)

ถั่วฝักยาว : (ภาษาลาว : ໝາກຖົ່ວ , ภาควิชา : หมากถั่ว)

ผักสะเดา : (ภาษาลาว : ຜັກກະເດົາ , ภาควิชา : ผักกะเดา)

ใบพลูป่า, สะพลู : (ภาษาลาว : ຜັກຫອມ , ເລັດ , ภาควิชา :)

ดอกแค : (ภาษาลาว : ດອກແຄ້ , ภาควิชา : ดอกแค)

ผักบุ้ง : (ภาษาลาว : ຜັກບຸ້ງ , ภาควิชา : ผักบุ้ง)

น้ำปลา : (ลาว : ນ້ຳປາ , ภาควิชา : น้ำปลา)

ปลาแดก : (ภาษาลาว : ປາແດກ , ภาควิชา : ปลาแดก)

หมูสามชั้น : (ลาว : ຊີ້ນໝູ່ສາມຊີ້ນ , ภาควิชา :)

มะนาว : (ภาษาลาว : ໝາກນາວ , ภาควิชา : หมากนาว)

มะเขือเทศ : (ภาษาลาว : ໝາກເລັ່ນ , ภาควิชา : หมากเล่น , บักเขือเทศ)

แตงกวา : (ภาษาลาว : ໝາກແຕງ , ภาควิชา : หมากแตง)

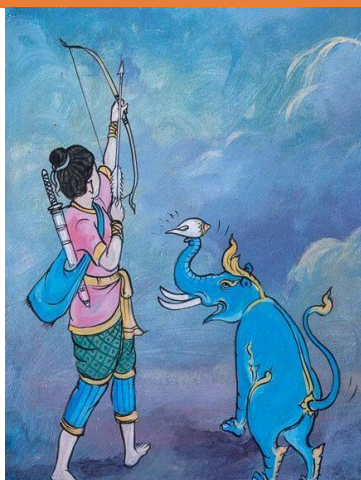
เครื่องครัว

โดยทั่วไปชาวลาวมักจะทำอาหารโดยใช้เตาถ่าน โดยมีถ่านเป็นเชื้อเพลิง และจะมีหวดไว้สำหรับนั่ง
ข้าวเหนียว และครกกับสากเป็นเครื่องครัวที่ขาดไม่ได้ในลาว

ภาษา/วรรณกรรม

ภาพ ตัวละครสินไซ

วรรณกรรมพื้นบ้าน

พยัญชนะ											
ก	ข	ค	ง	จ	ช/ซ	ด	ต				
ภ	ท	ม	บ	ป	ฝ	ผ	พ				
ด	ม	ย	ร	ล	ว	ส	ห				
อ	ฮ	อ	ฮ								
สระ											
ะ	า	ิ	ี	ึ	ุ	เ	แ	อ			
อะ	อา	อิ	อี	อู	อุ	เอะ	แอะ	ออ			
เ	เ	เ	เ	เ	เ	เ	เ	เ			
เอะ	เอะ	เ	เ	เ	เ	เ	เ	เ			
เ	เ	เ	เ	เ	เ	เ	เ	เ			
เ	เ	เ	เ	เ	เ	เ	เ	เ			

อักษรธรรมล้านช้าง

3.ภาษา/วรรณกรรม

ภาษาที่มีตัวเขียน

ชาวไทลาวเว้าหรือพูดด้วยภาษาอีสาน ใช้ภาษาไทยกลางในการเขียนสื่อสาร โดยในอดีตได้ใช้อักษรอีสานตามแบบล้านช้างมีใช้กันมาแต่โบราณ แบ่งย่อยเป็น ๒ ชนิด คือ อักษรไทน้อย และ อักษรธรรมล้านช้าง (อักษรธรรมอีสาน) โดยอักษรไทน้อยใช้บันทึกเกี่ยวกับคดีโลก ส่วนอักษรธรรมใช้เขียนคัมภีร์และวรรณกรรมทางศาสนา จนกระทั่งมีการปฏิรูปการปกครองในสมัยรัชกาลที่ ๕ และเริ่มมีการใช้อักษรไทยกลางทั่วประเทศ ทำให้อักษรอีสานทั้งสองเริ่มลดความนิยมลง จนกระทั่งเลิกเรียนเลิกสอนกันในที่สุด ในสมัยรัชกาลที่ ๖ เมื่อมีหลักสูตรประถมศึกษาจากส่วนกลางเข้ามาแทนที่ จนเลิกใช้ไปในที่สุดตามนโยบายการแปลงเป็นไทยของรัฐบาลไทยที่กำหนดใช้วัฒนธรรมไทยถิ่นกลาง

ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์แล้ว อักษรไทน้อยและอักษรธรรมล้านช้างมีการสืบทอดมาจากอาณาจักรล้านนา จึงมีลักษณะคล้ายคลึงกันพื้นที่ภาคอีสานมีหลักฐานเป็นอักษรจารึกค่อนข้างหลากหลาย แรกเริ่มนั้น จารึกที่เก่าแก่ที่สุดที่พบจะใช้อักษรปัลลวะ ซึ่งใช้กันในสมัยทวารวดี ยุคต่อมาก็เป็นอักษรขอม จนกระทั่งขอมเริ่มเสื่อมอำนาจลง จารึกในภาคอีสานก็ขาดช่วงไปเป็นเวลาหลายร้อยปี ก่อนที่จะมีอักษรพญาไทปรากฏขึ้น ซึ่งตรงกับหลักฐานทางสุโขทัยที่มีการเผยแผ่พุทธศาสนาเถรวาทจากสุโขทัยออกไปในรัฐไทยต่าง ๆ รวมทั้งล้านช้างด้วย การขาดช่วงของจารึกเป็นเวลาหลายร้อยปีทำให้สันนิษฐานว่าชนชาติที่ใช้อักษรขอมกับชนชาติไทยและลาวที่เริ่มใช้อักษรพญาไทน่าจะเป็นคนละชนชาติกัน จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้คนทั้งภูมิภาคเปลี่ยนมาใช้อักษรใหม่อย่างไม่มีปี่มิขลุ่ย ซึ่งคงเป็นไปได้ยากถ้าประชากรเคยใช้อักษรชนิดหนึ่งอยู่ก่อนแล้ว การเผยแผ่ศาสนาในสมัยพญาไทก็ทำให้ชนชาติไทยลาวในล้านช้างรับอักษรพญาไทมาใช้ตั้งแต่บัดนั้น โดยทางภาคเหนือ หรือภูมูชัยได้รับถ่ายทอดวัฒนธรรมจากชาวมอญที่ลี้ภัยจากการรุกรานของพระเจ้าอโนรุธแห่งพุกามมา และเริ่มมีอักษรมอญใช้ ก่อนที่จะค่อย ๆ พัฒนาเป็นอักษรธรรมล้านนา (ตัวเมือง) ต่อมาจนถึงสมัยล้านนาเชียงใหม่

เมื่อทางสุโขทัยมีการใช้ลายสือไทย และแพร่กระจายขึ้นไปทางภาคเหนือพร้อมกับการเผยแผ่พุทธศาสนาในสมัยพญาไท ล้านนาก็เริ่มรับเอาอักษรสุโขทัยไปใช้บ้าง (ในเวลาไล่เลี่ยกับที่ล้านช้าง) โดยมีการพัฒนารูปร่างและผสมอักษรธรรมล้านนาเข้ามาเล็กน้อย จนกลายเป็น อักษรฝักขาม ซึ่งจะใช้อักษรวิธีแบบไทยเป็นหลัก คือเขียนตัวสะกด ตัวควบกล้ำบนเส้นบรรทัดทั้งหมด ไม่ใช่เขียนสังโยคห้อยข้างล่างหรือใช้ตัวเพ็ญตามแบบมอญ

อักษรธรรมล้านนาและอักษรฝักขามค่อย ๆ แพร่กระจายเข้าไปในล้านช้างผ่านทางพระภิกษุล้านช้างที่มาศึกษาศาสนาในล้านนา และแพร่อย่างทวีคูณเมื่อมีความสัมพันธ์ทางการเมืองกัน ในสมัยพระเจ้า

โพธิสารราชของล้านช้าง ซึ่งได้พระราชธิดาของพระเจ้าเชียงใหม่เป็นมเหสี และเมื่อแผ่นดินเชียงใหม่ว่างลงโดยขาด รัชทายาท พระไชยเชษฐาธิราชซึ่งเป็นพระโอรสจึงได้รับอัญเชิญไปครองเมืองเชียงใหม่ตามสิทธิ์ทางฝ่าย พระมารดา ต่อมาเมื่อพระเจ้าโพธิสารราชสวรรคต พระไชยเชษฐาธิราชจึงได้เสด็จกลับมาสืบราชสมบัติที่ ล้านช้าง โดยได้ย้ายเมืองหลวงจากหลวงพระบางลงมาตั้งที่เวียงจันทน์เพื่อหลบหลีกอิทธิพลของพระเจ้า บุเรงนองแห่งพม่า เอกสารต่าง ๆ ของล้านนาจึงถูกเคลื่อนย้ายเข้าล้านช้างชานใหญ่ พร้อมกับอักษรธรรมล้านนาและอักษรฝักขามด้วย

การเคลื่อนย้ายเอกสารครั้งนี้ถือเป็นการแพร่กระจายภาษาเขียนเข้าสู่ล้านช้างเป็นระลอกที่สอง ชาว ล้านช้างรับอักษรฝักขามได้ไม่ยากเพราะเคยใช้อักษรพญาลีโหมมาบ้างแล้ว ส่วนอักษรธรรมล้านนาก็ใช้กันตามวัดมาก่อนหน้านั้นพอสมควรแล้ว

ที่เห็นได้ชัดเจนคือ อักษรฝักขามได้พัฒนาต่อมาเป็นอักษรไทน้อย (ซึ่งในประเทศลาวเรียกว่า อักษรลาวบูฮาน หรืออักษรลาวโบราณ) และอักษรไทน้อยนี้ก็พัฒนาต่อมาจนเป็นอักษรลาวในปัจจุบัน ส่วนอักษรธรรมล้านนาก็ได้พัฒนาต่อมาเป็นอักษรธรรมล้านช้าง

ดังนั้น โดยตระกูลภาษาเขียนแล้ว อักษรไทน้อยถือว่าอยู่ในตระกูลอักษรไทย ซึ่งมีรากมาจากอักษรเขมรอีกทอดหนึ่ง ส่วนอักษรธรรมนั้นอยู่ในตระกูลอักษรมอญ คนในพื้นที่ภาคอีสานของไทยก็ได้ใช้อักษรทั้งสองนี้มาโดยตลอด คนที่เรียนหนังสือก็ต้องเรียนอักษรทั้งสองนี้ เพราะอักษรไทน้อยใช้ในเอกสารทางราชการ และอักษรธรรมใช้ในทางศาสนา จนกระทั่งเริ่มลดความนิยมลงในสมัย ร.๕ ที่มีระบบการศึกษาจากส่วนกลาง โดยอักษรไทยภาคกลางเข้ามามีบทบาทมากขึ้นเรื่อย ๆ และเลิกใช้อย่างสมบูรณ์ในสมัย ร.๖ เมื่อมีพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. ๒๔๖๔ จนเลิกใช้ไปในที่สุดตามนโยบายชาตินิยมที่สอดคล้องกันของประเทศไทย หลังจากการปฏิวัติสยาม พ.ศ. ๒๔๗๕

วรรณกรรมพื้นบ้าน

ลักษณะวรรณกรรมอีสาน

วรรณกรรมอีสานแบ่งได้หลายลักษณะ กล่าวคือ ถ้าแบ่งตามเนื้อหาสาระ แบ่งเป็นวรรณกรรมทางพุทธศาสนา วรรณกรรมประวัติศาสตร์ วรรณกรรมคำสอน วรรณกรรมนิทานและวรรณกรรมเบ็ดเตล็ด ถ้าแบ่งตามการจดบันทึก มี ๒ ประเภท ได้แก่ วรรณกรรมที่ไม่เป็นลายลักษณ์หรือแบบมุขปาฐะ และวรรณกรรมที่

เป็นลายลักษณ์หรือบทประพันธ์ ถ้าแบ่งตามลักษณะการประพันธ์ แบ่งเป็นร้อยแก้วและร้อยกรอง ประเภทร้อยกรองสามารถแบ่งตามประเภทคำประพันธ์ เป็น ๕ แบบคือ กาพย์ กลอน โคลง ฮ้าย และโสก ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑. วรรณกรรมไม่เป็นลายลักษณ์หรือแบบมุขปาฐะ

เป็นวรรณกรรมที่บอกเล่าต่อ ๆ กันมา วรรณกรรมบางอย่างนั้นเป็นทั้งแบบมุขปาฐะและแบบลายลักษณ์ แล้วแต่ว่าจะปรากฏหลักฐานเป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่ ตัวอย่างเช่น นิทานก้อม เป็นนิทานพื้นบ้านสั้น ๆ (ก้อม แปลว่า สั้น) มักจะเป็นนิทานตลกโปกฮา สองแง่ สองง่าม หรือประเภตชิงไหวชิงพริบ เช่น พี่อ้าย (พี่เขย) ผากเยิ้มหน้าสาว (น้องเมีย) พ่อเถ้า (พ่อตา) กับลูกเขย บักเซียงเหมี้ยง หัวพ่อ (หลวงตา) กับจ้าว (เณร) น้อยเป็นต้น คำทวย หรือปริศนาคำทวย ซึ่งมีหลายลักษณะ เช่น คำทวยเกี่ยวกับมนุษย์ คำทวยเกี่ยวกับเครื่องมือทำมาหากิน คำทวยเกี่ยวกับพืช สัตว์ คำทวยเกี่ยวกับดินฟ้าอากาศ คำทวยเกี่ยวกับศาสนาและประเพณี เป็นต้น

เพลงเด็ก เป็นเพลงพื้นบ้านไทยอีสานที่ร้องกันมาตั้งแต่โบราณ มีหลายประเภท เช่น เพลงกล่อมลูก เพลงปลอบเด็ก (แม่หรือผู้เลี้ยงจะขับร้อง เวลาอาบน้ำ ป้อนข้าวหรือเล่นกับเด็ก ๆ) เพลงประกอบการละเล่น (เด็ก ๆ จะขับร้องขณะเล่นกันเพื่อความสนุกสนาน) หมอลำ เป็นเพลงพื้นบ้านของชาวไทยอีสานที่สนุกสนานให้ความบันเทิงและเป็นที่ยอมรับกันมาก เนื่องจากมีลีลาการขับร้องที่สนุกสนานเร้าใจ สามารถประยุกต์เข้ากับดนตรีสากลได้อย่างลงตัว แต่ดั้งเดิมนั้นหมอลำจะขับร้องประกอบดนตรี คือ แคน พิณ และกลองเท่านั้น มีหลายประเภท ได้แก่ ลำหมู่ ลำคู่ ลำซิ่ง ลำกลอน ลำพื้นหรือลำเรื่อง ลำผีฟ้า ถ้าแบ่งตามทำนองลำหรือ “ลาย” อาจแบ่งเป็น ลำทางสั้น ลำทางยาวหรือลำล่อง ลำเต้ย ลำพูไทย ลำตั้งหวาย ลำเพลิน ลำเวียง ลำซิ่ง เป็นต้น คำประพันธ์ที่นำมาขับร้องหมอลำเป็นประเภท “กลอน” ถ้าเป็นกลอนลำสั้น ๆ จดจำขับร้องต่อ ๆ กันมา ก็เป็นประเภทมุขปาฐะ ถ้ากลอนลำเป็นเรื่องยาว ๆ เขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เช่นกลอนลำเรื่อง สังข์สินชัย ถือว่าเป็นวรรณกรรมประเภทลายลักษณ์หรือลำเซ็ง เป็นการขับร้องอย่างหนึ่ง มีลักษณะพิเศษคือมีคนหนึ่งเป็นคนขับร้องนำ มีลูกคู่อย่างน้อยหนึ่งคนขับร้องซ้ำประโยคเดียวกันไปเรื่อย ๆ ที่นิยมขับร้องกัน ได้แก่ เซ็งบั้งไฟ เซ็งนางแมว เซ็งนางดัง เป็นต้น คำประพันธ์ที่นำมาเซ็งเป็นประเภท “กาพย์” คำสอย เป็นลีลาการใช้ภาษาอย่างมีศิลปะอย่างหนึ่งของชาวไทยอีสาน คำสอยเป็นบทพูดให้คล้องจองกันสั้น ๆ มักพูดสอดแทรกขึ้นขณะมีการแสดงหมอลำ เพื่อสร้างบรรยากาศที่สนุกสนานยิ่งขึ้น มักจะขึ้นต้นด้วยคำว่า “สอย สอย ...” ลงท้ายด้วยคำว่า “...จึงซีกะว่าสอย” คำสอยมักจะมีลักษณะสองแง่สองง่าม ล้อเลียน ตลกโปกฮา บางทีอาจถึงขนาดลามกหยาบโลน แต่ในมิตินั้น ชาวไทยอีสานถือว่าเป็นที่ยอมรับได้ เช่น “สอย สอย ผักกะโดนกินกับลาบกับก้อย ไผ่มีเมียน้อย เป็นคนด้อยพัฒนา...จึงซีกะว่าสอย”

๒. วรรณกรรมประเภทลายลักษณ์

วรรณกรรมประเภทลายลักษณ์ของอีสานมีหลากหลาย มีผู้จัดกลุ่มตามสาระไว้หลายประเภท เช่น ศาสตราจารย์ธวัช ปุณโณทก แบ่งไว้ ๕ ประเภท คือ

๒.๑ วรรณกรรมพุทธศาสนา เป็นนิทานชาดกและตำนานพุทธศาสนา

๒.๒ วรรณกรรมประวัติศาสตร์ เช่น ท้าวฮุ่งท้าวเจือง พันเวียง พันเมืองอุบล ตำนานขุนบรม เป็นต้น

๒.๓ วรรณกรรมนิทาน เช่น นางผมหอม สังข์สินชัย กำพร้าผีน้อย เป็นต้น

๒.๔ วรรณกรรมคำสอน เช่น ธรรมดาสอนโลก ท้าวคำสอน เสียวสวาด เป็นต้น

๒.๕ วรรณกรรมเบ็ดเตล็ด เช่น บทสวดต่างๆ ฃญา นิทานก้อม เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม การแบ่งประเภดังกล่าวอาจยังไม่ครอบคลุมทั้งหมดเนื่องจากว่าวรรณกรรมอีสานมีลักษณะประสมประสาน นั่นคือ มีเนื้อหาเกี่ยวเนื่องกันหลายสาระในเนื้อเรื่องเดียวกัน เช่น เรื่องผาแดงนางไอ่ อาจเป็นวรรณกรรมประวัติศาสตร์หรือ เป็นนิทานชาดกก็ได้ อาจารย์ปิยะฉัตร ปิตะวรรณ (ม.ป.ป.) ภาควิชาประวัติศาสตร์ วิทยาลัยครูอุบลราชธานี(สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี) ได้สำรวจใบลานในภาคอีสาน ๕ จังหวัด คือ นครพนม มุกดาหารร้อยเอ็ด หนองคาย และอุบลราชธานี ในปี พ.ศ. ๒๕๒๓ ถึง พ.ศ. ๒๕๒๗ ได้จัดหมวดหมู่ของวรรณกรรมไว้ ๔ หมวด คือ

๑. วรรณกรรมตำนานประวัติศาสตร์และตำรา สรรวได้ ๑๗ เรื่อง เช่น พระเจ้าเลียบโลก ลำธาตุสะทึง ท้าวฮุ่งท้าวเจียง กลอนลำเวียงจันทน์ ตำนานขุนบรม เป็นต้น

๒. วรรณกรรมคำสอน ความเชื่อ ประเพณี ความรู้ สรรวได้ ๓๑ เรื่อง เช่น ธรรมดาสอนโลก ท้าวคำสอน กาลนับมือส่วย ฮีต ๑๒ คอง ๑๔ หนังสือก้อมกันยักษ์ นิสัยสอนโลก อินทญาณสอนลูก เป็นต้น

๓. วรรณกรรมชาดก สรรวได้ ๘๘ เรื่อง เช่น สุริยวงศ์ จำปาสดัน ทศชาติ นางผมหอม อรพิน คัทนาม แดงอ่อน พระยากาเผือก ขูลุนางอัว ท้าวโล้วจ เป็นต้น

๔. วรรณกรรมเพื่อพิธีทางศาสนา สรรวได้ ๙๗ เรื่อง เช่น ปถมสมโพธิมหาชาติ อริยทรัพย์ สังภาศ พระยมก ฃลองการะพิก คาลาพัน เป็นต้น

วรรณกรรมอีสาน คือสะพานธรรมรัตนะ วรรณกรรมอีสาน ได้ถูกนำมาเป็นสะพานธรรมในวิถีชีวิตและสังคมของชุมชนอีสานตั้งแต่อดีต ด้วยเป็นนิทานหรือเรื่องราวที่เล่าขานกันอยู่แล้วเป็นทุนเดิมหรือเป็นชาดกที่ยกมาเล่าเป็นแบบพื้นบ้านก็ตาม เมื่อพุทธศาสนามีอิทธิพลด้านความคิดความเชื่อและการดำเนินชีวิตวิถีสังคมผู้คนมากขึ้น ความต้องการหรือความจำเป็นที่จะทำให้เป็นคนดีและสังคมที่ดีงาม ตามหลักธรรมคำสอน ย่อมจะมีมากขึ้นตามไปด้วย ดังนั้นวรรณกรรมอีสานกับธรรมรัตนะ จึงเป็นผลผลิตของการปรับประยุกต์ใช้สื่อการสอนให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด

ตัวอย่างวรรณกรรมพื้นบ้านของไทอีสาน

1. อุ้งคราตุ หรือ อุ้งคนิทาน

องค์พุทโธเจ้าทวยเว้าแก่พระอานนท์เถื่อนาคกาลของพญาศรีโคตรบูรณ ว่าพญาตนนั้นเคยไปอยู่เมืองฮ้อยเอ็ดปากตูซาดหนึ่ง แล้วสืได้ไปเกิดเป็นพญาสุมิตธรรมวงศา อยู่เมืองมสุขนครซาดหนึ่ง มาฮอดซาดนี้สืได้แปงธาตุสอุป เพื่อสืได้บรรจุอุ้งคราตุ กระดูกหน้าอกขององค์พุทโธเจ้า เนายังอยู่ภูกำพำร้ำนี้เอง

เนื้อเรื่อง

อุ้งคราตุหรือตำนานพระธาตุพนม มีตำนานว่าไว้ว่า ก่อนองค์พุทโธเจ้าเสด็จเข้าพระนิพพาน พระพุทธรองค์ได้เสด็จมาพบกับพระอานนท์แล้วหยุดอยู่ยังแคมหนองคันแท เลื่อน้ำ อันเป็นหม่องตั้งพระธาตุหลวง เมืองเวียงจันทน์ในซุ่มอนี้ พระพุทธรองค์ได้แนมเห็นด้วย พระญาณจึงได้ทวยเอื้องฮาวของขอกบ้านคาเมแถบนี้ ออกเป็น 2 ประการ คือ ช่วงเวลาฮ่วม สมัยกับพระเจ้าอโศกมหาราชของอินเดีย จักเป็นช่วงก่อบ้านแปงเมืองเวียงจันทน์ขึ้นบ่อนั้น พร้อมกับเอื้องฮาวของพระอรหันต์ได้นำเอาพระธาตุส่วนต่างๆของพระองค์เจ้ามาสถิตไว้บริเวณแถบนี้ ฮ่วมทั้งการก่อบ้านแปงเมืองออกชื่อว่า เมืองดอยนันทกั้งฮี้ (คือ เมืองหลวงพระบางในทุกวันนี้) โดยอิทธิฤทธิ์ของอมรฤषิ โยริกฤषิ หลังจากหั่นกะเป็นคำทวยในช่วงเวลาเลยไปทางหน้า แลพระพุทธรองค์เจ้าจึงเสด็จย่างย่ายผ่านที่ทางหลายหม่อง ล่องลงใต้แคมแม่น้ำของ จากนั้นเลยเสด็จเข้าสู่ศรีโคตรบูรณแคว้น (ช่วงอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครพนม ในทุกวันนี้) แล้วกะพำนกอยู่ดอยกับปวนศรีหรือภูกำพำร้ำ (ที่ตั้งพระธาตุพนม จังหวัดนครพนม ในทุกวันนี้) พญาศรีโคตรบูรณมานิมนต์พระพุทธรองค์เข้าไปรับบิณฑบาต ในช่วงเขตเมือง พญาศรีโคตรบูรณเลยมีโอกาสได้ถือบาตรพระพุทธรองค์ไปส่งยังภูกำพำร้ำ แล้วกะตั้งความปรารภนาเกิดเป็นพระพุทธรเจ้าในอนาคตกาล ในคราวนี้พระพุทธรองค์ได้ตรัสว่าทวยอนาคตของพญาศรีโคตรบูรณให้แก่พระอานนท์ฟังว่า พญาตนนี้สืได้ไปเกิดอยู่ยังเมืองฮ้อยเอ็ดปากตูซาดหนึ่ง แล้วสืได้ไปเกิดเป็นพญาสุมิตธรรมวงศา อยู่เมืองมสุขนครซาดหนึ่ง มาฮอดซาดนี้พญานี้สืได้แปงธาตุสอุป เพื่อสืได้บรรจุอุ้งคราตุ กระดูกหน้าอกของเฮาตลาคต เนายังอยู่ภูกำพำร้ำนี้เอง จากนั้นองค์พระพุทโธเจ้าจึงเสด็จกลับ แล้วเข้าไปเมืองหนองหานหลวง (คือ จังหวัดสกลนคร) ทรงเทศนาธรรมโผด ผายพญาสุวรรณภิงคาร พญาตนนี้ได้ขอให้พระพุทธรองค์ประทับฮอยพระพุทธรบาทไว้เป็นที่خابไหว้วบูชา เมื่อประทับฮอยพระพุทธรบาทแล้ว จึงเสด็จไปสู่ดอยแห่งหนึ่ง เอี้ยกเอิ้นพระมหากัสสปะ จากนครราชคฤห์ พอพระมหากัสสปะมาถึงจึงตรัสจาว่าสังเสียไว้ว่า เมื่อเฮาตลาคตเข้าสู่ปรินิพพานแล้ว ให้พระมหากัสสปะเอาอุ้งคราตุของเฮาตลาคต มาสถิตเนาอยู่ภูกำพำร้ำแห่งนี้ ตามฮอย

พระพุทธเจ้าองค์ก่อนๆที่เคยปฏิบัติสืบมา แล้วพระพุทธองค์จึงเสด็จไปสู่กุยเวียน (ภูพานในเขตจังหวัดอุดรธานี ในทุกวันนี้)

แต่นั้นพระพุทธองค์จึงเสด็จไปสู่ตอยันนทังยี แล้วประทานฮอยพระพุทธบาทไว้ แล้วทวยถึงอนาคตกาลว่า ดินแดนขวงเขตแคมหนองคันแทเสื่อน้ำนั้น (ในยุคพระเจ้าอโศกมหาราช) กาลล่วงไปถึงจักสูญสลาย แลจักมีพญาตนหนึ่ง (เจ้าฟ้าจัม กษัตริย์ลาวล้านช้าง) มาทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้รุ่งเรืองเหลือแหล่ในขวงเขตนี้ (ที่ประทับอยู่ คือ เมืองหลวงพระบาง) ภายหน้าเมื่อขวงเขตคามนี้เสื่อมลง พระพุทธศาสนาก็จักกลับไปรุ่งเรืองยังขวงเขตเมืองหนองคันแทเสื่อน้ำแห่งนั้นแล (เมืองเวียงจันทน์) เมื่อทวยถึงอนาคตดินแดน ขอกคามแฉวนี้แล้วกะเลยเสด็จกลับพระเชตวันดังเดิม พอแต่องค์พระพุทธเจ้า เสด็จปรินิพพาน ล่วงไปได้ปีที่ 8 พระมหากัสสปะเถระพร้อมด้วยพระอรหันตาเจ้า 500 ได้พากันอัญเชิญพระอัฐิธาตุของพระพุทธองค์มาสู่ ภูกำพร้าว ผ่านมาเมืองหนองหานหลวง พญาสุวรรณภิงคารกับพญาคำแดง เจ้าเมืองหนองหานหลวงกับเจ้าเมืองหนองหานน้อย ได้ออกมากราบไหว้ แล้วเกิดความอยากได้พระอัฐิธาตุไว้บูชาอยู่เมืองของตน จึงพากันก่อธาตุสุมแข่งกันละหว่างผู้ชายกับแม่ญิง เพื่อสืได้เอาพระอัฐิธาตุขององค์พระพุทธเจ้ามาบูชาไว้ แม่ญิงใช้มารยาล่อผู้ชาย ธาตุสุมของแม่ญิงจึงสร้างสำเร็จก่อน ออกชื่อว่าธาตุนารายเญงเวง แต่พระมหากัสสปะห้ามไว้ไม่ให้เอาพระอัฐิธาตุไว้บ่อนี้ ย้อนว่าองค์พระพุทธเจ้าบได้สังคัมไว้ กะเลยให้พระอรหันต์เหาะหลบไปเอาพระอัฐิธาตุมาให้ใส่ธาตุสุมไว้บูชาแทน

บัดที่นี้ พระมหากัสสปะกะเลยพาพระอรหันตาองค์ ไปสู่ภูกำพร้าว เจ้าพญาทั้งสองกะเลยตามพระเถระเจ้าทั้งหลายไปนำ พอมาฮอดแล้วเจ้าพญานันทเสนเมืองศรีโคตรบูรณได้มาต้อนรับฮับขาบไหว้ พอข่าวการมาภูกำพร้าวถึงพญาจุลณีแลพญาอินทปัตฐ กะเลยพากันมาฮ่อยพระเถระเจ้าป็นอิฐ เผาหิน ก่ออุบมุงเพื่อสืได้รักษาพระอัฐิธาตุของพระพุทธองค์ ตามที่เคยจาว่าฝากควมกับพระมหากัสสปะไว้แต่เทื่อพุ้น พอแต่ก่อ อุบมุง พระอัฐิธาตุกะเลยแสดงปาฏิหาริย์ให้พระมหากัสสปะฮับฮู้เกี่ยวกับพระประสงค์แห่งองค์พุทธเจ้า ห้ามบให้มีการรื้อาปนา พอก่ออุบมุงแล้วจึงเอาพระอัฐิธาตุเข้าไว้ในอุบมุงนั้นแล้วกะเอาปะตูไม้อัดไว้ เจ้าพญาทั้ง 5 กะเลยอธิฐานขอให้สำเร็จอรหันตาชีนาสพในกาลเบื้องหน้า พอเจ้าพญาทั้ง 5 กลับบ้านเมื่อเมืองแล้วพระวิชณุกรมกะเลยลงมาแกะสลักลายอุบมุง เหล่าเทวดาทั้งหลายกะเลยลงมาบูชาพระอัฐิธาตุแล้วกะเลยแบ่งเวรกันมาเบี่ยงแย่งฮักฮาพระอัฐิธาตุ

เว้าย้อนไปถึงเจ้าพญาศรีโคตรบูรณ ที่ได้มีโอกาสถือบาตรของพระพุทธองค์เจ้า ว่า ในช่วงเวลาหม่อกับพระพุทธองค์เจ้าเสด็จเข้าพระนิพพาน เจ้าพญาองค์นี้ได้สิ้นพระชนม์ มรณาม้วยแล้วกะเลยได้ไปเกิดเป็นโอรสเจ้าเมืองสาเกตุ ออกชื่อว่า สุริยะกุมาร

ส่วนทางเมืองศรีโคตรบูรณนั้น เจ้าพญานันทเสนผู้น้องเหล่าเลยได้สืบเมืองต่อไป เจ้าเมืองสาเกตุนครนั้นออกชื่อว่า ศรีอมรนิ ไปเป็นหมู ไปเที่ยวเล่นอยู่กับพญาโยธิกะแห่งเมืองกรุงนทะ กะเลยครองเมืองฮ่วมกัน

ออกชื่อเมืองว่า ศรีอยุธยา ตามชื่อของเจ้าพญาทั้งสอง ต่อมาภายหลังเลยได้ออกบวชเป็นผ้าขาวมีอิทธิฤทธิ์หลาย เลยก่อกำเมืองสาเกตุไว้ พอแต่สุริยกุมารอายุได้ 16 ปี จึงได้ครองเมืองสาเกตุสืบต่อมา พญาทั้งสองนั้นได้เที่ยวไปตีเมืองต่างๆ ได้ถึงฮ้อยเอ็ด(101) เมืองเลยเอามาอยู่ได้อำนาจของสุริยกุมาร เมืองสาเกตุเลยได้มีชื่ออื่นอีกว่า “เมืองฮ้อยเอ็ดปากตู” สุริยกุมารได้ทำนุบำรุงพระศาสนาเป็นอย่างดี สุริยกุมาร ได้บำรุงพระพุทธศาสนาอยู่เมืองฮ้อยเอ็ดปากตู จนได้ชื่อว่า สุริยวงศาธรรมิกราชาธิราชเอกราช พออายุได้ 18 ปี ในช่วงที่มีการแบ่งอุมงประดิษฐานพระอุรังคธาตุ (พญานันทเสนครองราชย์ได้ 18 ปี พระมหากัสสปะนำเอาพระอุรังคธาตุมา ฉะนั้นพระพุทธเจ้าได้เสด็จมาภูมิกำพร้าก่อนปรินิพพานอย่างน้อย 10 ปี)

ตัวละคร พญาศรีโคตรบูร ผู้ได้มีโอกาสถือบาตรของพระพุทธเจ้า พญานันทเสน พญาสุวรรณภิงคาร พญาคำแดง พญาอินทปัตฐ พญาจุฬณี ผู้สร้างปราสาทสำหรับบรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ต้นฉบับอาชญาเจ้าพระอุปราชมพร้อมด้วยบุตรภรรยาให้จำลองจากฉบับโบราณ สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๔ เป็นหนังสือใบลานอักษรไทยที่เคยใช้ในแถบเหนือ พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงประจักษ์ศิลปาคมได้ฉบับนี้มาประทานไว้สำหรับหอสมุดแห่งชาติตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๔ กรมศิลปากรให้นายสุด ศรีสมวงศ์ และนายทองดี ไชยชาติ เปรียญ ถ่ายออกจากสำนวนเดิม เรียบเรียงพอให้อ่านเข้าใจได้ทั่วไป มีข้อความแปลกและพิสดารกว่าฉบับที่เคยพิมพ์มาจึงให้ชื่อฉบับพิมพ์ครั้งนี้ว่า อูรังคราตุ (ตำนานพระธาตุพนม)

พุทธศาสนาและความเชื่อหรือประเพณี เรื่องอูรังคราตุเป็นนิทานที่เล่าถึงตำนานพระธาตุพนม ตำนานเมือง ตำนานบุคคลต่าง ๆ ทั้งไทยและลาว ซึ่งพระธาตุพนมเป็นสถานที่บรรจุพระอูรังคราตุ (กระดูกหน้าอก) ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นที่เคารพบูชาของประชาชนชาวอีสาน และเป็นตราสัญลักษณ์ของมหาวิทยาลัยขอนแก่น

องค์พุทธเจ้าทวยเว้าแก่พระอานนท์ถึงอนาคตกาลของพญาศรีโคตรบูรณ ว่าพญาตนนั้นเคยไปอยู่เมืองฮ้อยเอ็ดปากตูชาติหนึ่ง แล้วสืได้ไปเกิดเป็นพญาสมิตตธรรมวงศา อยู่เมืองมฤกษนครชาติหนึ่ง มาฮอดชาตินี้สืได้แปงธาตุสุภ เพื่อสืได้บรรจุอูรังคราตุ กระดูกหน้าอกขององค์พุทธเจ้า เนาอยู่อยู่ภูมิกำพร้านี้เอง

2. กาละนับมือส่วน

ธรรมจะชนะอธรรม การงานของมนุษย์จะสำเร็จด้วยอริยสัจซึ่งจะต้องไม่เบียดเบียนแรงงานผู้ใดทุกคน จะสมบูรณ์ด้วยศีลธรรมและชีวิตอันผาสุกนี้เรียกว่า “ศิวิไลส์”

เนื้อเรื่อง

กาละนับมือส่วย เว้าถึงเหตุการณ์บ้างเมืองเบื้องหน้าหลังจากพระพุทธองค์เจ้าเข้าสู่พระนิพพาน พระพุทธองค์เจ้าได้ตรัสเว้าแก่พระอานนท์ผู้อุปฐากช่วงใกล้ที่เสด็จเข้าพระนิพพาน พอแต่พระพุทธองค์เจ้าใกล้เสด็จเข้าพระนิพพาน ได้ตรัสเว้ากับพระอานนท์ว่า เบื้องสาก่อนอานนท์เอ๋ย สัตว์โลกที่เกิดมาในวัฏสงสารนี้สืพากันหมุนเวียนเข้าสู่ความคับขัน ในช่วงเค็งพุทธกาลคือ เสาตถาคดล่วงไปแล้วได้ 2500 ปี มวลมนุษย์และ

สัตว์สี่ได้พบพ้อภัยพิบัติไปเคิ่งนี้ ก็นเวลากว่า 30 ปี แล้วในช่วงนี้ยุคนี้ อันได้กะตามที่มวลมนุษยบ่เคยพบพ้อกะ สิบเกิดขึ้นมาให้เห็น ยักษ์หินที่ถึกสาบให้หลับไหลกะสิลุกขึ้นมาอาละวาด ช่วงกึ่งพุทธกาล ภัยพิบัติของมนุษย์กะ สิบแ่งกว่าเก่า มนุษย์นอกศาสนากะสื่อกมารบราฆ่าฟันกัน เลือดคนตายไหลกองปานสายน้ำ ในเวหา อา กาสกะสิเกิดลูกไฟ ตกมาสู่แผ่นดินพอบานฝนตกฟ้าฮั่วเผลาผลาญให้มนุษย์พากันตายถ่มเสีย แต่ละฝ่ายต่าง สิบ ทำฮ้ายกัน แผ่นดินแลผืนน้ำกะฮ้อนพอบานเปลวไฟ คนตายไปฝ่ายละเคิ่งสงครามนั้นจั่งสิเซา

ส่วนว่าพุทธศาสนิกชนผู้เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ขวนขวายคุณความดี เดินตามทางของพุทธะกะสิ สามารถระงับความฮ้อนแ่งแห่งไฟทุกข์ยากสงครามเหล่านั้น แม่นว่าผู้ใดมีความเคาฮัพบูชาพระพุทธศาสนา แลผ้ากาสาวพัตรกะสิได้ฮ้ายภัยพิบัติเพียงน้อย แต่คั่นสิให้หลักพันภัยนั้นเสียเป็นบ่ได้ ภัยทั้งหลายของมนุษย์นี้ เหม่เกิดขึ้นในช่วงศาสนาของเฮาตลาคดล่องไปได้ 2485 ปีเป็นเค้า ไฟสิลุกลามมาแต่ทางตาเว็นตกไหม้วัดวาอา ฮาม สมณะชีพรามณกะสื่อดลือยากทุกข์ยากไฮ้ คนบ้านสิเข้าป่า สัตว์ป่าสิเข้าสู่กรุง เมืองหลวงสิฮ้อนปานไฟ ดวงไฟสิดกจากฟ้าเป็นเพลิงเผลาผลาญ เหล็กกล้าสิมาทางมหาสมุทร คนเจ็บข้าศึกสงครามสิเข้าสู่บ้าน ทหารสิ เป็นเจ้า ข้าวสิขาดแคลน ทั่วทุกแคว้นกะสื่อดอยาก หมากพลูสิเบ็ดเมือง นักปราชญ์เปลื่องสิสูญสิ้น ราชตระกูล เสนาอำมาตย์ราษฎรสิถืออำนาจเป็นธรรม บ่เคารพหลักพระธรรม โลกสิวุ่นวาย คำเว่าจาของคนคดโกงที่เว่าซี้ ตัวประจบสอพลอสิมีคนเชื่อถือในสังคม สันนิบาตผู้มีศีลธรรมนำประพตชอบสิบมีเสียง อธรรม สิเว่าว่าผู้ถือ ธรรมเป็นบ้า

สิเกิดโจรจุ่นวาย โลกสิเป็นน้ำ ฝิขมวดสิเข้าสู่เมือง พระเสื่อเมืองสิเข้าป่า เทวดา สิหว่างแมงซี้เหล็กแสน หนึ่ง ฝิเสื่อเหล็กโกฏหนึ่ง ให้เป็นไขภัยผลาญ พอแต่ศาสนาของเฮาตลาคดล่องไปได้ 2507 ปี คนสิเปลี่ยนจาก อย่างเป็นคลาน ล่องถึง 2508 ปีมะเส็ง ตลิ่งสิพังแผ่นดินอธรรมสิล่มสลายเป็นทะเล ล่องถึงปี 2512 ปีชะกา โลกหมู่มนุษย์สิมีด 7 มือ 7 คั่น โลกเข้าสู่ความหายนะ แม่นว่าผู้ใดจำเริญเมตตากฎณา บ่พยาบาท เปียดเบียนข่มเหง ญัตถือเอาคาถาพระตลาคดเจ้ากะสิพ้นโทษภัย เบ็งสาก่อนอนันท์เฮ้ย เฮาตลาคดนี้มีความ สงสารมวลสัตว์โลกเป็นที่สุด ที่มีอายุขัยเคิ่งพุทธกาลอันว่าบุคคลสิเปลี่ยนสภาพจากหยาบเป็นคลาน พอแต่พระ ศาสนาของเฮาตลาคดล่องถึงปี 2513 ปีจ้อ ดวงอีเก็งสิสองแสงสุโลก พอลวงถึงปี 2515 ปีชวด กะสิพ้นยุคภัย เวลา 30 ปีแห่งยุคภัยพิบัติในช่วงเคิ่งพุทธกาล คนอธรรม คือ คนที่บ่อยู่ในศีลธรรมกะสิเบ็ดไป พวกมิจฉาที่ฐิกะ สิเบ็ดไปจากโลก อธรรมสิแพ้นที่สุด ครุฑสิบินกลับถิ่นสถาพร คนจรัสสิหลบสู่กรุงบำฮุงธรรม ธรรมสิ ชนะ อธรรม เฮากะสิได้อยู่บ้านอยู่เมืองต่อไป เวียงงานการสร้างของมนุษย์สิสำเร็จได้ย่อนอริยสัจโดย บ่เปียดเบียน แสงงานผู้ได้ ทุกคนสิสมบูรณ์ด้วยศีลธรรมแล้วมีชีวิตผาสุกฮ่มเย็น เอ็นว่า “สิวิไลซ์” สิมิพระมหากษัตริย์ชื่อเว่า “ธรรมมิกราชา” กับพระมหาโพธิสัตว์ สิเข้ามาจัดการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้จำเริญฮุ่งเฮืองยิ่งขึ้นไป พระ มหาโพธิสัตว์นั้นสิเกิดเมื่อพุทธศาลาล่องไปได้ 2455 ปี ต่อมาถึงปี 2467 พระมหากษัตริย์ธรรมมิกราชาสิเกิด ขึ้น เทิงสองพระองค์สิสถิตย์อยู่เบื้องตาเว็นออกของมัจฉิมประเทศ ช่วงระหว่างปีจ้อมาต่อปีกุน คือ พุทธศักราช

2513-2514 ผู้มีบุญทั้งสองพระองค์นั้น สืชมำนาญบูชาพระศาสนาของพระตถาคตโดยแท้ สมณะชีพรามณ์สืเกิดตามมา 84,000 องค์

เบ็ญสาก่อนอนานนทีเอ๋ย เหาตถาคตนี้สังสารสัตว์โลกเหลือที่สุด โลกสืเดือดสืฮ้อนตามคำทวยของ เหาตถาคตอิหสิ เพื่อสืเป็นการเตือนให้สัตว์โลกอยู่ได้ด้วยความบ่ประมาท ตัวละคร พระพุทธเจ้า ตรัสทำนาย อนาคตคก่อนที่พระพุทธองค์จะเสด็จสู่นิพพาน ต้นฉบับ ต้นฉบับของตอนที่ยกมานี้ บอกไว้ในหนังสือ อีสาน ฉบับกาละนั่มมือส่วย หรือ พุทธทำนาย ว่า พุทธทำนายฉบับนี้ มีผู้ถ่ายและแปลเป็นภาษาลาวแบบคำเว้า (พูด) ธรรมดาว่ามาจากศิลาจารึกที่วัดเชตุพน-พุทธนา ประเทศอินเดีย ไม่ปรากฏชื่อผู้ถ่ายและแปลพุทธศาสนาและความเชื่อหรือประเพณี เรื่องกาละนั่มมือส่วย หรือ พุทธทำนาย เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับการทำนายโลกในอนาคต ที่พระพุทธองค์ได้ตรัสต่อพระอนานนทีก่อนที่จะเสด็จสู่นิพพาน เพื่อจะเตือนให้สัตว์โลกทั้งหลายตั้งอยู่ในความไม่ประมาท

ภูมิปัญญา และปราชญ์ชาวบ้าน

การทอเสื่อกก

การทอผ้าไหม

ปลูกหม่อน เลี้ยงไหม

4. ภูมิปัญญา และปราชญ์ชาวบ้าน

๔.๑ ภูมิปัญญาด้านเกษตรกรรม (หมอดิน)

- ชื่อ-สกุล นายสงกรานต์ ศรีกุล
- หมู่บ้านหนองบัวคำ บ้านเลขที่ 39/2 หมู่ 4 ตำบลแม่คะ อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ 50110
- เบอร์โทรศัพท์ 082-3812722
- พิกัดที่ตั้งของบ้าน 9°49'42.4"N 99°13'18.9"E 19.828448, 99.221926
- ความเชี่ยวชาญด้านเกษตร ดิน ปุ๋ย
 - การทำปุ๋ยหมักสูตรพระเทพฯ
 - การทำน้ำหมักชีวภาพ
 - การปลูกผักปลอดสารพิษ
 - การปลูกและขยายพันธุ์หญ้าแฝก
 - การเลี้ยงไก่ไข่ การเลี้ยงไก่พันธุ์เนื้อ

ภูมิปัญญาด้านเกษตรกรรม (หมอดิน)

ขั้นตอน/วิธีการจัดกระบวนการเรียนรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ด้านการเกษตร ดิน ปุ๋ย

1. ศึกษาวิธีการทำงานแต่ละด้านในงานเกษตรกรรมด้วยตนเองจากประสบการณ์ จากสื่อ เช่น หนังสือ ด้านการประกอบการทำเกษตรกรรม เทคโนโลยีเกษตร เกษตรชีวภาพ สื่อจากอินเทอร์เน็ต สื่อจากการสืบค้น
2. การศึกษาเพิ่มเติมจากการเข้าร่วมอบรมกับหน่วยงาน เช่น เกษตรประจำตำบล เกษตรอำเภอฝาง อบต.แม่คะ กศน.ตำบลแม่คะ ฯลฯ
3. เข้าร่วมศึกษาดูงานพื้นที่จริงในการจัดทางานเกษตร การจัดงานเกษตรแฟร์ การทำเกษตรพอเพียง ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การจัดทำตามหลักของเกษตรทฤษฎีใหม่ ฯลฯ เป็นต้น
4. ลงมือปฏิบัติงานเกษตรที่หลากหลายด้วยตนเอง บนพื้นที่ทำกินของตนเองตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
5. เข้าร่วมเป็นสมาชิกของศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการพัฒนาที่ดิน ประจำตำบลแม่คะ และหมอดินอาสา ประจำตำบลแม่คะ
6. จัดพื้นที่ให้เป็นแหล่งเรียนรู้และศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการพัฒนาที่ดินประจำตำบลแม่คะ โดยให้บริการเข้าร่วมศึกษาเรียนรู้แก่นักเรียน นักศึกษา ประชาชน ตำบลแม่คะ และผู้ที่มีความประสงค์เข้าร่วมศึกษา เป็นต้น

๔.๒ ภูมิปัญญาด้านการปลูกหม่อน เลี้ยงไหม ทอผ้าไหม

- ชื่อ นางสาวจิตรา สัมฤทธิ์ และ นางสาวราญ บุญเชื้อ
- หมู่บ้านโป่งถึบใน ตำบลเวียง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ 50110
- เบอร์โทรศัพท์ -
- ความเชี่ยวชาญด้านการปลูกหม่อน เลี้ยงไหม ทอผ้าไหม

ในชุมชนของหมู่บ้านโป่งถึบใน โป่งถึบนอก และหมู่บ้านหนองบัวคำ จะมีวัฒนธรรมของการแต่งกายในลักษณะของกลุ่มอีสานใต้ ได้แก่ นครราชสีมา บุรีรัมย์ ซึ่งเป็นกลุ่มคนไทยที่มีทั้งอีสาน (ไทลาว) และเชื้อสายเขมร เป็นกลุ่มที่มีการทอผ้าที่มีเอกลักษณ์โดยเฉพาะของตนเองมีสีสันทันที่แตกต่างออกไป โดยเฉพาะผ้ามัดหมี่นิยมใช้สีที่ทำเองจากธรรมชาติเพียงไม่กี่สี ทำให้สีของลวดลายไม่เด่นชัดเหมือนกลุ่มอีสานเหนือ แต่ที่เห็นเด่นชัดในกลุ่มนี้คือการทอผ้าแบบอื่น ๆ เพื่อการใช้สอยกันมาก ชาวอีสานในหมู่บ้านโป่งถึบใน ได้รับการคัดเลือกเป็นหมู่บ้านนำร่องกลุ่มปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ซึ่งส่วนใหญ่อพยพมาจากจังหวัดนครราชสีมา และได้นำอาชีพปลูกหม่อนเลี้ยงไหม การทอผ้าติดตัวมาด้วย ทั้งนี้ปัจจุบันเลี้ยงไหมพันธุ์ไทยพื้นบ้าน และพันธุ์ไทยลูกผสมด้วย แต่ได้ทำการเลี้ยงแยกกันต่างหาก และเมื่อได้ผลผลิต ก็จะดำเนินการสาวไหมเพื่อขายเส้นไหม โดยเก็บเส้นไหม

บางส่วนไว้พอกย้อมเพื่อทอผ้าฝ้ายไว้ใช้เอง และขายภายในชุมชน ซึ่งปัจจุบันกลุ่มปลูกหม่อนเลี้ยงไหม บ้านโป่ง
ท๊อปในได้ผสาววิธของชาวอีสานร่วมกับอัครลักษณะของพื้นถิ่นเมืองฝาง ที่เป็นแหล่งผลิตลันจีที่ขึ้นชื่อของเชียงใหม
และของไทย โดยได้ทอ “ผ้าไหมมัดหมี่ลายลันจีสน” ออกมาจำหน่ายด้วย

การปลูกหม่อนและการนำหม่อนไปเลี้ยงไหม

ไหมเป็นแมลงที่มีการเปลี่ยนแปลงรูปร่างแบบสมบูรณ์ (Completely Metamorphosis Insect) แบ่งออกเป็น 4 ระยะ ได้แก่ ไข่ ตัวหนอน ดักแด้ และผีเสื้อ วงจรชีวิตไหมจะเริ่มต้นจากไข่ ใช้เวลาฟักตัวประมาณ 9-10 วัน กลายเป็นหนอนไหม ในระยะนี้หนอนไหมจะกินใบหม่อนเป็นอาหาร และนอนประมาณ 4-5 ชั่วโมง ใช้เวลาประมาณ 22-26 วัน พอหนอนไหมแก่ หรือสูกจะชักใยทำรังหุ้มตัวเอง ตัวไหมจะลอกคราบเป็นตัวดักแด้ อยู่ในรัง ช่วงเป็นรังไหมใช้เวลาประมาณ 8-10 วัน จากนั้นดักแด้ก็จะกลายเป็นผีเสื้อ ผีเสื้อไหมจะใช้น้ำลายซึ่งมีฤทธิ์เป็นด่างละลายใยไหม และเจาะรังไหมออกมาผสมพันธุ์และวางไข่ โดยจะมีชีวิตอยู่ในช่วงนี้ประมาณ 2-3 วัน ก็จะตาย

การเลี้ยงไหม

การสาวไหม

การทอผ้าไหม

๔.๓ ภูมิปัญญาด้านการทอเสื่อกก

- ชื่อ นางน้อย ภูมินนท์
- หมู่บ้านโป่งลึกใน ตำบลเวียง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ 50110
- เบอร์โทรศัพท์ -
- ความเชี่ยวชาญด้านการทอเสื่อกก

การทอเสื่อกก เป็นภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่นที่นำเอาต้นกกมาแปรรูปให้เป็นเส้นย้อมสี แล้วสานทอให้เป็นแผ่นผืน เพื่อนำมาใช้ปูลาดรองนั่งหรือนอน หรือทำธุรกรรมต่าง ๆ ตลอดจนทำพิธีกรรมทางศาสนา และความเชื่อ เสื่อกก เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีใช้กันอยู่ทั่วไปทั้งในประเทศหรือต่างประเทศ ทั้งนี้เพราะต้นกกเป็นพืชธรรมชาติที่ขึ้นอยู่ทั่วทุกภูมิภาค และภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่นที่นำต้นกกมาแปรรูปก็มีลักษณะคล้ายกัน หรือได้อิทธิพลทางความคิดจากกันและกัน ทำให้เสื่อกกถูกจัดได้ว่าเป็นปัจจัยจำเป็นอย่างหนึ่งต่อการดำรงชีวิตของผู้คนในอดีต

การทอเสื่อกก

๔.๔ ประชาชนชาวบ้านด้านการเรียกขวัญ (พ่อหมอเอ็นขวัญ พิธีการทางศาสนา)

- ชื่อ นายแอ้ง สัมฤทธิ์
- หมู่บ้านโป่งถิบใน ตำบลเวียง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ 50110
- เบอร์โทรศัพท์ –
- ความเชี่ยวชาญด้านการทอเสื่อกกการเรียกขวัญ (พ่อหมอเอ็นขวัญ พิธีการทางศาสนา)

ประชาชนชาวบ้านด้านหมอพราหมณ์ มีภูมิรู้ด้านศาสนา พิธีกรรมทางศาสนาและพิธีทางพราหมณ์
สู่ขวัญ สะเดาะเคราะห์ต่อชะตาชีวิต แต่งบูชาโชค แต่งแก้เด็กเล็กเลี้ยงยาก เรียนรู้ภูมิปัญญาจากบิดาและจาก
หนังสือตำราต่าง ๆ คำบูชาครูแล้วแต่ผู้มีจิตศรัทธา

ทางภาคอีสานมีการทำพิธีเอ็นขวัญ (เรียกขวัญ) หรือเรียกว่า พิธีบายศรีสู่ขวัญ ซึ่งเป็นประเพณีที่ชาว
อีสานได้ถือปฏิบัติกันมานานแล้ว โดยมีจุดประสงค์เพื่อเรียกขวัญของคนเราให้มาอยู่กับเนื้อกับตัว ซึ่งผู้จะเข้า
พิธีบายศรีสู่ขวัญอาจเป็นผู้ประสบเหตุเภทภัยต่าง ๆ หรือเจ็บป่วยผื่นร้าย บางทีก็สู่ขวัญเนื่องในโอกาสประสบ

โชคดี แต่งงาน ได้เลื่อนยศเลื่อนตำแหน่งสูงขึ้น หรือโอกาสวันเกษียณอายุราชการ ฯลฯ ซึ่งประเพณีการสู่ขวัญของภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสาน เป็นประเพณีที่สืบทอดกันมาช้านาน เป็นเรื่องเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องขวัญหรือจิตใจอันก่อให้เกิดกำลังใจที่ดีขึ้น ชาวอีสานเห็นความสำคัญทางด้านจิตใจมาก ในการดำเนินชีวิตแต่ละช่วง มักมีการสู่ขวัญควบคู่กันเสมอ จึงพบเห็นการสู่ขวัญทุกท้องถิ่นในภาคอีสาน

การสู่ขวัญ เรียกอีกอย่างว่า การสู่ขวัญ หรือการสู่ขวัญ เป็นจิตวิทยาอย่างหนึ่ง เป็นการสร้างขวัญและกำลังใจแก่คน หรือเสริมสิริมงคลแก่บ้านเรือน ล้อเลื่อน เกวียน วัว รถ เป็นต้น การสู่ขวัญจึงเป็นพิธีกรรมหนึ่ง ที่ทำให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ การบารุงขวัญถือเป็นการรวมสิริแห่งโภคทรัพย์ ในพิธีสู่ขวัญ บางทีเรียกว่า พิธีบายศรี พิธีสู่ขวัญ หรือบายศรีสู่ขวัญ ซึ่งเป็นประเพณีสำคัญอย่างหนึ่งของชาวอีสาน และนิยมทำกัน แทบทุกโอกาส จะมีการทำบายศรีประกอบในพิธี โดยเป็นบายศรีแบบดั้งเดิมหรือแบบประยุกต์ ซึ่งการทำบายศรีแบบประยุกต์นี้ จะทำตามจินตนาการของผู้ทำบายศรีให้เกิดความสวยงามวิจิตรพิสดารและสอดคล้องกับความเชื่อของท้องถิ่นนั้น ๆ โดยชาวอีสานยังคงยึดถือและปฏิบัติกันมาจนถึงปัจจุบัน

๔.๕ ปรากฏชาวบ้านด้านดนตรีพื้นเมืองอีสาน แคน พิณ

- ชื่อ นายสุระปรีชา คำด้วง
- หมู่บ้านโป่งถิ่นนอก ตำบลเวียง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ 50110
- เบอร์โทรศัพท์ –
- ความเชี่ยวชาญด้านดนตรีพื้นเมืองอีสาน แคน พิณ

เนื่องจากทางภาคอีสานมีอากาศที่ร้อนและแห้งแล้ง เมื่อถึงเวลาหน้าฝนชาวอีสานต้องรีบทำมาหากิน เพื่อเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง จนไม่มีเวลาที่จะสนุกสนาน มากนัก เครื่องดนตรีจึงไม่สวยงาม ประดิษฐ์ขึ้นอย่างง่าย ๆ และใช้วัสดุอุปกรณ์ที่หาได้ในท้องถิ่น การบรรเลงก็รวดเร็วฉีกฉัก กระชับและสนุกสนาน แสดงถึงความเร่งรีบ จากที่กล่าวมาข้างจึงเห็นได้ว่าดนตรีพื้นบ้านจะมีเอกลักษณ์โดดเด่นเฉพาะตัวโดย เกิดจากภูมิปัญญาของชนชาวอีสาน โดยลักษณะของเครื่องดนตรีจะเกิดขึ้นกับแต่ละท้องถิ่นไม่เหมือนกันและได้มีการนำมารวมวงกันเกิดขึ้น ซึ่งเป็นขอบเขตที่ขี้นงไปอีกว่าสภาพภูมิประเทศภูมิอากาศแห้งแล้งหรืออุดมสมบูรณ์ โดยจะสังเกตเห็นได้จากการกำเนิดของเครื่องดนตรีแต่ละประเภท เช่น โหวด กำเนิดขึ้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งให้เห็นถึงความแห้งแล้ง เพราะเสียงของโหวดเมื่อได้ฟังแล้วจะรู้สึกถึงความรันทด หดหู่ใจ และสอดคล้องกับสภาพของดินฟ้าอากาศที่จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล สภาพดินแตกระแหงแห้งแล้ง อากาศมีความร้อนสูง ยากแก่การเพาะปลูก เป็นเหตุที่ทำให้เครื่องดนตรีมีเช่นนี้ คือ การเข้าไปหาอาหารในป่า หรือ การล่าสัตว์จึงนำเอาไม้ไผ่ชนิดบาง ๆ มาตัดมีความสั้นยาวที่แตกต่างกัน ทำให้เกิดเสียงสูงเสียงต่ำ และนำมาเล่นในยามที่ว่างจากงานหรือยามที่ไม่ได้เก็บเกี่ยวอะไร ดนตรีพื้นบ้านอีสาน ซึ่งประกอบด้วย เครื่องดีด สี ตรี เป่า เช่น เครื่องดีด ได้แก่ พิณ ซออีสาน โปงกลาง กลองหาง แคน โหวด เป็นต้น

ในชุมชนบ้านโป่งลึก มีปราชญ์ชาวบ้านได้เข้ามาเป็นวิทยากรให้แก่โรงเรียน ในการสอนเครื่องดนตรีพื้นบ้านของชาวอีสาน

ปราชญ์ชาวบ้านให้ความรู้เรื่องการเล่นพิณของอีสาน

ปราชญ์ชาวบ้านให้ความรู้ด้านการเป่าแคน

ประเพณี/พิธีกรรม/งานเทศกาล

การแต่งงาน

การเกิด

การสู่ขวัญ

5.ประเพณี/งานเทศกาล

๕.๑ การเกิด

การอบรมเด็กในท้องในเวลามีครรภ์ โบราณสอนให้พักผ่อนไม่ให้ทำงานที่หนัก สำหรับการอยู่กินก็ห้ามมิให้กินอาหารที่เปรี้ยวหวาน มัน เค็ม เผ็ดร้อนจนเกินไป ด้วยกลัวเป็นอันตรายแก่เด็กในท้อง การยืน เดิน นั่ง นอน ให้ระมัดระวังให้ทำบุญให้ทานรักษาศีลเมตตาภาวนาการทำทั้งนี้เป็นการรักษาและอบรมเด็กในท้องให้เป็นคนดี

การคลอด โบราณว่าไว้ว่า “ผู้สาวมานแก่ผู้เฒ่ามานสืบ” หมายความว่า หญิงที่มีท้องคนหัวปี (คนแรก) ครบเก้าเดือนจึงจะคลอด มีท้องคนที่สองไปมีครบสิบเดือนจึงจะคลอด เมื่อถึงเวลาจะคลอดพอรู้สึกปวดท้องให้ไปเชิญหมอดำแยมาไว้ ถ้ามีเครื่องรางของขลังให้เอาเก็บรักษาไว้ที่อื่นห้ามมิให้คนยืนขวางประตู หรือบันได ห้ามมิให้พูดเรื่องซึ่งถือว่าเป็นอุปสรรคต่อการคลอด

เมื่อคลอดแล้วเตรียมทำเตาไฟ หาหม้อและฟืนมาจุดต้มน้ำให้อยู่ไฟ (อยู่กรรม) ต่อไป ฟืนอยู่ไฟที่กองขึ้นไว้ให้ล้มเวลาตกฟากไม้ไฟที่เอามาสับติดกันเป็นแผ่นชิ้นนี้ในเวลาคคลอด เรียกว่า ฟาก

เวลาตกฟาก คือ เวลาที่คลอดออกมาแล้วตกลงฟาก เวลาตกฟาก นี้ถือกันว่าเป็นเวลาเกิดและเป็นเวลาสำคัญมาก ผู้เป็นพ่อแม่จะต้องจำเวลา วัน เดือน ปีเกิดของเด็กไว้ให้แม่นยำเพื่อสะดวกในการที่จะนับอายุใน เวลาบวช เวลาแต่งงานหรือจะดูฤกษ์ยามยาม เวลาตกฟาก นี้ให้ข้อสังเกตไว้ว่า หญิงตกหงาย ชายตกคว่ำ กล่าวคือ เวลาคลอด หญิงจะต้องหงายหน้าขึ้น ชายจะต้องคว่ำหน้าลง ถ้าหญิงตกคว่ำ ชายตกหงาย ถือว่าผิดธรรมเนียม ถ้าใครเป็นเช่นนั้น เวลาคลอดออกมาเขาจะเอามือจับองคชาติ (ของลับ) เพื่อว่าต่อไปเด็กจะมีเพศนี้ จะต้องเป็นหมัน แต่งงานแล้วไม่มีลูก ไม่พิกุลพิการ

การตัดสายสะดือ สายที่โยงจากแม่ (รก) มาหาสะดือ เรียก สายสะดือ สายสะดือนี้นี้จะต้องตัด มัดเป็นปรางๆ ให้แน่น ให้ตัดยาวเสมอเข้าเด็ก ของที่จะตัดใช้ดิว (ผิว) ไม้ฮวก (ไม้ไผ่) หรือกาบหอย ห้ามมิให้เอามือหรือเหล็ก

ตัด เพราะจะเป็นพิษ เชียงรอง ตัดใช้วานไฟ ก้อนหินหรือถ่านไฟ คนที่จะตัดก็เลือกเอาคนที่มันสยใจคอดีด้วย ถือว่าเด็กที่เกิดมาจะมีนิสัยใจคอคล้ายกับผู้ตัดสายแฮ

การอาบน้ำเด็ก เมื่อตัดสายสะดือแล้ว เอาน้ำอาบให้เด็ก ถ้ามีไขมันหรือเมือกติดต้องเอาน้ำมันมะพร้าว ทาตามตัว แล้วเอาผ้าเช็ดจึงอาบน้ำให้ วิธีอาบน้ำให้นั่งเหยียดขาทั้งสองข้างออกให้ตรง เอาเด็กวางลงในระหว่างขาหันหัวเด็ก ไปทางปลายเท้าแล้วเอาน้ำอาบให้และให้ดัดแขนขา มือเท้าให้ตรงด้วย เมื่ออาบน้ำแล้วเอาผ้าขาวยาวเท่าลำตัวมาเจาะเป็นรูตรงกลางระหว่างสะดือวางทาบบนท้องสอดสายสะดือเป็นวงวางไว้บนผ้า แล้วเอาเชือกมัดไว้ทั้งสองข้าง จึงเอาเด็กใส่ในกระดัง

การฮ้อนกระดัง ก่อนจะเอาเด็กวางลงกระดังให้เอาเบาะปูลง แล้วเอาผ้าขาวรองจึงเอาเด็กวางลง กระดังนั้นใช้ทางด้านหลัง แล้วนำกระดังเด็กไปที่ประตูเรือนทำการผอกผีพราย ผายผีป่า เอากระดังเคาะกับประตูเบาๆ ว่า กูหูก กูหูก กูกู กูกู แม่นลูกสุมา เอามือนี้กลายมือนี่เมื่อหน้าลูกกู ว่าดังนี้สามหนด้วยถือว่าในระหว่าง สามวันลูกผี วันสี่เป็นลูกคน พอผอกแล้วนำกระดังเด็กไปวางข้างแม่ของเด็ก แล้วเสกคาถาเอาด้ายสายสิญจน์วงรอบผูกข้อต่อแขนให้ทั้งแม่และเด็ก ในขั้นตอนของการฮ้อนกระดังนั้น หากเป็นเด็กผู้หญิงจะเอาเข็ม ด้าย หรืออุปกรณ์เย็บปักถักร้อยวางลงในกระดังก่อน แล้วค่อยเอาเบาะปูทับ จะทำให้เป็นคนเรียบร้อย เป็นแม่บ้านแม่เรือน หากเป็นเด็กชาย จะเอาสมุด ดินสอ วางลงทำเช่นเดียวกัน จะทำให้เป็นคนรักเรียนเขียนอ่าน โตขึ้นจะได้เป็นเจ้าคนนายคน

การฮ้อนกระดัง

การฝังสายแฮ เมื่อตัดสายแฮออกแล้ว เอาใบตองกลี้อมาห่อ แล้วนำไปฝังใต้บันไดชานเรือน เอาไฟสุ่มไว้สามวันสามคืน ที่เอาไฟสุ่มไว้ทั้งกลางวันกลางคืนโบราณถือว่าป้องกันผีพราย มิให้มาทำอันตรายแก่เด็ก

การอยู่กรรม หรือ การอยู่ไฟ เมื่อจะอยู่ไฟ ต้องมีการทำพิธีดับพิษไฟเสียก่อน โดยเสกข้าวสารกับเกลือ ด้วยคาถา “พุทโธ โลกนาโถ โมคัลลานะ อคคีสัยามม” เรียกคาถาบทนี้ว่า พระโมคัลลานะดับไฟนรก เสกคาถาแล้วเคียวข้าวสารกับเกลือ ฟันที่ท้องของผู้ที่อยู่ไฟ 3 ครั้ง ที่หลัง 3 ครั้ง ที่เตาไฟ 3 ครั้ง จัดหาข้าวตอก ดอกไม้

รูป เทียน พร้อมทั้งกระทงสังเวย ประกอบด้วยกุ่มพล่า ปลาขี้ เป็นการเล่นสังเวยแม่ก่อนเส้าเตาไฟ และขอขมาลาโทษต่อพระเพลิง รูป เทียน นั้นจะใช้อย่างละ 4 ปักที่ 4 มุมเตา ก่อนขึ้นนอนบนกระดานไฟต้องทำเข้าซื้อเสียก่อน คือ นอนตะแคงให้หมอต่ายเหยียบตะโปกซึ่งครากจากการคลอต ให้ตะโปกเข้าที่เสียก่อนแล้ว จึงขึ้นนอนบนกระดานไฟได้ ก่อนขึ้นนอนก็ต้องกราบขอขมาเตาไฟด้วย จึงจะขึ้นนอนได้ นอกจากนั้นแล้ว หมอต่ายจะเสก ขมิ้น ปูนแดงและเหล้าขาวทาที่ท้อง และหลังของผู้ที่อยู่ไฟด้วยเพื่อเป็นการดับพิษร้อน

การอยู่ไฟหรือการอยู่กรรมนั้นก็เพื่ออย่างตัวและในขณะที่อยู่ไฟ ต้องกินน้ำร้อน หม้อน้ำร้อน เรียกว่า หม้อกรรม อาจจะมีผสมสมุนไพรลงไปด้วยก็ได้ หม้อน้ำร้อนจะตั้งไว้ใกล้ ๆ กับผู้ที่อยู่ไฟ เพื่อให้สะดวกเวลาตักกินการกินน้ำร้อนเพื่อทำให้ร่างกายขับเหงื่อ ขับปัสสาวะออกมาก็เป็นการขับพิษออกจากร่างกายได้อีกวิธีหนึ่ง ถ้าเป็นแม่ใหม่ต้องอยู่ไฟอย่างน้อย 15 วัน แม่เก่า 7 - 8 วัน ถ้าเห็นว่าจะปลอดภัยจะอยู่น้อยกว่านั้นก็ได้อาหารการกิน ผู้อยู่ไฟจะต้องคะลำ (เว้นของที่แสดง) ในระหว่างที่อยู่ไฟนั้น จะมีญาติพี่น้องนำอาหารการกิน กล้วย อ้อย มาฝากไม่ขาด แม้จะไม่มีอะไรมาฝากก็มาเยี่ยมถามสารทุกข์สุกดิบเป็นการแสดงออกซึ่งไมตรีจิตของพี่น้องประการหนึ่ง

การปิกตาแหลวหื้อ เมื่อเข้ากรรมแล้วเขาจะทำตาแหลวหื้อ (เฉลว) อันหนึ่งขนาดเท่าฝ่าบาตร เอาด้ายสีดำแดงขาววงรอบ ผูกติดปลายไม้ไผ่ปักไว้ข้างบันไดเบื้องขวา จนกว่าจะออกไปการปิกตาแหลวหื้อไว้นี้ ถือว่าเป็นการป้องกันภูตผี ปีศาจ อีกอย่างหนึ่งแสดงให้เห็นว่าบ้านนั้นมีคนอยู่ไฟ ธรรมเนียมมีอยู่ว่า ผู้จะไปเยี่ยมก็ให้ระวังปาก คืออย่าพูดถึงเรื่องร้อน จะทำให้ผู้อยู่ไฟเกิดผด เป็นผื่นคันพุพอง

การนอนอุ้ ที่นอนของเด็ก ซึ่งเขาสานด้วยไม้ไผ่เป็นตาห่าง ๆ เรียกว่า อุ้ หรือ เปล ก่อนที่จะเอาเด็กลงนอนในอุ้ต้องให้ครบ 3 วันเสียก่อน ในขณะที่ยังไม่นอนอุ้นั้นจะเอาเด็กนอนในกระดัง เวลาจะลงอุ้ ต้องมีการเชื้อเชิญญาติพี่น้องมาทำพิธี ถ้าเป็นชายเอากระดาดินสอลงในอุ้ด้วย โดยถือว่าเวลาเด็กเจริญเติบโตขึ้น จะได้เป็นคนรู้หลักนักปราชญ์ ถ้าเป็นหญิงเอาด้ายและเข็มลงในอุ้ด้วย โดยถือว่าเมื่อโตขึ้นจะได้ฉลาดในกิจบ้าน การเรือนมีการเย็บปักถักร้อย เป็นต้น ซึ่งเหมือนกับการนอนกระดัง

การออกกรรม เมื่ออยู่ไฟครบกำหนดแล้ว ก็จัดการออกกรรม พิธีทำมีการบูชาเตาไฟด้วยดอกไม้ธูป เทียนให้หมอต่ายน้ำมนต์ดับพิษไฟให้ ต่อไปอาบน้ำเย็น กินอาหารก็ไม่ต้องคะลำ สิ่งที่ต้องห้ามอีกอย่างคือไม่ให้สมสู่อยู่ร่วมกัน เกรงเป็นอันตรายต่อมดลูก หรือมีลูกถี่เกินไป

การเข้ากระโจม กระโจมในสมัยก่อนจะเป็นโครงไม้ไผ่คล้ายสุมไก่ เอาผ้าคลุม มีหม้อต้มยาสมุนไพร ซึ่งได้แก่ เปลือกส้มโอ ใบส้มป่อย ว่านน้ำ ผักขี้เหล็ก มะกรูด เกลือ เป็นต้น ต้มพอน้ำเดือดแล้วต่อท่อให้น้ำเข้าไปในกระโจม ก่อนเข้ากระโจม เอาว่านนางคำ ฝนหรือตำคั้นเอาแต่น้ำ ผสมกับเหล้าขาวและการบูร ทาให้ทั่วตัวก่อนแล้วจึงเข้ากระโจม ช่วยขับเหงื่อ ขับพิษและยังป้องกันผ้าขึ้นหน้าอีกด้วย

การประคบตัว คือ กรรมวิธีการรักษาตัวอย่างหนึ่ง โดยใช้ลูกประคบ ประคบตามมือเท้า ท้องน้อย บริเวณหัวเหน่า เต้านม ช่วยบรรเทาอาการปวดเมื่อยและช่วยให้หมดลูกกลับเข้าอุ้งเร็วขึ้น วิธีทำลูกประคบ ใช้ ไพล ว่านนางคำ ขมิ้นอ้อย ใบมะขาม ใบส้มป่อย ตำเคล้ากับเกลือ ห่อผ้าขาว จุ่มน้ำที่เหลือจากการเข้ากระโจม นอกจากนั้นแล้วน้ำที่เหลือจากการเข้ากระโจมก็ดี น้ำที่เหลือจากการประคบก็ดี สามารถนำมาใช้อาบได้อีกด้วย

การนวดหม้อเกลือ วิธีการทำ เอาเกลือบรรจุลงในหม้อตาลมีฝาละมีแล้วตั้งไฟ พอเกลือแตกดั่งฝอยๆ ยกหม้อเกลือวางลงบนใบปลับพลึง หรือ ใบละหุ่งและเอาผ้าห่อหม้อตาล พร้อมใบละหุ่ง คลึงตามตัว ช่วยให้ หายปวดเมื่อย ปกติแล้วจะทำวันละ 2 ครั้ง เช้า บ่าย ทุกวันจนกว่าจะออกไฟ

การนั่งถ่าน ใช้ผิวมะกรูดตากแห้ง ว่านนํ้า ว่านนางคำไพล ขมิ้น อ้อยขานหมาก ชลูด ขมิ้นผง ใบ หนาด ทั้งหมดหั่นละเอียด ตากแดด ใช้โรยบนเตาไฟขนาดเล็กๆ ให้อิพลุ่งขึ้นสู่กันของผู้ที่คลอตุลใหม่ เป็นการสมานแผล ที่เกิดจาก การคลอตุล จะพบว่าสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาจะเป็นสมุนไพรที่หาได้ง่าย ๆ และใช้ในชีวิตประจำวัน หาได้สะดวก หากมีไม่ครบขาดอย่างใด อย่างหนึ่งก็สามารถใช้ได้เช่นกัน

การอยู่ไฟ การประคบตัว การนวดหม้อเกลือ หรือแม้แต่การนั่งถ่านล้วนเป็นขั้นตอนการบำบัดรักษา ด้วยความร้อนแทบทั้งสิ้น ถือว่าคนคลอตุลเป็นคนที่มีมลทิน การคลอตุลจะมีเลือดฝาด และสิ่งโสโครกออกมา ย่อมถือว่ามียมลทิน การชำระล้างมลทินมีอยู่ 2 อย่าง คือ ชำระล้างด้วยน้ำ หรือ ไฟ เพื่อให้สิ่งที่เป็นมลทิน เเหือดแห้งไป

การสู่ขวัญ พอออกกรรมแล้วในเช้าวันนั้น ญาติพี่น้องจะจัดทำพิธีสู่ขวัญให้ด้วยถือว่าตลอดเวลาที่อยู่กรรมต้องทนทุกข์ทรมานเอาตัวอย่างไฟ กินน้ำร้อน นอนไม่เต็มตา ว่ากันว่าผู้ที่อยู่ไฟจะให้นอนแต่ตอนหัวค่ำ เท่านั้น พอหลังจาก 5 – 6 วันต้องให้ตื่นอยู่ตลอดจนถึงรุ่งเช้าเหตุเพราะเกรงภูตผีจะมาเอาชีวิตผู้ที่อยู่ไฟหาก ม้วนนอนหลับอยู่ก็จะโดนผีเอาไป นอกจากนั้นแล้วต้องอดอาหารการกิน เสียเลือดเนื้อไปเพราะการนี้ พอออก กรรมแล้ว ก็ต้องเรียกเอาขวัญคืนมา เพื่อให้อยู่เย็นเป็นสุขแล้วผูกข้อต่อแขนให้ทั้งแม่และลูก

การตั้งชื่อ คนโบราณชอบตั้งชื่อเด็กม่วน ๆ (ไพเราะ) โดยมากเป็นชื่อสองพยางค์ ถ้าชื่อบุญ ก็มี บุญมี บุญมา บุญสี บุญสา ถ้าชื่อ คำ ก็มี คำมา คำสี คำสา เป็นต้น ถ้าเป็นคนเลี้ยงยากถึงกับได้ไปประเคนเป็นลูก พระ ก็ตั้งชื่อเป็น เคน เช่น เคนมี เคนดี เคนสี เคนสา ถ้าเกิดวันแข่ง ก็ตั้งชื่อให้เป็น อ่อน เช่น อ่อนสี อ่อนสา อ่อนตา ถ้าเกิดวันจันทร์ถือว่าเป็นวันอ่อน ก็ตั้งชื่อให้ แข็ง เช่น ทอง ทองคำ ทองแดง ทองแสง เป็นต้น

๕.๒ การตาย

การอาบน้ำศพ ศพที่ถูกฆ่าตาย ตกน้ำตาย ตกต้นไม้ตาย เป็นต้น ถือว่า ตายโหง ไม่นิยมอาบน้ำศพ เพียงแต่มัดแล้วนำไปฝังที่ป่าช้า เพราะถือว่าตายไม่บริสุทธิ์ ที่ไม่เผาเพราะกลัวจะเกิดความเดือดร้อนแก่ญาติ

พี่น้อง แต่ถ้าเป็นการตายธรรมดาณิมนต์น้ำด้วยน้ำหอม ทางคติโลก ถือว่าอาบเพื่อปราศจากมลทิน ทางคติธรรม ถือว่าสอนให้คนเป็นเอาศีล สมาธิ ปัญญาเป็นน้ำอาบ กาย วาจา ใจ ให้สะอาด

การหวิมศพ หวีไปข้างหลังครึ่งหนึ่ง ข้างหน้าครึ่งหนึ่ง ทางคติโลก ถือว่าหวิสำหรับคนตายและคนเกิด เมื่อหวิแล้ว หักออกเป็นสองท่อนทิ้งเสีย ทางคติธรรม ถือว่าเป็นการเตือนให้พิจารณาว่า ความเกิดกับความตาย เป็นของคู่กัน เกิดแล้วต้องตาย ตายแล้วต้องเกิด ผู้ที่ไม่ตายคือผู้ที่ไม่เกิด

การนุ่งห่มผ้าศพ ใช้ผ้าขาวนุ่งสองชั้น ชั้นในเอาชายพกไว้ข้างหลัง ชั้นนอกเอาชายพกไว้ข้างหน้า แล้วห่มผ้าเฉลี่ยง่า ทางคติโลก ถือว่า นุ่งเอาชายพกไว้ข้างหลังเป็นการนุ่งของคนตาย นุ่งเอาชายพกไว้ข้างหน้าเป็นการนุ่งของคนเป็นทางคติธรรม ถือว่า ที่นุ่งผ้าขาวเป็นการสอนให้มีสุจริต เพราะสุจริตเป็นธรรมที่ขาว

รดน้ำหอมศพ เมื่อยกศพขึ้นบนเตียงแล้ว เอามือขวาของศพยื่นออกไปบนเตียง เอาหมอนใบเล็ก ๆ รองหันหัวศพ ไปทางทิศตะวันตกใช้น้ำอบน้ำหอมรด ถ้าผู้ตายเป็นพ่อแม่ ลูกหลานจะนำขมิ้นทาที่หน้าและเท้า พิมพ์ไว้เคารพบูชา ทางคติโลก ถือว่า เป็นการแสดงความเคารพต่อศพ และให้ศพมีกลิ่นหอมทางคติธรรม ถือว่า สอนให้เคารพต่อบุคคล วัตถุ สถานที่ และให้รักษาศีลเพราะศีลมีกลิ่นหอมกว่ากลิ่นน้ำอบน้ำหอม

เงินใส่ปากศพ เงินใส่ปากศพใช้เงินฮาง เงินเหรียญเงินบาท ทางคติโลก ถือว่าให้ค่าเสียดอาหาร ค่ารถ ค่าเรือ แก่ผู้ตายสำหรับเดินทางไปสวรรค์ ทางคติธรรม ถือว่าสอนคนเป็นให้รู้จักใช้เงินให้เป็นประโยชน์ อย่าตระหนี่ ถิ่นเหนียว ไม่รู้จักกินรู้จักใช้ เวลาตายไปมีการเอาเงินยัดใส่ปาก ก็เอาไปไม่ได้ ปลอ่ยให้เขาแย่งกันขุดมุน ร่วนวาย

คำหมากใส่ปากศพ ผู้ชอบกินหมาก เขาก็คำหมากใส่ปากให้ ทางคติโลก ถือว่าเป็นการแก้ทุกข์ ถ้าได้กินจิตใจก็สบาย ทางคติธรรม สอนให้คนรู้ว่าคนตายเป็นอย่างนี้ เวลาเป็นอยากกินอยากเคี้ยวเวลาตายเอาใส่ปากให้ก็ไม่กิน ไม่เคี้ยว

ปิดตาปิดปาก เขาใช้ขี้ผึ้งดีปิดตาปิดปากศพ ทางคติโลก ถือว่าเพื่อป้องกันความอูจาด ลามก ทางคติธรรม ถือว่าเป็นการสอน คนเป็น ให้รู้จักระวังรักษา ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ อย่าให้ทุกข์เกิดขึ้นเพราะทุกข์ที่เกิดขึ้นเกิดจากไม่สำรวมสิ่งเหล่านี้

มัดศพ ใช้เชือกหรือด้ายมัดศพ 3 เปราะ คือที่ คอ 1 มือ 1 เท้า 1 ทางคติโลก ถือว่าเพื่อกัน มิให้ศพพองขึ้นดันโลงแตก ทางคติธรรม ถือว่าเครื่องผูกมัดคนมี 3 คือ บุตโต คีเว เชือกคือลูกมัดที่คอ ธนัง ปาเท เชือกคือสมบัติมัดที่เท้า ภริยา หัตถะ เชือกคือเมียมัดที่มือ ตรงกับภาษิตโบราณว่าไว้ว่า “ตัณหาฮักลูกเหมือนดังเชือกผูกคอ ตัณหาฮักเมียเหมือนดังปอผูกศอก ตัณหาฮักเข้าของเหมือนดังปอกสุบดิน ตัณหาสามอันนี้มาขึ้นให้ เป็นเชือก ให้กลิ้งเกลือกอยู่ในวัฏสงสาร”

ปูพากศพ เอาไม้ไผ่ยาวขนาดโลงสับติดกันเป็นพากให้ได้ประมาณ 7 ซี่ หรือใช้ไม้ไผ่ 7 ซีก ถักด้วยเชือก หรือหวาย ปูพากแล้วเอาศพใส่ ทางคติโลก ถือว่าให้ปลอดภัยขึ้นไหม้ศพได้ง่าย ทางคติธรรม ถือว่าให้เดินตาม ทางวิสุทธิมรรค 7 ผู้เดินตามทางสายนี้ ถึงที่หมายง่ายไม่เสียเวลา เหมือนศพที่ปูด้วยพาก 7 ซี่ ไฟไหม้ง่ายฉะนั้น

บันไดสามขั้น บันไดทำด้วยก้านกล้วยหรือ ไม้ไผ่ผูกเป็นสามขั้นเหมือนบันไดธรรมดา ขนาดกว้าง เท่ากับ ปากโลง วางไว้ข้างนอกหรือในโลงก็ได้ ทางคติโลก ถือว่าให้ผู้ตายขึ้นลงได้ง่าย และให้พาดบันไดนี้ขึ้นไป ไหว้ธาตุเกษแก้วบนสวรรค์ ทางคติธรรม ถือว่าบันไดพาดบันได 3 ขั้น หมายถึง ภพ 3 คือ กามภพ รูปภพ อรูปภพ เป็นสถานที่อยู่ของสัตว์ซึ่งจะเกิด ๆ ตาย ๆ

ตั้งศพ ศพนั้นจะใส่ในโลงหรือไม่ก็ตามจะตั้งไว้ในที่ใดก็ตามต้องหันหัวศพไปทางทิศตะวันตกเสมอ ทาง คติโลก ถือว่าการนอนหันหัวไปทางทิศตะวันตกนอนอย่างผีหันไปทางทิศตะวันออกนอนอย่างคน ทางคติธรรม ถือว่าสอนให้พิจารณาว่า การตายคือการเสื่อมไป สิ้นไป ตกไปเหมือนกับพระอาทิตย์ตกไป

ตามไฟศพ จุดตะเกียงหรือได้ไว้ทางหัวและเท้าศพตลอดคืน ทางคติโลก ถือว่าจุดไว้แทนไฟธาตุผู้ตาย บ้าง จุดไว้กับความกลัวบ้าง ทางคติธรรม ถือว่าสอนให้คนมีปัญญาเพราะปัญญานั้นเป็นแสงสว่างในโลก ที่โลก เจริญรุ่งเรืองเกิดเพราะปัญญา

ดับไฟศพ เมื่อพระมาตिकाจบแต่ละครั้ง จะเป็นเวลากลางวันหรือกลางคืนก็ตามนิยมนับเทียนหรือ ตะเกียงชั่วคราว ทางคติโลก ถือว่าเป็นการดับเสนียดจัญไร หรือดับความอาภัพ อับมงคลให้สูญสิ้นไป ทาง คติธรรม ถือว่าดับไฟเปรียบเหมือนตาย จุดไฟเปรียบเหมือนเกิด ทุกสิ่งที่เกิดขึ้นมาแล้วจะต้องตาย ที่ไม่ตาย ไม่มี จะผิดแผกแตกต่างกันบ้างก็ที่เร็วหรือช้าเท่านั้น

การเลี้ยงศพ ถึงเวลารับประทานอาหารเช้าเย็น เขาจะจัดอาหารคาว หวาน หมาก พลู บุหรี่ มาตั้งไว้ ทางหัวโลงแล้วเอามือเคาะโลงปลุกให้ตื่นขึ้นมากิน ทางคติโลก ถือว่าเป็นการเลี้ยงผู้ตาย ทางคติธรรม ถือว่า สอนคนเป็นให้รู้สึกสำนึกตัวอย่าทำบาป ทำกรรม เพราะกินเช่น ข้าเขาลักเขามากิน เป็นต้น เวลาตายแล้ว มดกินแทน

งันเฮือนดี เฮือนที่มีศพอยู่ เรียก เฮือนดี ที่เรียกเช่นนั้นถือเอานิมิตของผู้มา คือ บรรดาญาติ พี่น้องเมื่อ ได้ยินข่าวใครตายลงจะพากันนำข้าวของเงินทองมาช่วยเหลือ มาคบงันจนงานเสร็จ

สวดมาติกา ก่อนจะเอาศพใส่ในโลง นิมนต์พระสงฆ์มา มาติกาทั้งเช้าและค่ำ เวลาจะมาติกา เจ้าภาพ จุดธูปเทียนบูชาศพ แล้วอาราธนาศีล 5 เอามือเคาะโลงบอกให้ผู้ตายมารับศีลด้วย เสร็จแล้วพระสงฆ์สวด มาติกา ทางคติโลกถือว่าการให้ศีล และสวดมาติกานั้นเป็นการให้บุญแก่ผู้ตาย ทางคติธรรม ถือว่าเป็นการสอน ให้คนเป็นให้รู้จักรับศีลกินทานเสียแต่เมื่อยังเป็นคน เวลาตายไปแล้วจะทำอะไรไม่ได้ แม้เขาจะปลุกให้ตื่นขึ้นมา รับศีลก็ลูกไม่ได้

สวดยอดมุข ยอดมุข คือ ยอดธรรม ยอดธรรม ได้แก่ พระอภิธรรมพระที่นิมนต์ไปสวดมาติกาและยอดมุขเป็นจำพวกเดียวกัน แต่เวลาสวดแบ่งหน้าที่กันสองรูปสวดยอดมุขนอกนั้นสวดมาติกา การสวดก็สวดไปพร้อมกันและจบพร้อมกัน ทางคติโลก ถือว่าการสวดมาติกา และยอดมุขเป็นการให้บุญแก่ผู้ตาย ทางคติธรรม ถือว่าเป็นการขอใช้บุญคุณของท่านผู้มีพระคุณ เช่น พระพุทธเจ้าไปโปรดพระมารดาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ แสดงพระอภิธรรม 7 คัมภีร์ โปรดเป็นการขอใช้ค่าข้าวป้อน และน้ำมัน

ยกศพออกจากเรือน ผู้ป่วยนอนตายอยู่ในห้องใดที่ตั้งศพไว้ห้องนั้น เมื่อจะยกศพลงจากเรือนไม่ให้ลอดช่อเปิดฝาห้องนั้น แล้วยกออกมาทางระเบียงลงนอกชาน รดน้ำศพ เมื่อยกศพออกจากเรือนแล้ว พระท่านจะสวดทำน้มนมต์ เจ้าของบ้านเอน้ำมนต์ รดจากที่ตั้งศพออกไปเทหม่อน้ำกินน้ำใช้คว่ำปากหม้อไว้ การทำดังนี้ถือว่าน้ำเก่าเป็นน้ำที่ไม่บริสุทธิ์ให้เททิ้งเสีย ถ้าผู้ตายเป็นพ่อแม่เขาจะเอากระดานปูเรือน 2-3 แผ่นมาต่อโลงให้ถือว่า ได้แบ่งเรือนให้พ่อแม่ที่ตายไปแล้วมีที่อยู่อาศัย พลิกและผูกบันได พอยกศพลงถึงพื้นดินแล้วพลิกบันไดแล้วเอาเรียวหนามผูกปลายติดกันติดไว้ที่ประตูเรือน พอยกศพออกไปแล้วถอนกิ่งไม้ที่ปักไว้ที่นอก ทางคติโลก ถือว่าทำเพื่อป้องกันมิให้ผีจำเรือนของตนได้ ทางคติธรรม ถือว่าสอนให้คนเป็นพิจารณาว่าความยึดมั่นว่านั่นเรา นั่นของเรา นั่นเป็นตนตัวของเรา

ส่งสะการศพ ดอกไม้ธูปเทียนเรียกเครื่องสักการะก่อนจะยกศพลงจากเรือน ลูกหลานของผู้ตาย จัดเครื่องสักการะไปเคารพศพส่วนญาติพี่น้องคนอื่น ๆ นำเครื่องสักการะไปเคารพที่ป่าช้า การกระทำทั้งนี้ ถือว่าหากได้พลาตพลึงต่อผู้ตาย ผู้ตายจะได้ยกโทษให้หากมิได้ประมาทพลาตพลึง ก็ถือว่าได้บำเพ็ญกุศล เคารพต่ออุตุ (อายุ) บุคคลอีกโสดหนึ่ง

การหามศพ ไม่หามใช้ไม้ไผ่บ้าน 2 ลำ เอาโลงขึ้นตั้งชันด้วยดอกชะเนาะหามข้างละ 3-4 คน เอาเท้าศพไปก่อนห้ามพกกกลางทาง ห้ามเปลี่ยนบ่า ห้ามข้ามนา ข้ามสวน ที่ทำดังนี้ด้วยถือว่าเป็นของกะล่ำ

การจูงศพ ใช้ด้ายหรือเชือกจูงศพ ถ้าผู้ตายมีลูกหลานเป็นผู้ชาย ก็ให้บวชเป็นพระหรือเณร เป็นหญิงให้นุ่งขาวห่มขาวบวชเป็นชีจูงศพไปป่าช้า เมื่อแจกข้าวแล้วจึงสีก หรือจะอยู่ไปตลอดก็ได้ ทางคติโลก ถือว่าเกิดมาทั้งที่ไม่เสียชาติเกิด มีลูกชายลูกหญิงได้บวชจูงไปถึงป่าช้า ทางคติธรรม ถือว่าสอนให้ลูกจูงพ่อแม่ขึ้นจากหลุมลึกด้วยการสอนให้พ่อแม่มีศีลธรรมอันดี

หว่านข้าวสาร เมื่อหามศพออกจากบ้านมีการหว่านข้าวสารไปตลอดทาง ทางคติโลก ถือว่าให้ผีลงมาเก็บกินข้าวสาร เวลาหามศพไปจะได้ไม่หนัก ทางคติธรรม ถือว่าสอนคนเป็นให้พิจารณาว่าข้าวสารคือแก่นข้าว คนเราถ้าถึงแก่นคน ก็ไม่ต้องเกิดตายอีก ข้าวสารก็เหมือนกันจะเอาไปเพาะปลูกก็ไม่เกิดอีก

หว่านข้าวตอกแตก ข้าวเปลือกที่ใช้คว่ำด้วยไฟให้แตกเรียกข้าวตอกแตก ข้าวนี้ใช้โรยไป ตลอดทางเหมือนข้าวสาร ทางคติโลก ถือว่าให้ผีอยู่ในโลงลงมาเก็บกิน ทางคติธรรม ถือว่าสอนให้คนเป็นพิจารณาดูคนตายว่าคนตายรูปกับนามแตกต่างกันเหมือนข้าวตอกแตกที่แตกออกจากกัน

ไม้ขีดทาง เมื่อหามศพผ่านไป เขาจะใช้ไม้ขีดทางหรือหักกิ่งไม้ไว้ เพื่อให้ผู้ตายตามไป ข้างหลังได้สังเกตอีกอย่างหนึ่งเป็นการลวงตาผีที่กลับมา มันจะเข้าใจว่านี่ไม่ใช่ทางไปบ้านของเรา เพราะมีขีดและกิ่งไม้ขวางทาง

ที่ปลงศพ ศพที่จะปลงศพนั้น เขาเอาไข่ 1 ใบ ข้าว 1 ปั้น เสี่ยงทายถ้าไข่แตกตรงไหนให้ฝัง หรือเผาตรงนั้น โดยถือว่าตรงนั้นเจ้าของเขาอนุญาตให้แล้ว ผู้ตายก็พอใจอยู่ที่นั่นแล้ว แล้วปลงศพที่ตรงนั้นหาพื้นมากองเป็นกองเรียก กองฟอน ปักหลักสี่หลักที่มุมทั้งสี่เรียกหลักสะกอน เวียนสามรอบ ก่อนจะยกศพขึ้นตั้งกลางกองฟอนหามศพเวียนรอบกองฟอน 3 รอบ การเวียนต้องเวียนซ้าย ทางคติโลก ถือว่าเวียนซ้ายเป็นการแสดงความเคารพต่อศพ ทางคติธรรม ถือว่าแม่น้ำคือสงสาร ไหลหมุนเวียนเปลี่ยนแปลงอยู่ไม่ขาดระยะ ตัวคนคือตัวกิเลสเกิดมาแล้วต้องสร้างกรรม ครั้นสร้างแล้วได้รับผลกระทบเกิดขึ้นมาอีก ถ้าไม่ตัดกิเลสขาด เป็นต้องมาเกิดอยู่ซ้ำไป กระแทกกองฟอน เมื่อจะยกโลงขึ้นตั้ง ให้เอาโลงกระแทกกองฟอน 3 ครั้ง ที่ทำดังนี้ เป็นการสอนคนเป็นให้พิจารณาดู อย่าว่าแต่คนเป็นเลยแม้คนตายแล้วยังถึงกระแทกแตกดินแล้วจะได้ระมัดระวังตัวต่อไป

ล้างหน้าศพ ก่อนล้างต้องพลิกศพ เอาผ้าห่อศพออก เพื่อไฟจะได้ไหม้เร็ว แล้วทุบเอาน้ำมะพร้าวและน้ำอบ น้ำหอมล้างหน้าศพ ทางคติโลก ถือว่าน้ำมะพร้าวเป็นน้ำที่ใสสะอาดการล้างก็เพื่อให้ศพสะอาดปราศจากมลทิน ล้างศพแล้วโยนผ้าขามโลง 3 ครั้ง แล้วเอาผ้านั้นไปให้พระนั่งสวดมาติกา เสร็จแล้วจะเก็บไปหรือถวายพระก็ได้ ตามตู้หนังสือใบลาน ผ้าห่อหนังสือโดยมากเป็นผ้าขาวหรือผ้าขี้เงิน เพราะคนโบราณชอบถวายผ้าให้เป็นสงฆ์ ถือว่าเป็นการทำบุญให้ผู้ตายอีกโสดหนึ่ง

ไม้ข่มเหง ไม้แก่นสองท่อนยาวท่อนละ 2 วาเศษใช้สำหรับบังคับมิให้โลงตกลงจากกองฟอน การเอาไม้ข่มเหงไว้เช่นนี้ ถือว่าเป็นการสอนคนว่าคนเรานั้นไม่ว่าจะชั่วดีมีเงินใหญ่เล็กเพียงไหนก็ต้องมีผู้ปกครองคอยควบคุมดูแลว่ากล่าวตักเตือนอยู่ตลอดเวลา

หว่านกละพฤกษ์ หมายเงินหมายทอง เรียก หมายกละพฤกษ์เขาเอาผลไม้ ก้านกล้วยตัดเป็นท่อน ๆ หรือไม้ขีดไฟ เสียบสตางค์เข้าไปในนั้น ก่อนจะเผาศพมีการหว่านกละพฤกษ์ ผู้คนวิ่งวิ่งกันเก็บเอาดูแล้วนำสนุกสนานยิ่งนัก มาติกาบังสุกุลศพก่อนจะเผานิมนต์พระสวดมนต์มาติกา เสร็จแล้วโยนด้ายจากโลงให้พระชักบังสุกุล เสร็จแล้วพระให้พร แล้วลงมือเผาต่อไป วันที่ไม่ควรเผาศพ วันพระ วันอังคาร และวันอุก 9 กอง ถือว่าเป็นวันที่ไม่ควรเผา วันพระนั้นเป็นวันที่พระสงฆ์ทำกิจพระศาสนา ญาติโยมก็พากันไปรักษาศีล ฟังธรรม วันอังคารถือว่าเป็นวันแซ้ง ถ้ามีความจำเป็นจะต้องเผาให้ทำการอุบโลกนเสียก่อน คือเมื่อนำศพไปถึงป่าช้าแล้วคนหนึ่งทำพิธีจุดหลุมจะฝัง พระสงฆ์ไปขอแผ่นจากญาติโยม ขอให้ญาติโยมช่วยหาฟืนมาให้ แล้วจัดการเผา ส่วนวัน 9 กองนั้น เป็นอีกวันหนึ่งที่ไม่เคยเผาด้วยถือว่าวันทั้งสามนี้เมื่อเผานำความเดือดร้อนมาให้

การเผาศพ ไฟสำหรับจุดศพนั้นเขามีไว้ต่างหากใช้ได้หรือจุดเทียนห้ามมิให้จุดติดต่อกัน ด้วยถือว่าไฟธรรมดาที่ดี ไฟราคะ โทสะ โมหะก็ดี ไฟทั้งนี้เป็นของร้อน ถ้าไปต่อกันเข้าจะลุกลามใหญ่โตไหม้บ้านเมือง และ

ทำลายทรัพย์สินอาคาร บ้านเรือนให้เสียหายพินาศ เผลอแล้วกลับบ้านมีการบายศรีสู่ขวัญให้เพื่ออยู่เย็นเป็นสุขต่อไป

การเก็บกระดูก เมื่อเผาศพครบ 3 วัน แล้วเชิญญาติพี่น้องและนิมนต์พระสงฆ์ไปทำพิธีเก็บกระดูก จัดอาหารไป 1 ที่ เมื่อถึงป่าช้าหลุมเผาศพแล้วนำอาหารไปเลี้ยงผี บอกเล่าว่าพรุ่งนี้ไปกินข้าวแจกลูกหลาน จะทำบุญแจกข้าว พอบอกเล่าแล้วก็กองกระดูกให้เป็นรูปคนนอนหงาย สมมติว่าตาย หันหัวไปทางทิศตะวันตก แล้วนิมนต์พระมาบังสุกุล พอเสร็จแล้วลบลูบหุ่นนั้นเสีย ทำรูปหุ่นใหม่หันหัวไปทางทิศตะวันออก สมมติว่าเกิดใหม่ เอากระดูกใส่ในหม้อวาง ไว้ตรงกลางรูปหุ่น แล้วนิมนต์พระสงฆ์บังสุกุลเป็น แล้วเชิญเจ้าถิ่นที่เหลื่อลงไป ในหลุมฝังไว้ บางท้องถิ่นในภาคอีสานเหนือ หลังเผาศพเสร็จแล้ว 3 วัน ถึงจะเก็บกระดูกมาทำบุญที่บ้าน ว่ากันว่า รอให้กระดูกเย็นเสียก่อน คือ เย็นโดยไม่ต้องใช้น้ำราด ระหว่างที่รอให้ครบ 3 วันนั้นลูกหลานจะจัดเตรียมเครื่องทำบุญ และของถวายวัด ที่ภาคอีสานเหนือ จะมีการทำตุงเป็นผืนใหญ่ ยิงยาวเท่าไรได้ก็ยิ่งดี เสมือนหนึ่งว่าให้ผู้ตายเป็นทางขึ้นสู่สวรรค์ ในการทำตุงนี้ ลูกหลานทุกคนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการทำคนละเล็กละน้อยหลังจากทำบุญที่บ้าน แล้วก็นำสิ่งของที่เตรียมไว้มาที่วัด ส่วนตุงนั้นจะนำมาตั้งไว้ที่มุมโบสถ์ด้านทิศเหนือ กระดูกจะนำไปฝากวัด หรือจัดก่อเจดีย์แล้วแต่กรณี ถูปี่หน้าฟ้าใหม่ก็มาบังสุกุลทำบุญให้ทานตามประเพณี การเผาแบบคนโบราณ นอกจากจะทำได้เป็นโลงแล้ว ยังทำเป็นรูปนกหัสติลิงค์ ซึ่งเป็นนกที่มีขนาดใหญ่มาก คนเป็นใหญ่เป็นโตมีเกียรติยศชื่อเสียง จึงสมควรให้เผาแบบนี้

๕.๓ การเจ็บป่วย

ผูกแขนพรมน้ำมันเพื่อให้สิ่งไม่ดีออกไปอาการเจ็บป่วยจะได้ดีขึ้น เช่น การรักษาโรคงูสวัด ความเชื่อเรื่องเทพเจ้า ความเชื่อพื้นฐานเกี่ยวกับการเจ็บป่วย คือ ความเชื่อเรื่องกรรมตามหลักพุทธศาสนา ความเชื่อเรื่องผีและความเชื่อเรื่องเคราะห์กรรม

ภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านภาคอีสาน หมอยาสมุนไพร รักษาโรคโดยใช้สมุนไพร โดยอาจมีคาถาอาคมประกอบ หมอมนต์หรือหมอเป่า รักษาโรคด้วยการเป่ามนต์หรือใช้คาถาอาคมเป็นหลัก หมอธรรมใช้พิธีกรรม เช่นผูกสายสิญจน์รดน้ำมันร่วมกับคาถาอาคมขับไล่ผี ที่เป็นสาเหตุการป่วยหมอสู่ขวัญ ทำพิธีเรียกขวัญให้กลับคืนสู่ร่างกายเพื่อให้หายป่วยหมอมอหรือหมอดู ใช้ดูฤกษ์ยามเคราะห์กรรมเพื่อระบุสาเหตุของการเจ็บป่วยเผ่าจ๋้า มีหน้าที่ประกอบพิธีกรรมเพื่อบวงสรวงสังเวณีและเทวดาประจำหมู่บ้าน

การถือผี การชะล่า เชื่อว่าหากปฏิบัติได้จะเกิดผลดีแก่ตนเองและครอบครัว เช่น คนคลอดลูกใหม่ อยู่ไฟหรืออยู่กรรม จะต้องไม่กินเนื้อสัตว์และหน่อไม้ จะทำให้ผิดไฟอาจทำให้ถึงตายได้หรือมีคนในครอบครัวเสียชีวิตที่อื่น จะไม่เอาเข้าบ้าน ถือว่าจะทำให้ครอบครัวเดือนร้อนและมีคนตายตามไปอีก ซึ่งลักษณะของ

การขะล่ำ จะเป็นความเชื่อเฉพาะบุคคลและกลุ่มบุคคล ซึ่งปัจจุบันก็ยังมีหลงเหลืออยู่ตามชนบทในจังหวัดมุกดาหาร

1. ผีบ้าน แต่ละหมู่บ้านในภาคอีสานจะนับถือผีประจำบ้านที่เรียกว่า”ผีปู้ตา”

ผีปู้ตาเป็นผีที่คอยดูแลรักษาป้องกันอันตรายต่าง ๆ ที่จะมากระทำแก่คนในหมู่บ้าน ทุก ๆ ปีจะมีการเลี้ยงผีปู้ตา มักจะเป็นป่าที่มีต้นไม้อายุนับร้อยปี เพราะชาวบ้านมีความเชื่อว่า หากไปตัดไม้หรือยิงนกภายในบริเวณดอนปู่ตา ผีปู้ตาจะโกรธาและบันดาลให้ชีวิตประสบแต่อุปมงคล ในพิธีเลี้ยงผีปู้ตานี้คนเฒ่าจะเป่าขลุ่ย พิธีกรเพราะเฒ่าจำเป็นคนกลางในการติดต่อระหว่างชาวบ้านกับผีปู้ตา เมื่อวันเลี้ยงผีบ้าน ชาวบ้านจะจัดเตรียมอาหารคาวหวานไปร่วมในพิธีเช่น ข้าวต้ม ไข่ต้ม ไก่ต้ม เหล้าขาว ปั่นข้าว ข้าวดำข้าวแดง กล้วย น้ำอ้อย น้ำตาล

2. ผีนา หรือผีตาแฮก เป็นผีที่ทำหน้าที่อารักษ์ผืนนา คอยอำนวยผลให้ ข้าวกล้างดงาม น้ำ ปลาอุดมสมบูรณ์ คลอดจนคอยคุ้มครอง วัว ควาย ให้มีสุขภาพดีเหมาะใน การทำงาน ผีตาแฮก จะสถิตอยู่มุมใดมุมหนึ่งของที่นา นาแปลงใดที่ตาแฮกสถิต ชาวนาจะยกคันนาให้สูงขึ้น ก่อนจะลงมือทำนา จะต้องทำพิธีเลี้ยงผีตาแฮกเสียก่อน การเลี้ยงผีตาแฮกนั้น จะกระทำกันใน วันพฤหัสบดี อาหารที่นำไปเช่นผีตาแฮก ได้แก่ ไก่ต้ม เหล้าขาว แกลบ ข้าวต้มมัด ไข่ต้ม ข้าวดำ กล้วย น้ำอ้อย น้ำตาล เมื่อเลี้ยงตาแฮกเสร็จแล้วชาวนาก็จะดำข้าวกล้าในนาแปลงที่ตาแฮกอยู่ก่อนเพื่อเป็นการเสี่ยงทายความงอกงามของข้าวในนา

1. หมอดู คือ ผู้ที่มีความสามารถในการทำนายทายทักชีวิตอนาคต และเล่าเรื่องถึงเรื่องราวในอดีตได้ การศึกษาโหราศาสตร์และสามารถในการถ่ายทอดให้ผู้อื่นเกิดความเชื่อถือ หมอดูจะมีมากมายหลายประเภทเช่น หมอดูไฟ หมอดูลายมือ หมอดูโหราศาสตร์

2. นางทรง คือร่างทรงที่สามารถติดต่อกับเจ้าปู่ เจ้าผู้ที่จะมาเป็นนางทรงจะเป็นผู้หญิงที่จะมีญาติพี่น้องที่เคยเป็นร่างทรง หรือนางทรงมาก่อนจึงจะเป็นร่างทรงได้ และร่างทรงนี้เจ้าปู่ หรือของรักษาก็เป็นผู้เลือกเอง ถ้าร่างทรงอ่อนแอเจ็บไข้ป่วยอยู่เสมอ เมื่อเป็นร่างทรงก็จะแข็งแรงหายป่วย ผู้ที่เป็นร่างทรงมักจะถูกทาบถามก่อนมิได้บังคับขึ้นใจ จะต้องสมัครใจเอง นางทรงหรือร่างทรงนี้ จะสามารถสื่อสารติดต่อกับของรักษาได้ และจะเป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้าน ชาวบ้านจะให้เกียรตินางทรงมาก เพราะถือประหนึ่งเป็นตัวแทนในการติดต่อกับของรักษาที่ชาวบ้านนับถือ

3. การบะ เกิดจากหากใครมีเรื่องที่ต้องการความช่วยเหลือ เช่น การเจ็บป่วยแล้วอยากให้หายจากการเจ็บป่วย ญาติพี่น้องเดินทางไปไหนไม่ทราบที่อยู่และไม่ทราบข่าวคราว หรือจะเดินทางไปแข่งขันหรือ รับการคัดเลือกต่าง ๆ หรืออื่น ๆ ที่ได้รับผลการตอบแทนที่ดี ผู้ที่ไปบะจะต้องมีดอกไม้ธูปเทียนจุดตามที่ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามที่ตนเชื่อถือ เช่น พระธาตุพนม พระเจ้าองค์หลวง เป็นต้น และอธิษฐานขอให้สำเร็จ ดังปรารถนา ตามด้วยการบะว่า หากสำเร็จแล้วจะเอาอะไรมาถวาย เป็นการแก้บะ อาจจะเป็น หมู เป็ด ไก่

พวงมาลัย น้ำอบ น้ำหอม ผ้าแพร แล้วแต่ผู้อธิษฐานจะบะไว้ แล้วต้องทำตามนั้น หากไม่ทำตามหลังจากทราบผลแล้ว เชื่อว่าจะเกิดอาเพศแก่ตนเองและครอบครัว

ความเชื่อในเรื่องของอาการเจ็บป่วยและวิธีการรักษาของภาคอีสาน

ความเชื่อในเรื่องผียังเป็นความเชื่อของคนแต่ละท้องถิ่น เกิดปัญหาในการดำรงชีวิตประจำวัน เช่น เมื่อชีวิตถึงคราววิบัติ เกิดโรคภัยไข้เจ็บ เกิดภัยธรรมชาติ ปัญหาเหล่านั้นเกินขีดความสามารถที่คนธรรมดาจะแก้ไขได้ คนจึงสร้างความเชื่อว่าจะมีอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติบันดาลให้เป็นไปเช่นนั้น อำนาจนี้อาจจะเป็นเทพ เจ้าภูติผี ปีศาจ วิญญาณ สัตว์ป่า พระอาทิตย์ พระจันทร์ ดวงดาว ดิน น้ำ ลม ไฟ ฉะนั้น เพื่อป้องกันภัยพิบัติที่เกิดกับตน มนุษย์จึงวิงวอนขอความช่วยเหลือจาก อำนาจลึกลับ โดยเชื่อว่า ถ้าบอกกล่าวหรือทำให้อำนาจนั้นพอใจอาจจะช่วยให้ปลอดภัย เมื่อพ้นภัยก็แสดงความรู้คุณด้วยการเซ่นสรวงบูชาหรือประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ แต่ละสังคมต่างมีความเชื่อเป็นมรดกสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน และชาวอีสานต่างเชื่อในสิ่งต่อไปนี้

๕.๔ การบวช

ชาวอีสานเรียกว่าการบวชนาค เวลาจะเข้าโบสถ์ พ่อจูงมือชาย แม่จูงมือขวา ถ้าพ่อแม่ไม่มีให้ญาติพี่น้องเป็นผู้จูงถึงภายในโบสถ์แล้วนาคจะนำดอกไม้ธูปเทียนไปบูชาพระ เสร็จกลับมาที่นั่ง พ่อแม่จะยกผ้าไตรส่งให้นาค ก่อนจะรับผ้าไตรนาคต้องกราบพ่อแม่ก่อน แล้วอุ้มผ้าไตรเดินคุกเข่าประนมมือเข้าไปท่ามกลางสงฆ์

ชีวิตขั้นที่สอง รองจากเกิดก็คือ การบวช ผู้ชายทุกคนเมื่ออายุครบแล้วจะต้องบวช การบวชถือว่าเป็นการอบรมบ่มนิสัยให้ศีลธรรม และเป็นการตอบแทนบุญคุณของบิดามารดาผู้ให้กำเนิด ดังนั้น การบวชจึง ถือว่า เป็นประเพณีที่จำเป็นสำหรับลูกผู้ชายทุกคน

คำว่า นาค คนที่จะบวชเขาเรียกว่า นาค แปลว่า ผู้ประเสริฐ หรือ ผู้ไม่ทำบาป เหตุที่ได้ชื่อว่า นาค เรื่องเดิมมีอยู่ว่า พญานาคแปลงตัวเป็นมนุษย์มาบวช ในพระพุทธศาสนาเวลานอนหลับกลับเพศเป็นนาคตามเดิม วันหนึ่งพวกภิกษุไปกราบทูลพระพุทธเจ้า พระองค์ตรัสเรียกเธอมาถาม ได้ความว่าเป็นเรื่องจริง จึงสั่งให้เลิกเสียพญานาคมีความอาลัยในเพศบวช จึงกราบทูลขอฝากชื่อนาคไว้ ถ้าผู้ใดจะเข้ามาบวชขอให้ เรียกชื่อว่า นาค คำว่า นาค จึงเป็นชื่อเรียกผู้ที่จะบวชจนถึงทุกวันนี้

เมื่อบุตรหลานมีอายุครบพอที่จะบวชเป็นพระหรือเณรได้แล้ว พ่อแม่จะนำไปฝากไว้กับเจ้าวัดก่อนบวชประมาณหนึ่งเดือน เพื่อให้ศึกษาเล่าเรียน ทำวัตรสวดมนต์ ท่องบ่นขานนาค ทำพินธุ ปัจจุบันอีสาน เรียนหนังสือธรรม การนำลูกหลานไปฝากไว้กับเจ้าวัด เขาจัดดอกไม้ ธูปเทียนใส่ขันนาคไป เมื่อท่านรับขันแล้วก็ตีโปง หรือ ระฆัง ให้ชาวบ้านได้อนุโมทนาสาธุการนี้ เรียกว่า การประเคนนาค

การปล่อยนาค ก่อนถึงวันบวชนาค 2-3 วัน ผู้บวชจะนำดอกไม้ธูปเทียนไปลาญาติพี่น้อง เพื่อสมมาลาโทษผู้หลักผู้ใหญ่ที่ตนเคารพนับถือ และไปส่งลาขุสาว (ถ้ามี) หากมีหนี้สินติดตัวก็รีบชำระชดใช้เสีย เพื่อจะได้

เป็นคนบริสุทธิ์ การปล่อยนาฬิกาให้ไปไหนมาไหนก็ได้มีกำหนด 3 วัน เรียกว่า ปล่อยนาฬิกา ทั้งนี้เพื่อให้ภาคใต้มีโอกาสเวลาบวชแล้วจะได้ตั้งหน้าบ่าเพื่อกุศลต่อไป

กองบวช เครื่องใช้ที่จะนำมาบวชเรียกกองบวช ที่จำเป็นจะขาดเสียไม่ได้คือ บริหาร 8 มีผ้านุ่ง ผ้าห่ม ผ้าสังฆาฏิ บาตร มีดโกน เข็ม ประคตเอว ผ้ากรองน้ำ บริหารนอกนี้ มีเสื่อ สาด อาสนะ ร่ม รองเท้า เต้า โถน เตียง ตั่ง จะมีหรือไม่มีก็ได้ไม่จำเป็น ถ้าทำพร้อมกันหลายกองให้ชนมารวมกันไว้ที่วัด ตอนค่ำสวดมนต์ เสร็จแล้วบังสุกุลอุทิศส่วนกุศลแด่ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว กลางคืน มีมหรสพ ตอนเช้าถวายอาหารบิณฑบาต ถ้าทำบ้านใครบ้านมัน ตอนค่ำนิมนต์พระไปสวดมนต์ที่บ้าน กองบวชใช้เมื่ง คือ เตียงหามออกมา เตียงนั้นใช้เป็นเตียงนอนของพระบวชใหม่ เมื่อกองบวชมารวมกันแล้ว ก่อนจะสู่ขวัญนาฬิกา การสู่ขวัญนาฬิกา ต้องบังสุกุลอุทิศส่วนกุศลแด่ผู้ตายแล้วด้วย

การแห่नाฬิกา การแห่नाฬิกาทำตามศรัทธาของเจ้าภาพจะแห่ด้วยช้าง ม้า รถ เรือก็ได้ ที่แห่ด้วยม้าจะถือเอาอย่างพระสิทธิสังฆราชออกบวช เป็นตัวอย่าง นาฬิกาทุกคนต้อง โกนผม โกนคิ้ว นุ่งเสื่อผ้าให้เรียบร้อย ถ้าตั้งกองบวชไว้ที่บ้าน ให้แห่กองบวชมารวมกันที่วัดเมื่อพร้อมกันแล้วก็แห่รอบศาลาอีกครั้งหนึ่ง การสู่ขวัญนาฬิกา เมื่อแห่รอบศาลาแล้วนาฬิกาทุกคนเตรียมเข้าพาขวัญ ญาติพี่น้องนั่งห้อมล้อมพาขวัญพราหมณ์เริ่มทำพิธีสู่ขวัญ เสร็จแล้วผูกแขนนาฬิกาเข้าพิธีบวชต่อไป

การบวชนาฬิกา เวลาจะเข้าโบสถ์ พ่อจูงมือชาย แม่จูงมือขวา ถ้าพ่อแม่ไม่มีให้ญาติพี่น้องเป็นผู้จูงถึงภายในโบสถ์แล้วนาฬิกาจะนำดอกไม้ธูปเทียนไปบูชาพระ เสร็จกลับมานั่งที่ พ่อแม่จะยกผ้าไตรส่งให้นาฬิกา ก่อนจะรับผ้าไตรนาฬิกาต้องกราบพ่อแม่ก่อน แล้วอุ้มผ้าไตรเดินคุกเข่าประนมมือเข้าไปท่ามกลางสงฆ์

กล่าวคำขอบรรพชาต่อ พระอุปัชฌาย์ แล้วออกมาครองผ้า แล้วเข้าไปขอศีลกับพระอาจารย์เป็นอันได้บวชเป็นสามเณรแล้ว ต่อจากนั้นอุ้มบาตรเข้าไปหาพระอุปัชฌาย์กล่าวคำขอนิสัย เมื่อท่านเอาบาตรคล้องคอแล้วมอบบาตรจิวไว้ให้ ให้ออกไปยืนข้างนอก ตอนนีพระอาจารย์คู่สวดจะสมมุติตนเป็นผู้สอนและซักซ้อมนาฬิกา แล้วออกไปซักถามนาฬิกา พอถามแล้วก็เรียกนาฬิกาเข้ามาถามต่อหน้าสงฆ์ พระอุปัชฌาย์ทำหน้าที่บอกเล่าสงฆ์ แล้วอาจารย์สวดเป็นผู้ถามพอลาแล้วเสร็จก็สวดญัตติ 1 ครั้ง และอนุสาวนา 3 ครั้ง เรียก ญัตติจตุตถกรรมวาจา เป็นอันว่านาฬิกานั้นได้บวชเป็นพระภิกษุโดยสมบูรณ์แล้ว

การบอกอนุศาสน์ เมื่อบวชแล้ว พระอุปัชฌาย์จะบอกอนุศาสน์ คือ บอกกิจที่พระควรทำและไม่ควรทำ ซึ่งกิจที่ควรทำมี 4 คือ

นุ่งห่มผ้าบังสุกุล 1

เที่ยวบิณฑบาต 1

อยู่โคนไม้ 1

ฉันยาตองด้วยน้ำมูตร 1

กิจที่ไม่ควรทำมี 4 คือ

เสพเมณ 1

ลักของเขา 1

ฆ่าสัตว์ 1

พูดอวดคุณวิเศษที่ไม่มีในตน 1

การกรวดน้ำ พอพระอุปัชฌาย์บอกอนุศาสน์จบแล้วถือว่าเสร็จการบรรพชาอุปสมบทแล้ว ต่อจากนั้น พระใหม่จะนำตุ้ปัจจัยไปถวายพระอุปัชฌาย์อาจารย์ และพระสงฆ์ เสร็จแล้วออกไปนั่งทำยาสนะ คอยรับ ภัฏฐะบริขาร ถ้าผู้ชายถวายให้รับด้วยมือ ถ้าผู้หญิงถวายให้ใช้ผ้ากราบรับเสร็จแล้วเข้ามานั่งที่เดิม เตรียม กรวดน้ำไว้ เมื่อพระอุปัชฌาย์ว่า “ยถา.....” พระใหม่เริ่มกรวดน้ำพาท่านว่าถึง “..... มณีโชติโรโส ยถา” ให้กรวดน้ำให้หมด การกรวดน้ำในพิธีนี้ถือว่าการแผ่ส่วนกุศลแต่ญาติที่ล่วงลับไปแล้วเป็นอันเสร็จ พิธีเกี่ยวกับบวชแต่เท่านี้ เมื่อครบ 3 วันแล้ว จะมีการฉลองพระบวชใหม่ การฉลองก็คือจัดอาหาร คาว หวาน มาเลี้ยงพระ และสื้ขวัญให้พระบวชใหม่

การลาสิกขา ผู้บวชในสมัยโบราณเป็นผู้เบียดต่อโลก จึงไม่มีการลาสิกขา ครั้นต่อมาการบวชได้ เปลี่ยนแปลงมาเป็นประเพณีแล้ว ผู้บวชไม่ประสงค์จะอยู่ก็ต้องลาสิกขา การลาสิกขาก็ต้องทำเป็น กิจจะลักษณะพิธีทำ มีดังนี้ ผู้ประสงค์จะลาสิกขาเตรียมดอกไม้ ธูปเทียนไปทำวัตร พระอุปัชฌาย์อาจารย์เมื่อ ถึงวันกำหนดแล้วให้จัดสถานที่ นิมนต์พระสงฆ์มาพร้อมกันแล้ว พระภิกษุผู้จะลาสิกขาต้องแสดงอาบัติเสียก่อน แล้วว่า “นโม 3 จบ” ว่าอดีต “ปัจจุเวกขณะ 1 จบ”

๕.๕ การสื้ขวัญ

การสื้ขวัญ นอกจากเป็นการเชิญขวัญให้เมื่อเจ็บไข้ได้ป่วย ประสบอุบัติเหตุแล้ว ก็ยังมีการสื้ขวัญให้กับ ผู้ที่จะต้องพรากไปแดนไกล หรือผู้ที่มาจากที่อื่นมาเยี่ยมเยือนถึงถิ่นเรา หรือเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับชีวิต เช่น ขึ้นบ้านใหม่ แต่งงานมีครอบครัว หรือการบวช

บายศรีภาคอีสาน ประเพณีการสื้ขวัญของภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสาน เป็นประเพณี ที่สื้ทอดกันมาช้านาน เป็นเรื่องเกี่ยวกับความเชื่อ เรื่องขวัญหรือจิตใจอันก่อให้เกิดกำลังใจที่ดีขึ้น ชาวอีสาน เห็นความสำคัญทางด้านจิตใจมาก ในการดำเนินชีวิตแต่ละช่วง มักมีการสื้ขวัญควบคู่กันเสมอ จึงพบเห็นการ สื้ขวัญทุกท้องถิ่นในภาคอีสาน

การสื้ขวัญ เรียกอีกอย่างว่า การสื้ขวัญ หรือการสื้ขวัญ เป็นจิตวิทยาอย่างหนึ่ง เป็นการสร้างขวัญ และกำลังใจแก่คน หรือเสริมสิริมงคลแก่บ้านเรือน ล้อเลื่อน เกวียน วัว รถ เป็นต้น การสื้ขวัญจึงเป็นพิธีกรรม หนึ่ง ที่ทำให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ การบำรุงขวัญถือเป็นการรวมสิริแห่งโภคทรัพย์

ในพิธีสู่ขวัญ บางทีเรียกว่า พิธีบายศรี พิธีสู่ขวัญ หรือบายศรีสู่ขวัญ ซึ่งเป็นประเพณีสำคัญอย่างหนึ่งของชาวอีสาน และนิยมทำกัน แทบทุกโอกาส จะมีการทำบายศรีประกอบในพิธี โดยเป็นบายศรีแบบดั้งเดิม หรือแบบประยุกต์ ซึ่งการทำบายศรีแบบประยุกต์นี้ จะทำตามจินตนาการของผู้ทำบายศรีให้เกิดความสวยงาม วิจิตรพิสดารและสอดคล้องกับความเชื่อของท้องถิ่นนั้น ๆ โดยชาวอีสานยังคงยึดถือและปฏิบัติกันมาจนถึงปัจจุบัน

บายศรีภาคอีสาน จำแนกได้ดังนี้

๑. บายศรี หรือพาขวัญ หรือพานบายศรี เดิมเรียกว่า บาศรีสู่ขวัญ เป็นพิธีที่เจ้านายผู้ใหญ่ทำกัน การจัดพาขวัญนี้นิยมจัดเป็น ๓ ชั้น ๕ ชั้น ๗ ชั้น และ ๙ ชั้น พาขวัญ ๓ ชั้น ๕ ชั้น จัดสำหรับคนธรรมดาสามัญ ส่วน ๗ ชั้น ๙ ชั้น จัดสำหรับพระมหากษัตริย์ และเชื้อพระวงศ์ พาขวัญประกอบด้วย

ชั้นที่ ๑ (ชั้นบนสุด) ประกอบด้วย แม่ ๙ นิ้ว ทั้ง ๔ ทิศอาจแซมด้วยลายกนกทิพย์ หรือถ้าไม่มีตัวแซมจะใช้แม่ ๗ นิ้ว ทั้ง ๗ ทิศ

ชั้นที่ ๒ ประกอบด้วย แม่ ๑๑ นิ้ว ๗ ทิศ

ชั้นที่ ๓ ประกอบด้วย แม่ ๑๓ นิ้ว ๗ ทิศ

ชั้นที่ ๔ ประกอบด้วย แม่ ๑๕ นิ้ว ๗ ทิศ

ชั้นที่ ๕ ประกอบด้วย แม่ ๑๗ นิ้ว ๗ ทิศ

ชั้นที่ ๖ ประกอบด้วย แม่ ๑๙ นิ้ว ๗ ทิศ

ชั้นที่ ๗ ประกอบด้วย แม่ ๒๑ นิ้ว ๗ ทิศ

ชั้นที่ ๘ ประกอบด้วย แม่ ๒๓ นิ้ว ๗ ทิศ

ชั้นที่ ๙ ประกอบด้วย แม่ ๒๕ นิ้ว ๗ ทิศ

การทำพานบายศรีของภาคอีสานจะไม่นิยมประกอบบายศรีในลักษณะที่คว่ำลง และมีขนาดใหญ่กว่าบายศรีปากชาม จัดทำใส่ในภาชนะที่ใหญ่มากขึ้น เช่น พาน โตก พานบายศรีสู่ขวัญถือเป็นพานเบญจขันธ์ ประกอบด้วย รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ

พิธีสู่ขวัญ หรือพิธีสู่ขวัญเป็นพิธีเก่าแก่ของชาวไทยทุกภาค แม้จะจัดพิธีกรรมแตกต่างกันไป แต่ยึดหลักใหญ่ และจุดมุ่งหมายเดียวกัน สำหรับชาวอีสานจะประกอบพิธีนี้ทุกงาน เช่น สูดขวัญเด็กแรกเกิด ทำขวัญเดือนเด็ก สูดขวัญบวชนเณร บวชนาค สูดขวัญบ่าวสาว สูดขวัญรับขวัญผู้ที่ได้เลื่อนยศหรือเลื่อนตำแหน่ง สูดขวัญส่งขวัญผู้เดินทางไกล

๒. ชันหมากเบ็ง

ประวัติความเป็นมาของชันหมากเบ็งนั้น ผู้เฒ่าผู้แก่ทางภาคอีสานได้เล่าให้ฟังว่า แต่โบราณมีต้นหมากเบ็ง ลักษณะเป็นพุ่ม และมีดอก ชาวบ้านนิยมนำดอกหมากเบ็งมาสักการบูชาพระพุทธรูปตามถ้ำ หรือ

ตามบ้านเรือน ต่อมาต้นหมากเบ็งได้สูญพันธุ์ ชาวบ้านจึงได้คิดประดิษฐ์ต้นหมากเบ็งใช้แทนต้นหมากเบ็งที่ได้สูญหายไป ต้นหมากเบ็งอีกความหมายหนึ่งคือ ทิศทั้ง ๔ ทิศที่มีเทวอิราช ๔ พระองค์ทรงปกครอง ได้แก่ ๑. ธรรมหาราช ปกครองเทพนครที่ตั้งอยู่ทิศตะวันออก และมีอำนาจปกครองหมู่คนธรรพ์ ๒. วิรุฬหหาราช ปกครองเทพนครที่ตั้งอยู่ทิศใต้ และมีอำนาจปกครองหมู่กุมภภัณฑ์ ๓. วิรูปักษหาราช ปกครองเทพนครที่ตั้งอยู่ทิศตะวันตก และมีอำนาจปกครองหมู่ภูนาศา ๔. เวสสุวรรณหาราช ปกครองเทพนครที่ตั้งอยู่ทิศเหนือ และมีอำนาจปกครองหมู่ยักษ์

ต้นหมากเบ็ง ต้นหมากเบ็งจะนิยมทำถวายเป็นคู่ ใช้ในพิธีกรรมต่างๆ ดังนี้

๑. สักการบูชาพระพุทธรูป

๒. กราบไหว้บูชาครูบาอาจารย์

๓. พิธีสักการบูชาพ่อเมือง บรรพบุรุษของเมือง เพื่อเป็นสิริมงคล แก่บ้านเมือง และประชาชน

๔. พิธีบวช ผู้ที่จะบวชนาต้นหมากเบ็งมาถวายสักการะพระอุปัชฌาย์

นับแต่โบราณกาลจนถึงปัจจุบัน ชาวอีสานถือว่าพิธีบายศรีเป็นพิธีมงคลสูงสุดกว่าพิธีใด ๆ และจะทำพิธีบายศรี เฉพาะเรื่องที่เป็นมงคลเท่านั้น ถ้าเป็นการทำพิธีบายศรีปูชนียสถาน ปูชนียวัตถุ สัตว์ พืช สิ่งของ เรียกว่า บายศรีสมโภช ถ้าทำบายศรีให้แก่บุคคลเรียกว่า บายศรีสู่ขวัญ ผู้ที่ได้รับการบายศรีสู่ขวัญต้องเป็นผู้ที่มีเกียรติและเป็นผู้ที่ให้ความเคารพนับถือยิ่ง จึงได้มอบความเป็นมงคลสูงสุดให้

พิธีบายศรีสู่ขวัญของภาคอีสานมีองค์ประกอบของพิธี ดังนี้

๑. พานบายศรีหรือต้นบายศรี ทำด้วยใบตองดอกไม้สด ปัจจุบันดัดแปลงเป็นผ้าแพร กระดาษ และดอกไม้ประดิษฐ์แทน เพราะการทำด้วยใบตองดอกไม้สดเป็นภาระยุ่งยาก ต้องใช้กำลังคนมาก และเก็บได้ไม่นาน เมื่อเย็บบายศรีแล้ว จึงนำไปประกอบลงในโตก พาน หรือขัน ซ้อนกันเป็นชั้น ๆ แล้วประดับด้วยดอกไม้มงคล เช่น ดอกกรัก ดอกบัว ดอกบานไม่รู้โรย ดอกบานชื่น ดอกดาวเรือง ดอกมะลิ หรือประกอบเป็นต้นบายศรี ๓ ชั้น ๕ ชั้น ๗ ชั้น และ ๙ ชั้น ตามฐานะ ยศ ตำแหน่ง ฐานันดรของบุคคลผู้รับการบายศรีสู่ขวัญ

๒. เครื่องสังเวย มีไก่ ไข่ไก่ อาหารคาว-หวาน สุรา ยาสูบ ผลไม้ มะพร้าวอ่อน ดอกไม้รูปเทียน ชันห่า

๓. ด้ายผูกขวัญ (ผูกข้อมือ) ใช้ด้ายดิบสายสิญจน์

๔. หมอสวดขวัญ (ไม่ใช่พราหมณ์) เป็นผู้อาวสุสงแก่เรียนในท้องถิ่นนั้นๆ อาจเป็นหญิงหรือชายก็ได้ แต่ต้องมีพร้อมทั้งวิทยุและคุณวุฒิ

๕. ผู้ฟ้อน แบ่งเป็น ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มเชิญบายศรี และกลุ่มฟ้อนเชิญขวัญ

๖. ผู้แห่ห้อม (ตุ้มห่อ) คือ ชายหญิงผู้หนึ่งล้อมบายศรี เพื่อช่วยร้องเรียกขวัญในขณะที่ทำพิธี

อนึ่ง ผู้ประกอบพิธีผูกข้อมือต้องเป็นผู้เฒ่าผู้แก่หรือผู้อาวสุสชายหญิง ส่วนเด็กและหนุ่มสาวจะเป็นบริวารล้อมแห่ห้อม ช่วยกันร้องเรียกขวัญเท่านั้น

๕.๖ การแต่งงาน

การจัดงานแต่งงาน มักมีขั้นตอนและพิธีที่เป็นมนต์เสน่ห์ของแต่ละภาพแต่ละพื้นที่ อย่างการแต่งงานแบบอีสาน ถือเป็นงานแต่งงานที่เฉพาะดั้งเดิมและสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ซึ่งชาวอีสานเรียกงานประเพณีแต่งงานนี้ว่า “ประเพณีกินดอง” โดยมี 7 ขั้นตอน ได้แก่

1. การโอม หรือการสู่ขอ

“กินดอง” พิธีแต่งงานแบบอีสาน (ขั้นตอนการ ไหว้ผี ผูกข้อมือ) การสู่ขอ หรือการโอม (บางพื้นที่เรียกว่า การขอเมีย) ที่ถูกต้องตามประเพณีของชาวอีสาน คือ การที่ฝ่ายชายต้องพาผู้ใหญ่มาเป็นเจ้าแก่สู่ขอฝ่ายหญิง โดยสิ่งที่ต้องเตรียม ได้แก่ ข้าวใส่หมากจีบพลูพัน พร้อมด้วยเงินอีก 3 บาท (ซึ่งถือว่าเป็นเลขมงคล) ซึ่งเรียกกันว่า ‘เงินไขปาก’ จากนั้นพ่อแม่ฝ่ายหญิงก็จะหยิบหมากพลูในขันมาเคี้ยว 2 คำพอเป็นพิธี ก่อนที่จะพูดคุยตกลงเรื่องสินสอดกันต่อไป

2. “ค่าดอง” หรือค่าสินสอด การแต่งงานแบบอีสาน ขั้นตอนการ ไหว้ผี ผูกข้อมือ หลังจากที่ทำการสู่ขอและตกลงเรื่องฤกษ์ยามยามดีกันเรียบร้อยแล้ว ต่อมาพูดคุยกันเรื่องสินสอดทองหมั้น ซึ่งในภาษาอีสานเรียกกันว่า “ค่าดอง” ซึ่งเป็นหน้าที่ของเจ้าแก่ฝ่ายหญิงทั้งสองฝ่ายที่จะตกลงกัน ระหว่างรอวันหมั้นหรือวันแต่ง ฝ่ายชายก็มีหน้าที่เตรียมเงินทองมาเป็นค่าดอง ส่วนฝ่ายหญิงก็มีหน้าที่จัดเตรียมสถานที่ ที่นอนหมอนมุ้ง และของรับไหว้ต่าง ๆ

3. วันมื่อเต้า – วันมื่อโสม การแต่งงานแบบอีสาน ขั้นตอนการ ไหว้ผี ผูกข้อมือ คือ ประเพณีของชาวอีสานก่อนถึงวันแต่งงานจะต้องมีการจัดงานเลี้ยงให้แก่ญาติพี่น้อง เพื่อนหรือคนในหมู่บ้านที่เอาข้าวของมาให้หรือมาลงแรงช่วยกันจัดเตรียมงานแต่งงานที่บ้านของฝ่ายเจ้าสาว วันมื่อเต้าจึงเป็นวันที่ทุกฝ่ายร่วมกันเตรียมสิ่งของ ส่วนวันก่อนวันแต่งงานจริง ๆ เรียกว่า วันมื่อโสม หรือบางพื้นที่ เรียกว่า มื่อสุกดิบ จะมีการนิมนต์พระสงฆ์มาร่วมสวดมนต์ ทั้งบ่าวสาว ครอบครัวและเพื่อนพ้องจะมาร่วมกันฟังเทศน์ฟังธรรม

4. การแห่ขันหมาก ในงานแต่งงาน แบบอีสาน การแต่งงานแบบอีสาน ขั้นตอนการ ไหว้ผี ผูกข้อมือ เมื่อถึงวันแต่งงาน ฝ่ายเจ้าบ่าวจะเคลื่อนขบวนขันหมากไปที่บ้านของฝ่ายหญิง นำขบวนโดย “เจ้าโคตร” ซึ่งควรจะเป็นผู้ที่อาวุโสที่สุดในครอบครัวของฝ่ายชาย ตามด้วยเจ้าบ่าว พาขวัญ (พานบายศรี) ซึ่งต้องถือโดยหญิงสาวที่บริสุทธิ์เท่านั้น ถัดมาจึงค่อยเป็นขันห่อ ข้าวหมากพลู และญาติพี่น้องฝ่ายเจ้าบ่าวตามลำดับ ระหว่างเคลื่อนขบวนก็จะมีบรรเลงเพลงเพื่อสร้างความสนุกสนาน เมื่อถึงบ้านเจ้าสาวแล้ว เจ้าโคตรและเจ้าบ่าวจะต้องทำการล้างเท้าด้วยหินลับมีดที่ปูด้วยใบตอง ถือว่าเป็นการแสดงความเคารพ เมื่อเข้าไปในบ้านของฝ่ายหญิงได้แล้วถึงขั้นตอนที่ฝ่ายชายจะทำการมอบสินสอด โดยญาติทางฝ่ายหญิงจะเป็นผู้รับและโปรยเมล็ดข้าวเปลือก ถั่ว งา ลงบนสินสอด ซึ่งถือว่าเป็นเมล็ดพันธุ์ที่มีความเป็นสิริมงคล เงินทองงอกเงยเหมือนเมล็ดพันธุ์

เมื่อเสร็จสิ้นญาติฝ่ายเจ้าสาวจะพาเจ้าบ่าวไปที่ห้องหอ ขณะเดียวกันญาติของฝ่ายเจ้าบ่าวที่เป็นผู้หญิงก็จะพาเจ้าสาวไปที่ห้องเพื่อรอทำพิธีสู่ขวัญ

5. พิธีสู่ขวัญ ผูกข้อมือ งานแต่งอีสาน การแต่งงานแบบอีสาน ขั้นตอนการ ไหว้ผี ผูกข้อมือ สำหรับพิธีสู่ขวัญนั้นเป็นพิธีที่จะต้องกระทำโดยหมอสูตรหรือหมอปราหมณ์ ซึ่งจะทำการสวดอวยพรให้แก่บ่าวสาว บ่าวสาวจะต้องนั่งเคียงคู่กัน โดยเจ้าสาวจะนั่งทางฝั่งซ้ายของเจ้าบ่าว เมื่อสวดเรียบร้อยแล้วหมอสูตรหรือหมอปราหมณ์จะนำไข่ต้มบนยอดพาชขวัญ (บายศรี) มาแบ่งครึ่งเพื่อให้บ่าวสาวกินกันคนละครึ่งฟอง เรียกว่า “ไข่ท้าว” กับ “ไข่นาง” จากนั้นก็ผูกข้อมือข้อมือกัน ซึ่งผู้ใหญ่ที่มาร่วมงานทุกคนจะต้องผูกข้อมือให้บ่าวสาว พร้อมกับกล่าวคำอวยพรไปด้วยจึงจะถือว่าเสร็จสิ้นพิธีสู่ขวัญ

6. การสมา หรือขอขมาญาติผู้ใหญ่ ในงานแต่งการแต่งงานแบบอีสาน ขั้นตอนการ ไหว้ผี ผูกข้อมือ นอกจากการกราบไหว้ ต้องเตรียมสิ่งของที่มอบให้ คือ ผ้าโสร่ง 1 ผืน เสื้อผู้ชาย 1 ตัว ให้แก่พ่อของทั้งสองฝ่าย และผ้าซิ่น 1 ผืน พร้อมด้วยเสื้อผู้หญิงอีกหนึ่งตัวให้แก่แม่ของทั้งสองฝ่าย จากนั้นผู้ใหญ่หรือพ่อแม่ก็จะให้พรและอบรมสั่งสอนในเรื่องของการครองเรือนต่อไป

7. พิธีส่งตัวเข้าหอ การแต่งงานแบบอีสาน ขั้นตอนการ ไหว้ผี ผูกข้อมือ พิธีส่งตัวนั้นไม่ได้มีความแตกต่างจากพิธีแต่งงานของภาคอื่น ๆ มีทำพิธีนอนเอาฤกษ์ และงูมมือคู่บ่าวสาวเข้ามาในห้องหอที่จัดเตรียมไว้ เมื่อให้ออวาทแก่คู่บ่าวสาว เมื่อทำตามทุกขั้นตอนเรียบร้อยแล้วถือว่าเสร็จสิ้นพิธีแต่งงานตามแบบฉบับของชาวอีสานแล้ว

5.7 ประเพณี

บุญบั้งไฟ เป็นประเพณีสำคัญของภาคอีสานที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ ถือเป็นหนึ่งในฮีตสิบสองเดือนของชาวอีสานที่ทำกันในเดือน 6 ช่วงเข้าสู่ฤดูฝนซึ่งเป็นฤดูทำนา จะมีการจุดบั้งไฟเพื่อบูชาเทพยดา และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย หรือที่ชาวอีสานเรียกกันว่า พญาแถน หรือ เทพวัสสกาลเทพบุตร ซึ่งมีความเชื่อว่า พระยาแถนมีหน้าที่คอยดูแลให้ฝนตกถูกต้องตามฤดูกาล และทำให้พืชพันธุ์ธัญญาหารอุดมสมบูรณ์

บุญบั้งไฟ ประเพณีขอม ของชาวอีสาน

ตำนาน พระยาคนคาก และ พญาแถน

ในงานบุญบั้งไฟ

ความเชื่อของ ประเพณีบุญบั้งไฟ ปรากฏอยู่ในตำนานเรื่อง พญาคนคากและเรื่องผาแดงนางไอ่ มีการกล่าวถึงการจุดบั้งไฟเพื่อบูชาพญาแถน โดยเฉพาะในเรื่องพญาคนคาก ซึ่งตำนานนั้นมียุ่ว่า

พญาคนคาก เป็นพระโพธิสัตว์ สวยชาติเป็นโอรสของกษัตริย์ เหตุที่ได้ชื่อว่า “พญาคนคาก” เป็นเพราะเมื่อครั้งประสูติมีรูปร่างผิวพรรณเหมือนคางคก หรือที่ชาวอีสานเรียกกันว่า คันคาก และถึงแม้พระองค์

จะมีรูปร่างอัปลักษณ์ แต่พระอินทร์ก็คอยช่วยเหลือ จนพญาคันคากเป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้าน จนลืมที่จะเซ่นบูชาพญาแถน พญาแถนจึงโกรธ ไม่ยอมปล่อยน้ำฝนให้ตกลงมายังโลกมนุษย์

จึงเกิดศึกการต่อสู้ระหว่างพญาคันคากและพญาแถนขึ้น โดยพญาคันคากได้นำทัพสัตว์ต่าง ๆ ขึ้นไปรบ จนได้รับชัยชนะ พญาแถนจึงปล่อยให้น้ำฝนตกลงมาเช่นเดิม แต่มีข้อแม้ว่าจะต้องจุดบั้งไฟขึ้นไปบูชาเป็นประจำทุกปี จึงเป็นที่มาว่า ชาวอีสานจึงทำบั้งไฟจุดขึ้นบนฟ้าถวายพญาแถน เพื่อฝนจะได้ตกต้องตามฤดูกาล

และจากตำนานพญาคันคากทำให้ชาวยโสธรได้สร้างแลนด์มาร์กขึ้นเพื่อแสดงถึงความเชื่อของชาวอีสาน คือ พิพิธภัณฑสถานพญาคันคาก

พิธีกรรมงานบุญบั้งไฟ

ในงานประเพณีบุญบั้งไฟ จะมีกิจกรรมหลายอย่าง ตั้งแต่การจัดขบวนแห่บั้งไฟ การแข่งบั้งไฟ และการละเล่นต่าง ๆ ที่แสดงถึงวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น เช่น การทอดแหหาปลา การสักสุม ขบวนแข่งแต่งกายสวยงามแบบโบราณ แข่งเป็นกาพย์ให้คติธรรมตามหลักพระพุทธศาสนาอังดงาม

บั้งไฟแต่ละอันที่เข้ามาเข้าขบวนแห่ จะถูกตกแต่งประดับประดาอย่างสวยงามด้วยลวดลายไทยสีทอง ศิลปะการตกแต่งบั้งไฟ นายช่างจะต้องสับและตัดลวดลายต่าง ๆ ไว้เป็นเวลานานเป็นเดือน แล้วจึงนำมาทากาวติดกับลูกบั้งไฟ

ส่วนหัวบั้งไฟนั้นจะทำเป็นรูปต่าง ๆ ส่วนมากนิยมทำเป็นรูปหัวพญานาคอ้าปากและลิ้นพ่นน้ำได้ แต่ก็ มีที่ทำเป็นรูปอื่น ๆ มีความหมายเข้ากับตำนานในการขอฝนทั้งสิ้น ตัวบั้งไฟจะนำไปตั้งบนฐาน ใช้ธหรือเกวียนเป็นพาหนะ นำมาเดินแห่ตามประเพณี

บุญข้าวจี

ที่มา : <https://shorturl.asia/wk9Oy>

บุญข้าวจีเป็นประเพณีที่เกิดจากความสมัครสมานของชุมชนชาวบ้านจะนัดหมายกันมาทำบุญร่วมกันโดยช่วยกันปลูกผัสมหรือปะรำ เตรียมไว้ใน ตอนบ่าย ครั้นเมื่อถึงรุ่งเช้าในวันต่อมาชาวบ้านจะช่วยกันจีข้าว หรือปิ้งข้าวและตักบาตรข้าวจีร่วมกัน หลังจากนั้นจะให้มีการ เทศน์นิทานชาดก เรื่องนางปุลณทาสีเป็นเสร็จพิธี

มูลเหตุของพิธีกรรม

มูลเหตุจากความเชื่อทางพุทธศาสนา เนื่องมาจากสมัยพุทธกาล มีนางทาสชื่อปุลณทาสี ได้นำแบ่งข้าวจี (แบ่งทำขนมจีน) ไปถวายพระพุทธเจ้า แต่จิตใจของนางคิดว่า ขนมแบ่งข้าวจีเป็นขนมของผู้ต่ำต้อย พระพุทธเจ้าคงไม่ฉัน ซึ่งพระพุทธเจ้าหยั่งรู้จิตใจนาง จึงทรงฉันแบ่งข้าวจี ทำให้ นางปิตติใจ ชาวอีสานจึงเอาแบบ อย่างและพากันทำแบ่งข้าวจีถวายพระมาตลอด อีกทั้งเนื่องจากในเดือนสามอากาศของภูมิภาคอีสานกำลังอยู่ในฤดูหนาว ในตอนเช้าผู้คนจะใช้ฟืนก่อไฟ ผิงแก้หนาวชาวบ้านจะเชิญเอากลานออกมาไว้ด้านหนึ่งของกองไฟ แล้วนำข้าวเหนียวมาปั้นเป็นก้อนกลม โรยเกลือวางลงบนถ่านไฟแดง ๆ เรียกว่า ข้าวจี ซึ่งมีกลิ่นหอม ผิวเกรียมกรอบนำรับประทานทำให้นึกถึงพระภิกษุสงฆ์ ผู้บวชอยู่วัดอยากให้ได้ รับประทานบ้าง จึงเกิดการทำบุญข้าวจีขึ้น ดังมีคำกล่าวว่า “เดือนสามค้อย เจ้าหัวค้อยปั้นข้าวจี ข้าวจีมีน้ำอ้อย จ้วนอยเซ็ดน้ำตา” (พอถึงปลาย เดือนสามภิกษุก็ค้อยปั้นข้าวจี ถ้าข้าวจีไม่มีน้ำอ้อยยัดไส้ เณรน้อยเซ็ดน้ำตา)

ที่มา : https://cac.kku.ac.th/heet12_kong14/khoaji.html

พิธีกรรม

พอถึงวันนัดหมายทำบุญข้าวจี๊ทุกครัวเรือนในหมู่บ้านจะจัดเตรียมข้าวจี๊ตั้งแต่ตอนย่ำรุ่งของวัน เพื่อให้ข้าวจี๊สุกทันใส่บาตรจังหัน นอกจาก ข้าวจี๊แล้วก็จะนำ “ข้าวเขียบ” (ข้าวเกรียบ) ทั้งที่ยังไม่ย่างเพื่อให้พระเณรอย่างกินเองและที่ย่างไฟจนโป่งพองใส่ถาดไปด้วย พร้อมจัดอาหารคาว ไปถวายพระที่วัด ข้าวจี๊บางก้อนผู้เป็นเจ้าของได้ยัดไส้ด้วยน้ำอ้อย แล้วทาด้วยไข่ เพื่อให้เกิดรสหวานหอมชวนรับประทาน ครั้นถึงหอแจกหรือศาลาโรงธรรมพระภิกษุสามเณรทั้งหมดในวัดจะลงศาลาที่ญาติโยมที่มาด้วยกันอยู่บนศาลาประธานในพิธีเป็นผู้อาราธนาศีล พระภิกษุให้ศีล ญาติโยมรับศีล แล้วกล่าวคำถวายข้าวจี๊ จากนั้นก็จะนำ ข้าวจี๊ใส่บาตรพระ ซึ่งตั้งเรียงไว้เป็นแถวเท่าจำนวนพระเณร พร้อมกับถวายปันโต สำหรับกับข้าวคาวหวาน เมื่อพระฉันจังหันเทศน์เสร็จแล้วให้พร ญาติโยมรับพร ถือว่าเสร็จพิธี

ที่มา : https://cac.kku.ac.th/heet12_kong14/khoaji.html

บุญข้าวสาก

เดือนกันยายน นับเป็นเดือนสำคัญสำหรับการไหว้และเคารพบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ส่วนใหญ่เรามักจะคุ่นหุ่แคว้น สารทจีน ของชาวไทยเชื้อสายจีนเท่านั้น แต่ในขณะเดียวกันชาวไทยตามภูมิภาคต่าง ๆ ทั่ว

ประเทศก็มีประเพณี “สารทไทย” เพื่อทำบุญและไหว้บรรพบุรุษไม่ต่างกัน โดยในแต่ละภูมิภาคของไทยจะเรียกการทำบุญวันสารทไทยแตกต่างกันไป ได้แก่

บุญข้าวสาก ของชาวภาคอีสาน

บุญชิงเปรต ของชาวภาคใต้

บุญสลากภัตร ของชาวภาคเหนือ

แม้จะมีชื่อเรียกต่างกันออกไป แต่จุดประสงค์หลักก็คือการทำบุญที่จัดขึ้นเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว และเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้กับสัตว์นรกหรือเปรต โดยตามประเพณีจะทำพิธีกรรมกันในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10

บุญข้าวสาก นับเป็นประเพณีที่ไม่ค่อยถูกพูดถึงมากนักเมื่อเทียบกับภาคอื่น ๆ เช่น ประเพณีชิงเปรตของภาคใต้ หรืองานบุญสลากภัตรของชาวภาคเหนือ

ตำนานบุญข้าวสาก

บุญข้าวสาก มีเรื่องเล่าไว้ในธรรมบทว่า มีบุตรชายกมฺพพี (คนมั่งมี) ผู้หนึ่ง เมื่อพ่อสิ้นชีวิตแล้วแม่ได้หาหญิงผู้มีอายุและตระกูลเสมอกันมาเป็นภรรยา แต่อยู่ด้วยกันหลายปีไม่มีบุตร แม่จึงหาหญิงอื่นมาให้เป็นภรรยาอีก ต่อมาเมียน้อยมีลูก เมียหลวงอิจฉา จึงคิดฆ่าทั้งลูกและเมียน้อยเสีย

ฝ่ายเมียน้อยเมื่อก่อนจะตายก็คิดอาฆาตเมียหลวงไว้ ชาตต่อมาฝ่ายหนึ่งไปเกิดเป็นแมว อีกฝ่ายหนึ่งไปเกิดเป็นไก่ แมวจึงกินไก่และไข่ ชาตต่อมาฝ่ายหนึ่งไปเกิดเป็นเสือ อีกฝ่ายหนึ่งไปเกิดเป็นกวาง เสือจึงกินกวางและลูก ชาตสุดท้าย ฝ่ายหนึ่งไปเกิดเป็นคนอีกฝ่ายหนึ่งไปเกิดเป็นยักษ์ณี ฝ่ายคนแต่งงานคลอดลูก นางยักษ์ณีจึงจองเวร ได้ตามไปกินลูกถึงสองครั้งต่อมามีครรภ์ที่สาม นางได้หนีไปอยู่กับพ่อแม่ของตนพร้อมกับสามี เมื่อคลอดลูกเห็นว่าปลอดภัยแล้วจึงพร้อมด้วยสามีและลูกกลับบ้าน พอคืนนางยักษ์ณีมาพบเข้า นางยักษ์ณีจึงไล่นางสามีและลูก นางจึงพาลูกหนีพร้อมกับสามีเข้าไปยังเขตวันมหาวิหาร ซึ่งพอดีพระพุทธเจ้ากำลังทรงแสดงพระธรรมเทศนาอยู่ นางและสามีจึงนำลูกน้อยไปถวายขอชีวิตไว้ นางยักษ์จะตามเข้าไปในเขตวันมหาวิหารไม่ได้ เพราะถูกเทวดากางกั้นไว้ พระพุทธเจ้าจึงโปรดให้พระอนนทไปเรียกนางยักษ์เข้ามาฟังพระธรรมเทศนา พระองค์ทรงสั่งสอนไม่ให้พยาบาทจองเวรกัน แล้วจึงโปรดให้นางยักษ์ไปอยู่ตามหัวไร่ปลายนา

นางยักษ์ตนนี้มีความรู้เกณฑ์เกี่ยวกับฝนและน้ำโดยจะแจ้งให้ชาวเมืองได้ทราบ ชาวเมืองให้ความนับถือมาก จึงได้นำอาหารไปส่งนางยักษ์อย่างบริบูรณ์สม่ำเสมอ นางยักษ์จึงได้นำเอาอาหารเหล่านั้นไปถวายเป็นสลากภัต แต่พระภิกษุสงฆ์วันละแปดที่เป็นประจำ

ชาวอีสานจึงถือเอาการถวายสลากภัต หรือบุญข้าวสากนี้เป็นประเพณีสืบต่อกันมา และเมื่อถึงวันทำบุญข้าวสาก นอกจากนำข้าวสากไปถวายพระภิกษุ และวางไว้บริเวณวัดเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติ

ผู้ล่วงลับไปแล้ว ชาวบ้านจะเอาอาหารไปเลี้ยงนางยักษ์ หรือผีเสื้อนาในบริเวณนาของตนเปลี่ยนเรียกนางยักษ์ว่า “ตาแฮก”

พิธีทำบุญข้าวสาก

ก่อนจะถึงวันที่จะต้องทำบุญข้าวสาก ชาวบ้านจะเตรียมอาหารชนิดต่าง ๆ ห่อด้วยใบตองไว้แต่เช้ามีด ข้าวสากจะห่อด้วยใบตองกล้วยกลัดหัว กลัดท้าย มีรูปคล้ายกลีบข้าวต้มแต่ไม่พับสัน ต้องเย็บติดกันเป็นคู่

ห่อที่ 1 คือ หมาก พลู และ บุหรี่

ห่อที่ 2 คือ อาหารคาวหวาน อย่างละเล็กอย่างละน้อย ประกอบด้วย

1. ข้าวเหนียว เนื้อปลา เนื้อไก่ หมู และใส่ลงไปยังอย่างละเล็กอย่างละน้อยถือเป็นอาหารคาว
2. กล้วย น้อยหน่า ฝรั่ง แตงโม สับปะรด พักทอง (แล้วแต่จะเลือกใส่) เป็นอาหารหวาน

วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ตอนเช้าจะนำภัตตาหารไปถวายพระภิกษุสามเณรครั้งหนึ่งก่อน พอถึงเวลา ประมาณ 9 - 10 โมงเช้า พระสงฆ์จะตีกลองโหม (รวม) ญาติโยมจะนำอาหารที่เตรียมไว้มาถวายพระสงฆ์ โดยการถวายจะใช้วิธีจับสลาก เมื่อทุกคนมาพร้อมกันแล้ว ผู้ที่เป็นหัวหน้าจะกล่าวนำคำถวายสลากภัต ญาติโยมว่าตามจบแล้วนำไปให้พระเณรจับสลาก พระเณรจับได้สลากของใคร ผู้เป็นเจ้าของพาข้าว(สำหรับ กับข้าว)และเครื่องปัจจัยไทยทานก็นำไปประเคนให้พระรูปนั้น ๆ จากนั้นพระเณรจะฉันเพล ให้พรญาติโยมจะพากัน รับพรแล้วกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลไปให้ญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้ว

เสร็จจากนี้แล้ว ชาวบ้านยังนำเอาห่อข้าวสากไปวางไว้ตามบริเวณวัด พร้อมจุดเทียนและบอกกล่าวให้ ญาติมิตรผู้ล่วงลับไปแล้วมารับเอาอาหารและผลบุญที่อุทิศให้ นอกจากนี้ ชาวบ้านจะนำอาหารไปเลี้ยง ตาแฮก ณ ที่นาของตนด้วย เป็นเสร็จพิธีทำบุญข้าวสาก

ศาสนาและความเชื่อ

ความเชื่อเรื่องผีในอีสาน

6. ศาสนาและความเชื่อ

ชาวไทลาวส่วนใหญ่นับถือความเชื่อเรื่องผียึดครองมาก่อน แม้ว่าในตอนหลังจะมีคติแบบพราหมณ์ และพระพุทธศาสนาเข้ามาเผยแผ่แต่ความเชื่อเรื่องผีก็มิได้สูญหายหรือลดความสำคัญลงแต่มีการผสมผสานที่เป็นลักษณะพิเศษระหว่างความเชื่อที่หลากหลายทั้งพราหมณ์ พุทธและผี ซึ่งปรากฏอยู่ในวิถีชีวิตที่กลมกลืนอย่างไม่สามารถแยกออกจากกันได้ชัดเจน ผีจึงเป็นสัญลักษณ์แทนอำนาจเหนือธรรมชาติที่ยังมีความสำคัญมากของชาวอีสาน ความเชื่อเรื่องผีผูกพันอยู่กับการดำเนินชีวิตของคนอีสานในทุกช่วงขณะของชีวิต เช่น พิธีกรรมต่าง ๆ ตลอดทั้งปีหรือที่เรียกว่า ฮีตสิบสอง เพื่อการปฏิบัติตามจารีตประเพณีของสังคม การประกอบอาชีพทางการเกษตรที่มีความเชื่อเกี่ยวกับผีเข้ามาเชื่อมโยงการรักษาโรค หรือพิธีสู่ขวัญ แต่งแก้เสียเคราะห์ ที่นำมาซึ่งความรู้สึกร่มเย็นทางจิตใจ และพิธีกรรมการเช่นไหว้บูชาผีปู่ตาหรือผีบรรพบุรุษที่จัดขึ้นอย่างสม่ำเสมอทุกปี พิธีกรรมเหล่านี้สะท้อนให้เห็นการผสมผสานกลมกลืนระหว่างความเชื่อเดิมในท้องถิ่นกับ ความเชื่อกระแสหลักที่เข้ามาในภายหลังซึ่งมีการเลือกรับและปรับเข้าหากันเป็นความเชื่อทับซ้อนในพื้นที่จนเป็นอัตลักษณ์เฉพาะของแต่ละท้องถิ่น

ปัจจุบันความเชื่อเรื่องผีในดำรงอยู่ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรม และกระแสการปะทะสังสรรค์ทางความคิดที่แตกต่างและความหลากหลาย จึงปฏิเสธไม่ได้ว่าความเชื่อเรื่องผีและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องบางประการอาจค่อย ๆ เลือนหายไปจากสังคมอีสาน แต่ด้วยความเชื่อเรื่องผี เป็นความเชื่อที่ฝัง

รากลึกอยู่ในจิตใจ และมีความสัมพันธ์กับทุกช่วงขณะของการดำรงชีวิตมาอย่างช้านาน ประกอบกับกระบวนการในการปลูกฝังผ่านประเพณี พิธีกรรม การขัดเกลาทางสังคม จากรุ่นสู่รุ่น ความเชื่อเรื่องผีจึงเปรียบเสมือนส่วนหนึ่งและผูกพันกับวิถีชีวิตถึงแม้ชาวไทลาวจะได้รับอิทธิพลมากมายจากกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคม แต่ความเชื่อเรื่องผียังคงดำรงอยู่ในลักษณะของการประนีประนอมต่อรอง ระหว่างความเชื่อแบบดั้งเดิมและสมัยใหม่ ด้วยการปรับเปลี่ยนองค์ประกอบหรือรูปแบบบางประการของพิธีกรรมเพื่อตอบสนองความต้องการของบุคคลของสังคม ความเชื่อเรื่องผียังคงมีบทบาทและความสำคัญในสังคมอีสาน ด้วยความพยายามของคนในท้องถิ่นที่มีการปรับเปลี่ยนผสมผสานความเชื่อเรื่องผีให้สามารถดำรงอยู่ในสังคมสมัยใหม่สะท้อนให้เห็นว่าชาวอีสานยังคงมีความเชื่อเรื่องผีอย่างหนักแน่นซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าที่มีได้เป็นเพียงความเชื่อแต่คือ การดำรงชีวิตภูมิปัญญาที่สืบทอดผ่านกาลเวลาอย่างช้านาน

ประเพณีความเชื่อเรื่องผีของชาวไทลาว

การเลี้ยงผีปู่ตา

ประเพณีการเลี้ยงผีปู่ตาและประเพณีบุญข้าชะเป็นประเพณีความเชื่อของชาวอีสาน มีความเกี่ยวข้องต่อเนื่องกัน กล่าวคือ ก่อนจะมีการทำบุญข้าชะนั้นก็ต้องมีการเลี้ยงผีปู่ตาเสียก่อนในช่วงเดือน 6 เดือน 7 ทั้งสองประเพณีนี้เกิดขึ้นจากความเชื่อในเรื่องจิตวิญญาณ (Supernaturalism) ที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ ซึ่งคนทั่วไปมักเรียกว่า “ผี” ความเชื่อเรื่องผีในสังคมท้องถิ่นของชาวอีสานมีอยู่อย่างแพร่หลายมีทั้งผีที่ร้ายและ ผีที่ดี ตัวอย่างของผีที่ร้ายก็ เช่น ปอบ กระสือ ซึ่งผู้คนหวาดกลัว ส่วนผีอีกประเภทคือ ผีดี ผู้คนให้ความเคารพนับถือกราบไหว้บูชา เช่น ผีปู่ตา เจ้าพ่อ เจ้าแม่ หรือผีบ้านผีเรือน ที่มีความเชื่อว่าคอยปกป้องให้ความคุ้มครองคนในชุมชนนั้น ๆ เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ อันเป็นผลให้เกิดประเพณีที่เกี่ยวข้องกับผีคือประเพณีการเลี้ยงผีปู่ตาและประเพณีบุญข้าชะขึ้น

ผีปู่ตา

ในสมัยก่อนแทบทุกหมู่บ้านในภาคอีสานจะมี “ดอนปู่ตา” ซึ่งถือเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ในชุมชน โดยมีความเชื่อว่าดอนปู่ตาเป็นที่อยู่อาศัยของผีบรรพบุรุษของหมู่บ้าน ปู่ตา หมายถึง วิญญาณของบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ปู่เป็นวิญญาณทางพ่อ ตา เป็นวิญญาณทางแม่ คนในชุมชน จึงปลูก ตูบ หรือ หอ ให้ผีปู่ตาอาศัย ซึ่งอาจจะมียูบปั้นแทนหรือไม่มีก็ได้ โดยถือว่าเป็นเขตพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ผู้ใดจะรุกรานหรือตัดต้นไม้แสดงวาทะหาบคาย ไม่ได้ ดังนั้น ดอนปู่ตา จึงเป็นกลายเป็นป่าขนาดเล็ก ๆ และเป็นพื้นที่ป่าสงวนของคนในชุมชนไปในตัว

ความเชื่อเรื่องผีปู่ตา

คนอีสานมีความเชื่อเรื่องผีปู่ตามานานแล้ว ถือว่าเป็นวิญญาณของบรรพบุรุษผู้ก่อตั้งหมู่บ้าน ความเชื่อดังกล่าวได้หยั่งลึกลงไปจิตสำนึกของลูกหลานในชุมชน และถือปฏิบัติติดต่อยาวเคร่งครัดตลอดมา ผีปู่ตาเป็นผู้รักษาหมู่บ้านให้ชาวบ้านอยู่เย็นเป็นสุข อีกทั้งยังมีการบำเพ็ญหรือขอพรในกรณีต่าง ๆ ของคนในหมู่บ้าน ซึ่งชาวบ้านที่มาบำเพ็ญมีตั้งแต่เด็กนักเรียนจนถึงผู้สูงอายุทุกเพศทุกวัย การบนบานจะมีหลายอย่าง เช่น การขอพรให้ตนเองประสบความสำเร็จในด้านการเรียน ค้าขาย หรือในการเดินทาง โดยหากสิ่งที่ตนเองบนนั้นประสบความสำเร็จ ก็จะมีการแก้บนตามที่ได้กล่าวไว้ เช่น การบาคด้วยหัวหมู เป็ด ไก่ น้ำแดงหรือเหล้า หากเป็นเรื่องใหญ่ก็อาจจะถึงขั้นมีการแสดงงมโหรสพรพ เช่น หมอลำ หรือภาพยนตร์ นอกจากนี้ในทุก ๆ เดือน 6 ไทย (ราว พฤษภาคม) จะมีการทำบุญเลี้ยงผีปู่ตาเป็นประจำทุกปี โดยพิธีกรรมทั้งหมด ตั้งแต่การบาคหรือการเซ่นไหว้ต่าง ๆ ต้องผ่านเฒ่าจ้ำหรือกระจ้ำ ซึ่งเป็นผู้ติดต่อทางจิตกับผีปู่ตา ในกรณีที่มีคนในชุมชนทำในสิ่งที่สมควรผี ปู่ตา จะแสดงให้เห็นโดยการไปสิ่ง หรือเข้าเฒ่าจ้ำ เฒ่าจ้ำจะมีอาการสั่นแล้วพูดอะไรออกมาชัดเจนว่าใครทำอะไร ผิดผีปู่ตา ให้รับแก้ไขโดยการนำดอกไม้ ธูปเทียน ไปบอกกล่าวเพื่อขอขมา

พิธีเลี้ยงปู่ตา

พิธีเลี้ยงศาลปู่ตาหรือชาวบ้านเรียกว่าพิธีเลี้ยงบ้าน จะทำกันในวันพุธแรกของเดือน 6 (ก่อนจะมีพิธีเลี้ยงศาลปู่ตา 1 เดือน ชาวบ้านจะนำไก่ไปปล่อยบริเวณป่าใกล้ ๆ ศาลปู่ตา เพื่อให้ไก่เหล่านั้นมาเป็นบริวาร) เฒ่าจ้ำจะประกาศให้ลูกบ้านเตรียมข้าวปลาอาหาร และให้เอาหมากมอดแทนวัว ควาย เป็ด ไก่ และคนให้ครบตามจำนวนของแต่ละครอบครัว โดยนำไปรวมกันบริเวณพิธีที่ดอนปู่ตา จากนั้นเฒ่าจ้ำก็จะเป็นผู้นำ

ประกอบพิธีเสี่ยงทายดินฟ้าอากาศรวมทั้งเหตุเภทภัยที่อาจเกิดขึ้นกับหมู่บ้าน หลังเสร็จพิธีดังกล่าวชาวบ้านจะแบ่งข้าวปลาอาหารไปกินเพื่อเป็นสิริมงคล

การเสี่ยงทาย หลังจากการทำพิธีเสี่ยงปู่ตาเสร็จจะมีการเสี่ยงทายฟ้าฝนขึ้น ด้วยวิธีการที่แตกต่างกันไปในแต่ละชุมชนเช่นการจุดบั้งไฟ ถอดคางไก่ และแหกวัดไม้ว่า เป็นต้น บางแห่งก็จัดเป็น 3 ชุดคือ เสี่ยงฝน เสี่ยงคน และเสี่ยงควาย/สัตว์เลี้ยง ซึ่งในแต่ละท้องถิ่นมีความแตกต่างกันไป

ในยุคปัจจุบันนี้ประเพณีการเสี่ยงผีปู่ตาและประเพณีบุญข้าชะ กำลังเผชิญกับการคุกคามจากความเปลี่ยนแปลงของโลก ยุคโลกาภิวัตน์ ความเป็นอีสานและวัฒนธรรมท้องถิ่น กำลังเผชิญกับความท้าทายและความเปลี่ยนแปลงในโลกสมัยใหม่ อันเป็นผลมาจากการเข้ามาของระบบทุนนิยมในภาคอีสานผ่านแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ได้ดำเนินการมาตั้งแต่ยุค พ.ศ.2500 อันมีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งส่งผลให้ขนบธรรมเนียมประเพณีบางอย่างได้เริ่มทยอยสูญหายไปอย่างช้า ๆ

ในอดีตนั้นชาวอีสานส่วนใหญ่อยู่กันแบบสังคมชนบท บางที่เรียกว่า สังคมแบบชาวนา ที่ประชากรมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน อยู่กับธรรมชาติ ไม่หนาแน่นมีการแข่งขันกันน้อยสภาพการครองชีพส่วนใหญ่ยังประกอบอาชีพทางการเกษตร ทำให้ต้องพึ่งพาอาศัยแรงงานแลกเปลี่ยนกัน มีความใกล้ชิดกัน และยึดมั่นอยู่กับขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี ไม่ค่อยเปลี่ยนแปลงง่าย ๆ มีชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย แต่ภายหลังการเข้ามาของพัฒนาเริ่มทำให้วิถีชีวิตแบบดั้งเดิมนั้นหายไปมีการย้ายถิ่นฐานเพื่อไปประกอบอาชีพตามภูมิภาคต่าง ๆ สังคมแบบดั้งเดิมของชาวอีสานเริ่มแปรสภาพเป็นสังคมเมือง ดังจะเห็นได้จากในปัจจุบัน ที่ความเป็นชุมชนหรือหมู่บ้านแบบเก่านั้นเริ่มหายไปจากไปสังคมอีสาน มีการเข้ามาของชุมชนสมัยใหม่ เช่น หมู่บ้านจัดสรร ตึกแถว คอนโดมิเนียม หอพัก ห้องเช่า ชุมชนรูปแบบใหม่นี้เกิดขึ้นจากกลุ่มคนที่มาจากหลากหลายพื้นที่และมีวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ซึ่งแน่นอนชุมชนเหล่านี้ไม่มีพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่จะรองรับประเพณี ความเชื่อแบบดั้งเดิมของท้องถิ่น หลักปักบ้าน/ดอนปู่ตา ถูกแทนที่ด้วย “ศาลพระภูมิ” ที่ไม่ใช่วัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวอีสาน

การศึกษาและเทคโนโลยีสมัยใหม่ส่งผลให้กลุ่มคนรุ่นใหม่หรือเยาวชนมักไม่ค่อยสนใจกับประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมของท้องถิ่นอันเป็นผลจากการต้องประกอบอาชีพสมัยใหม่ ที่ไม่ใช้การทำเกษตรกรรม ส่งผลให้ “สังคมแบบประเพณี” คือ การดำรงชีวิตร่วมกันในกรอบจารีตประเพณีที่รับรู้หรือถ่ายทอดกันลงมาจากคนรุ่นปู่ย่าตายาย สูญหายไป จึงจะเห็นได้ว่าในบางชุมชนนั้นประเพณีบางอย่างเริ่มสูญหายไป หลักปักบ้านและดอนปู่ตา เริ่มเสื่อมความสำคัญลง บางท้องถิ่นก็หายไป

ประเพณีการเสี่ยงผีปู่ตาและประเพณีบุญข้าชะ เป็นประเพณีความเชื่อของคนอีสานที่สืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น หรือเรียกว่า “สังคมแบบประเพณี” ที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ซึ่งเกิดจากความเชื่อในเรื่องจิตวิญญาณที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ เป็นสิ่งที่มองไม่เห็นและจับต้องไม่ได้ แต่อย่างไรก็ตามประเพณีทั้งสองนี้ก็เริ่มจางหายไปอันเป็นจากการพัฒนาและการเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ จึงทำให้ ประเพณี ความเชื่อ และ ความศักดิ์สิทธิ์ ต้องเผชิญกับความท้าทายและความเปลี่ยนแปลงในโลกสมัยใหม่

ภาพ เลี้ยงผีปู่ตา

ดนตรี/นาฏศิลป์/การละเล่นพื้นบ้าน

เครื่องดนตรี

ฟ้อนเซิ้ง

การตีคลี

7.ดนตรี/นาฏศิลป์/การละเล่นพื้นบ้าน

- ดนตรีพื้นบ้าน

ดนตรีพื้นบ้านไทลาว เป็นดนตรีประจำภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีประวัติความเป็นมานับพันปี และสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน โดยยังคงเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมพื้นบ้านไว้อย่างมั่นคง ในการศึกษาอาจสืบค้นจากการใช้คำว่า “ดนตรี” ในวรรณกรรมพื้นบ้านได้บันทึกไว้เป็นหลักฐาน

1. ประวัติดนตรี เป็นศัพท์ที่ใช้อยู่ในภาษาไทยกลางและไทยอีสานในปัจจุบันนี้ เดิมเป็นคำภาษาสันสกฤต “ตันตริ” หรือจากภาษาบาลีว่า “ตฺริยะ” หรือ “มโหรี” คำว่า “ตันตริ” ที่ปรากฏในวรรณกรรมพื้นบ้านไทลาว เขียนว่า “นตริ” ซึ่งก็คือ “ดนตรี” นั่นเอง นอกจากนี้ยังมีคำที่มีความหมายคล้ายคลึงกันดังนี้

1.1 คำว่า “นตริ” พบในวรรณกรรมพื้นบ้านอีสานหลายเรื่อง ได้แก่ สินไซ แดงอ่อน การะเกด ดังตัวอย่างดังนี้

– บัดนี้จักกล่าวถึงภูซัยท้าว เสวยราชเบ็งจาล ก่อนแล้ว ฟังยีนนตริประดับ กล่อมซอซุง

1.2 คำว่า “ตฺริยะ” อาจเขียนในรูป “ตฺริยะ” “ตฺริยา” “ตฺริเยศ” หรือ “ตฺริยางค์” เช่น

– เมื่อนั้นภูบาลฐ มุนตริขานชอบ ฟังยีนตฺริเยศย้าย กลองฆ้องเสพเสียง

1.3 คำว่า “มโหรี” อาจมาจาก “มโหรี” ที่เป็นชื่อปี หรือมาจากคำว่า “โหรี” ซึ่งหมายถึงเพลงพื้นเมืองชนิดหนึ่งของอินเดีย คำว่า “มโหรี” พบในวรรณคดีของอีสานดังนี้

– มีทั้งมโหรีเหล่าน ทั้งละเม้งพ่อนม่ายสิงแกว่งเหลื่อม โชนเด่นใสสาว (สิง = นางพ่อน นางรำ) จะเห็นได้ว่า คำว่า “นตริ” “ตฺริยะ” และ “มโหรี” เป็นคำที่นิยมใช้ในวรรณคดีและหมายถึง ดนตรี ประเภทบรรเลงโดยทั่วไป แต่ในปัจจุบันคำว่า ดนตรี หมายถึง ดนตรีของราชสำนักภาคกลางหรือดนตรีไทยสากล ส่วนดนตรีพื้นบ้านของชาวไทลาวจะมีชื่อเรียกเป็นคำศัพท์เฉพาะ เช่น ลำ (ขับร้อง) กล่อม สวดมนต์ สู้ขวัญ เซิ้ง เว้าผญา หรือจ่ายผญา สวดสรวงภักดิ์และอ่านหนังสือผูก เป็นต้น

2. วิวัฒนาการของดนตรีพื้นบ้านไทลาว

ดนตรีพื้นบ้านไทลาว เป็นศิลปวัฒนธรรมแขนงหนึ่งกำเนิดจากกลุ่มชนต่าง ๆ ในอดีตได้สืบทอดติดต่อกันมา เป็นเวลานานจนกลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มชนซึ่งมีอยู่ในแถบภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือภาคอีสานของประเทศไทย ในสมัยโบราณอาจกล่าวได้ว่าภาคอีสานเป็นที่อยู่อาศัยของกลุ่มชนชาวพื้นเมืองหลายกลุ่มชน ที่ได้อพยพปนเปกันกับชาวพื้นเมืองเดิม โดยการนำเอาศิลปวัฒนธรรมรวมทั้งการขับร้อง ดนตรี และการละเล่นต่าง ๆ ผสมผสานกันมาตั้งแต่สมัยล้านนาและล้านช้าง โดยยึดเอาแนวลำแม่น้ำโขงเป็นเส้นทางคมนาคมทางน้ำ อันสำคัญจากทางเหนือลงสู่ทางใต้ ดังนั้นบริเวณที่ราบลุ่มสองฝั่งแม่น้ำโขง จึงเป็นแหล่งอารยธรรมดั้งเดิมของชาวพื้นเมืองในสมัยนั้น แต่มีเทือกเขาสูง เป็นแนวขอบกั้นระหว่างอาณาจักรล้านนา ล้านช้างกับอาณาจักรสยาม (ประเทศไทย) จึงทำให้ไม่สามารถติดต่อกันได้สะดวก ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ดนตรี และการละเล่นต่าง ๆ ของอาณาจักรสยามในภาคกลางกับภาคอีสานที่อยู่ใต้อาณาจักรล้านนา ล้านช้าง

จึงมีความแตกต่างกันจากสาเหตุพื้นที่ภูมิประเทศที่มีเทือกเขาขวางกั้น เป็นแนวระหว่างภาคกลางกับภาคอีสาน ส่วนภาคอีสานซึ่งมีหลายกลุ่มชน ศิลปวัฒนธรรม มีความแตกต่างกัน

กลุ่มชนที่มีอิทธิพลเหนือกว่าย่อมนำเอาวัฒนธรรมที่มีอยู่แล้ว มาผสมผสานกับวัฒนธรรมของตนเอง เช่น ภาษาพื้นเมืองของไทลาวมีความแตกต่างกับของขอม หรือเขมร ได้ถ่ายทอดลงเหลือไว้ในดินแดนแถบอีสานตอนล่างที่มีพรมแดนติดต่อกับประเทศกัมพูชา ในด้านของดนตรีการขับร้องที่แตกต่างไปจากภาคกลาง จึงอาจกล่าวได้ว่า วัฒนธรรมดนตรีและการละเล่นในภาคอีสานมี 2 ลักษณะคือ การละเล่นดนตรีพื้นบ้านแบบไทลาวและการละเล่นดนตรีพื้นบ้านแบบไทยเขมรดังต่อไปนี้

1. วัฒนธรรมดนตรีกลุ่มอีสานเหนือ เป็นวัฒนธรรมดนตรีที่อยู่บริเวณที่ราบสูงมีภูเขาทางด้านใต้ และทางด้านตะวันตกไปจรดกับลำน้ำโขงตอนเหนือ และทางตะวันออกทางเทือกเขาภูพานกั้นแบ่งบริเวณนี้ออกเป็นที่ราบตอนบนที่เรียกว่า แอ่งสกลนคร ได้แก่บริเวณ จังหวัดกาฬสินธุ์ ขอนแก่น ชัยภูมิ นครพนม หนองคาย อุดรธานี มหาสารคาม ร้อยเอ็ด เลย มุกดาหาร ยโสธร และอุบลราชธานี ส่วนภาษาที่ใช้ส่วนใหญ่ ใช้ภาษาไทยอีสานหรือภาษาลาว เพราะสืบทอดวัฒนธรรมมาจากกลุ่มแม่น้ำโขง โดยบรรพบุรุษได้อพยพมาจากดินแดนล้านช้าง ซึ่งอยู่ทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงข้ามมาตั้งถิ่นฐานในภาคอีสานตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์กลุ่มชนส่วนใหญ่ในภาคอีสานนี้โดยทั่วไปเรียกว่ากลุ่มชนไทยลาว และยังมีกลุ่มชนบางส่วนอาศัยอยู่โดยทั่วไปได้แก่ ผู้ไท แสด ย้อ โส้ โย้ย ข่า เป็นต้น

2. วัฒนธรรมดนตรีกลุ่มอีสานใต้ เป็นที่ราบตอนใต้เรียกว่า แอ่งโคราช ได้แก่ จังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ และศรีสะเกษ วัฒนธรรมกลุ่มอีสานใต้มีการสืบทอดวัฒนธรรม แบ่งออกเป็นกลุ่มได้ 2 กลุ่มใหญ่ คือ

2.1 กลุ่มที่สืบทอดมาจากเขมร-ส่วยได้แก่ กลุ่มชนส่วนใหญ่ที่อยู่ในจังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ และศรีสะเกษ เป็นกลุ่มชนที่ได้รับการสืบทอดมาจากเขมร-ส่วยนี้จะพูดภาษาเขมรและภาษาส่วย

2.2 กลุ่มวัฒนธรรมโคราช ได้แก่กลุ่มชนส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดนครราชสีมาและบางส่วนในบุรีรัมย์ ซึ่งจะพูดภาษาโคราช กล่าวโดยสรุป การศึกษาความเป็นมาของดนตรีพื้นบ้านจะต้องศึกษาถึงลักษณะพื้นที่ และภูมิประเทศเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาวัฒนธรรมดนตรีกลุ่มชนต่าง ๆ ตลอดจนการผสมผสานกันทางวัฒนธรรมความคงอยู่ การเปลี่ยนแปลง รวมทั้งการรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมไว้ อาจเป็นการสืบทอดหรือถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง แล้วแต่กลุ่มชนใดที่มีความเจริญรุ่งเรืองกว่าย่อมรักษาเอกลักษณ์แบบฉบับเฉพาะตัวของกลุ่มชนตัวเองไว้ได้ กลุ่มใดที่มีความล้าหลังกว่าก็ต้องรับเอาวัฒนธรรมของกลุ่มที่มีอิทธิพลมาดัดแปลงให้เข้ากับวัฒนธรรมของตนเอง ดังนั้นจึงขอกกล่าวโดยแบ่งออกเป็นอีสานเหนือและอีสานใต้เพื่อสะดวกแก่การทำความเข้าใจดังนี้

ดนตรีพื้นเมืองอีสานเหนือ

ลักษณะดนตรีอีสานเหนือ

ดนตรีที่นำมาใช้เป็นไปในรูปแบบต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. บรรเลงประกอบหมอลำ คำว่า “ลำ” หมายถึง ขับลำนำ หรือขับเป็นลีลาการร้องหรือการเล่าเรื่องที่ร้องกรองเป็นกาพย์หรือกลอนพื้นเมืองบรรเลงล้วน บางโอกาสดนตรีบรรเลงทำนองเพลงล้วน ๆ เพื่อเป็นนันทนาการแก่ผู้ฟัง เพลงที่ใช้บรรเลงก็เป็นทางประกอบหมอลำหรือทางอื่น ๆ ที่ใช้เป็นเพลงบรรเลงโดยเฉพาะ

2. บรรเลงประกอบการฟ้อนรำ นาฏศิลป์พื้นเมืองอีสานที่เน้นการเคลื่อนไหวท่าตามจังหวะส่วนอื่น ๆ ของร่างกายก็เคลื่อนไหวแต่ไม่ค่อยพิถีพิถัน

ดนตรีพื้นเมืองอีสานมีลักษณะเฉพาะตัวเอง มีความแตกต่างไปจากดนตรีพื้นเมืองอื่น ๆ องค์ประกอบที่สำคัญของอีสานมี 3 ประการ คือ

1. จังหวะ จังหวะเป็นองค์ประกอบที่สำคัญมาก มีตั้งแต่ประเภทช้า ปานกลางและเร็ว จังหวะช้าใช้ในเพลงประเภทชวนฝัน เศร้า หรือตอนอารมณ์บทของเพลงแทบทุกเพลง

2. ทำนอง ซึ่งชาวบ้านเรียกทำนองว่า “ลาย” และบ่อยครั้งใช้ลายแทนคำว่าเพลงทำนอง เพลงพื้นเมืองของอีสานเหนือมีวิวัฒนาการมาจากสำเนียงพูดของชาวอีสานเหนือโดยทั่วไป ทำนองของเพลงแต่ละเพลงแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ ดังต่อไปนี้

2.1 ทำนองเกริ่น เป็นทำนองที่บรรเลงขึ้นต้นเหมือนกับอารมณ์บทในการพูดหรือเขียน

2.2 ทำนองหลัก คือทำนองที่เป็นหัวใจของเพลง ผู้ฟังที่คุ้นเคยกับเพลงพื้นเมืองสามารถบอกชื่อเพลง หรือทาง หรือลายได้จากทำนองหลัก

2.3 ทำนองย่อ คือทำนองที่ใช้สอดแทรกสลับกันกับทำนองหลัก เนื่องจากทำนองหลักสั้น การบรรเลงซ้ำกลับไปกลับมาติดต่อกันนาน ๆ ทำให้เพลงหมดความไพเราะ การสอดแทรกทำนองย่อให้กลมกลืนกับทำนองหลักจึงมีความสำคัญมาก

3. การประสานเสียง การประสานเสียงในวงดนตรีเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายหลัง ก่อนนั้นเป็นบรรเลงหรือร้องเป็นไปลักษณะทำนองเดี่ยว

เครื่องดนตรีพื้นเมืองอีสานเหนือ

เครื่องดนตรีพื้นเมืองอีสานเหนือที่ใช้บรรเลงกันมาตั้งแต่อดีตมีหลายประเภทหลายชนิด ทั้งที่กำลังอยู่ในความนิยมและที่กำลังจะสูญหายไป เนื่องจากเครื่องดนตรีที่มีระดับเสียงไม่พอแก่การดำเนินทำนองจึงขาดความนิยมลงไปทีละน้อย ๆ และคงจะสูญไปในที่สุด ในทางตรงกันข้าม เครื่องดนตรีที่มีระดับเสียงมาก

พอและมีระดับเสียง (Tone Color) คนละชนิด ก็ได้รับการปรับปรุงให้มีขนาดกระทัดรัดสวยงามและมีความทนทานมากขึ้น และยังได้ปรับปรุงระดับเสียงที่ยังขาดเพื่อใช้บรรเลงเพลงต่าง ๆ ได้กว้างขวางขึ้นไปอีก เพื่อความเข้าใจในดนตรีอีสานเหนือ จึงแบ่งเครื่องดนตรีออกเป็นประเภทต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ประเภทเครื่องดีด
2. ประเภทเครื่องสี
3. ประเภทเครื่องตี
4. ประเภทเครื่องเป่า
5. ประเภทเครื่องประกอบจังหวะ

เครื่องดนตรีประเภทดีด

พิณพื้นเมือง

พิณพื้นเมืองมีชื่อเรียกตามท้องถิ่นหลายชื่อ เช่น พิณ ชุง หมากจับปี หมากดับเต่ง หมากตดโต่ง ใช้เล่นกันอยู่โดยทั่วไปในภาคอีสาน ปัจจุบันพิณยังใช้เล่นกันในท้องถิ่นที่มีวัฒนธรรมดั้งเดิม เช่น หมู่บ้านที่มีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเล็กน้อย

รูปร่างลักษณะ

พิณพื้นเมืองอีสานมีลักษณะคล้ายกับพิณทั่วไป จัดเป็นเครื่องดนตรีประเภทมีสายใช้ดีด เทียบได้กับแมนโดลิน กีตาร์ ของชาวตะวันตกเสียงพิณเกิดจากการดีดสายที่ขึงตึง เพื่อให้เกิดการสั่นสะเทือนอยู่เหนือส่วนที่กลวงเป็นโพรงพิณพื้นเมืองทำด้วยไม้เนื้ออ่อนหรือแข็งปานกลาง ไม้เนื้อแข็งทำให้มีน้ำหนักมาก ส่วนที่กลวงแตกง่ายและเสียงไม่ค่อยดัง วัสดุที่ใช้ดีดทำด้วยเขาสัตว์ เหลาให้แบนบาง

วิธีบรรเลง

พิณเป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องสายใช้ดีด ใช้บรรเลงได้ทั้งขณะนั่ง ยืน หรือเดิน หากประสงค์จะยืนหรือเดินบรรเลง ก็ต้องใช้สายผ้าหรือหนังผูกปลายลำตัวและปลายคันทวนแล้วเอาสายคล้องคอไว้ให้ตำแหน่งของพิณอยู่ในระดับราบ มือขวาถือที่ดีดไว้ด้วยนิ้วชี้และหัวแม่มือ การดีดพิณไม่นิยมดีดรัวเหมือนดีดแมนโดลิน ส่วนมากดีดหนักเบาสลับกันไปเป็นจังหวะ ถ้าบรรเลงจังหวะช้าหรือปานกลางมักนิยมดีดลงทางเดียวจังหวะเร็วมักดีดทั้งขึ้นและลง สายพิณที่ใช้เป็นหลักในการดำเนินทำนองมีสองสาย คือ สายเอกและสายทุ้ม โอกาสที่ใช้บรรเลง พิณใช้บรรเลงในโอกาสต่อไปนี้

1. ใช้เป็นเพื่อนแก้เหงา ชาวบ้านที่มีความชำนาญมักหยิบพิณมาดีดในยามว่าง
2. ใช้เป็นนันทนาการระหว่างเพื่อนฝูง ตามชนบทที่ห่างไกล นันทนาการของชาวบ้านมักอาศัยดนตรีพื้นเมืองเป็นพื้น เพราะเป็นของที่มีราคาถูกหรือไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายแต่อย่างใด

3. ใช้คั้งนหรือฉลองงาน ไม่ว่าชาวบ้านรวมกลุ่มกันที่ใด ดนตรีมักเข้าไปมีบทบาทเสมอ เสียงดนตรีพื้นเมืองมีเสียงไม่ค่อยดังนัก จะใช้มูมไทมูมหนึ่งฟังดนตรีให้สนุกสนานก็ย่อมทำได้

ที่มา : <https://shorturl.asia/YPIrq>

หุนหรือหิน

เป็นเครื่องดนตรีทำด้วยไม้ไผ่ทางภาคกลางเรียกว่า จ้องหนองกลุ่มวัฒนธรรมกันตรึมเรียกว่า อังกูย เวลาตีต้องใช้ปากคาบไว้ที่กระพุ้งแก้ม ซึ่งจะทำหน้าที่เป็นเครื่องขยายเสียง นิยมเล่นเดี่ยวมากกว่าบรรเลงกับดนตรีชนิดอื่น ชาวผู้ไทจะเรียกหุนหรือหินว่า โกย นิยมเล่นในกลุ่มผู้หญิงชาวผู้ไทสมัย

พิณไห หรือไหซอง

เป็นพิณที่ทำมาจากไหที่ใส่ปลาร้าของชาวอีสาน นิยมทำเป็นชุด ๆ ละ 3 ใบ มีขนาดลดหลั่นกันไป ตรงปากไหซึ่งด้วยยางหนังสัตว์ หรือยางในรถจักรยานแล้งผูกซึ่งให้เสียงประสานกัน โดยทำหน้าที่คล้ายกับกีตาร์เบส ผู้เล่นจะร่ายรำประกอบไปด้วย

เครื่องดนตรีประเภทสี

ซอพื้นเมือง

เครื่องดนตรีพื้นเมืองอีสานประเภทเครื่องสี คือ ซอ ชาวบ้านใช้เล่นตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้ง ๆ ที่ซอมีเสียงไพเราะกว่า หรือพอ ๆ กับเครื่องดนตรีชนิดอื่น แต่ก็มีผู้เล่นไม่มากนัก

รูปร่างลักษณะ

วงการดนตรีเชื่อว่า เครื่องดนตรีประเภทสีมีวิวัฒนาการมาจากประเภทดีด สมัยที่มีเครื่องสายแรก ๆ นั้นน่าจะใช้นิ้วมือ หรือวัตถุบาง ๆ ดีดให้เกิดเสียง เสียงที่เกิดมักเป็นช่วงสั้น ๆ เมื่อต้องการทอดเสียงให้ยาวออกไปจำเป็นต้องดีดรัว ซึ่งก็เป็นช่วงสั้น ๆ ติดต่อกันอย่างรวดเร็วอยู่นั่นเอง ภายหลังจึงค้นพบว่าถ้าสีสายด้วย

คันชัก จะทำให้มีเสียงยาวไม่ขาดตอนและมีลักษณะเสียง (Tone Color) คนละแบบกับการดีด ต่อมาจึงแยกเครื่องดนตรีประเภทดีดกับประเภทสีออกเป็นคนละประเภท

โอกาสที่บรรเลง

โอกาสใช้ซอบรรเลงก็เหมือนเครื่องดนตรีชนิดอื่นที่กล่าวมาแล้ว เช่น การคบขัน การฉลองงานเทศกาลต่าง ๆ ซอใช้ทั้งเดี่ยวและผสมวง

เครื่องดนตรีประเภทดี

โปงลาง ดนตรีพื้นเมืองอีสานถือว่าจังหวะสำคัญมาก เครื่องดนตรีประเภทดีที่ใช้ดำเนินทำนองอย่างเดียวคือ โปงลาง โปงลางมีวิวัฒนาการมาจากกระซังแขวนคอสัตว์เพื่อให้เกิดเสียงโปงลางที่ใช้บรรเลงอยู่ในภาคอีสานมี 2 ชนิด คือ โปงลางไม้และโปงลางเหล็ก ภาพที่แสดงคือ โปงลางไม้ซึ่งประกอบด้วยลูกโปงลางประมาณสิบสองลูกเรียงตามลำดับเสียงสูง ต่ำ ใช้เชือกร้อยเป็นแผงระนาด แต่โปงลางไม้ใช้รางเพราะเห็นว่เสียงดังอยู่แล้ว แต่นำมาแขวนกับที่แขวน ซึ่งยึดส่วนปลายกับส่วนโคนให้แผงโปงลางทำมุมกับพื้น 45 องศา ไม้ดีโปงลางทำด้วยแก่นไม้มีหัวงอนคล้ายค้อนสำหรับผู้บรรเลงใช้ตีดำเนินทำนอง 1 คู่ และอีก 1 คู่สำหรับผู้ช่วยใช้เคาะทำให้เกิดเสียงประสานและจังหวะตามลักษณะของดนตรีพื้นเมืองอีสานที่มีเสียงประสาน

โอกาสที่บรรเลง

เนื่องจากโปงลางประกอบด้วยลูกโปงลางขนาดใหญ่หลายลูกจึงมีน้ำหนักมาก ไม่สะดวกแก่การเคลื่อนย้ายได้เหมือนเครื่องดนตรีพื้นบ้านชนิดอื่น ๆ คราวใดมีการบรรเลงอยู่กับที่และต้องการให้งานเป็นที่เอิกเกริกครั้นเครื่องโปงลางมักมีส่วนด้วยเสมอ

กลองเส็ง หรือกลองกิ่งหรือกลองแต่ เป็นกลองคู่ประเภทกลองหน้าเดียว นิยมใช้สำหรับการประลองความดัง หรืออาจใช้กับงานบุญประเพณีต่าง ๆ เช่นงานบุญบั้งไฟ หรืองานบุญเผวด เป็นต้น การตีกลองเส็งจะใช้ไม้ตีซึ่งจะทำจากไม้เค้งหรือไม้หยี เพราะเหนียวและทนกว่าไม้ชนิดอื่น ๆ กลองสองหน้า หุ่นกลองทำด้วยไม้ขึ้นหน้าด้วยหนัง ตึงให้ตึงด้วยเชือกหนังมีขนาดต่าง ๆ กัน ตั้งแต่ขนาดยาวประมาณ 50 เซนติเมตร จนถึง 150 เซนติเมตรโดยทั่วไปขนาดประมาณ ด้านหน้าขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 18 เซนติเมตร ด้านหลังขนาด 15 เซนติเมตร ความยาวของกลอง 36 เซนติเมตร ชุดหนึ่งมี 2 ลูก ใช้ตีด้วยไม้มะขามหรือไม้เล็งหุ้มตะกั่วที่หัวเสียงดังมากการเทียบเสียง ไม่มีการเทียบระดับเสียงแต่พยายามปรับให้มีเสียงดังกังวานมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

เครื่องดนตรีประเภทเป่า

แคน เป็นเครื่องเป่าที่รู้จักกันแพร่หลายและถือว่าเป็นเครื่องดนตรีที่เป็นสัญลักษณ์ของชาวอีสาน แคนทำด้วยไม้ไผ่ กูแคนหรือไม้ซาง เรียกว่าไม้เอี้ยหรือไม้เอื้อ เป็นพืชตระกูลไม้ไผ่ใช้เป็นคู่ ๆ ประกอบกันเข้า โดยอาศัยเด้าแคนเป็นแกน แคนมีหลายชนิด เรียกชื่อตามจำนวนคู่ของไม้ไผ่ที่นำมาประกอบกัน ได้แก่ แคนสาม แคนสี่ แคนห้า แคนหก แคนเจ็ด แคนแปด แคนเก้า แคนจะเจาะรูนับทุกลำ ลูกแคนตัดให้ต่อลดหลั่นลงมาเพื่อหาเสียงให้ได้ระดับสูงต่ำ การเป่าแคนจะเป่าเป็นทำนองเรียกว่า ลายแคน นิยมใช้เล่นกับหมอลำ หมอลำกลอน เป็นต้น การเทียบเสียง แคนเป็นเครื่องดนตรีที่มี 7 เสียง (ระบบไดอะโทนิค) แต่นิยมเล่นเพียง 5 เสียง (เพนอะโทนิค)

โหวด เป็นเครื่องเป่าที่ทำด้วยลูกแคนแต่ไม่มีลิ้น โดยเอากูแคนประมาณ 7-12 ชิ้น มาตัดให้ได้ขนาดลดหลั่นกันให้ปลายทั้งสองเปิดปลายด้านล่างใช้ขี้สูตรปิดให้สนิท ส่วนปลายบนปิดไว้สำหรับรูเป่า โดยนำกูแคนมารวมกันเข้ากับแกนไม้ไผ่ที่อยู่ตรงกลาง จัดลูกแคนล้อมแกนไม้ไผ่ในลักษณะทรงกลม ตรงหัวโหวดใช้ขี้สูตรก่อให้เป็นรูปกรวยแหลมเพื่อใช้เป็นฐานสำหรับจรวดฝักด้านล่างและให้โหวดหมุนได้รอบทิศเวลาเป่าโหวดเป็นเครื่องเป่าชนิดหนึ่งที่ไม่มีลิ้น เกิดจากกระแสลมที่เป่าผ่านไม้รวกหรือไม้เอี้ย (ไม้กูแคน) หรือไม้ไผ่ ด้านรูเปิดของตัวโหวดทำด้วยไม้รวกขนาดเล็ก สั้น ยาว เรียงลำดับตามความสูงต่ำของเสียง ดัดรอบกระบอกไม้ไผ่ที่ใช้เป็นแกนกลางติดไว้ด้วยขี้สูตรมีจำนวน 6-9 เล้า ความยาวประมาณ 25 เซนติเมตร เวลาเป่าจะหมุนไปรอบ ๆ ตามเสียงที่ต้องการแต่เดิมโหวดใช้ผูกเชือก ผู้เล่นถือปลายเชือกแล้วเหวี่ยงขึ้นไปบนท้องฟ้าทำให้เกิดเสียงโหยหวนภายหลังจึงพัฒนาไปเป็นเครื่องดนตรีการเทียบเสียง ระบบ 5 เสียง

- นาฏศิลป์พื้นบ้าน

การร่ายรำแบบชาวบ้านหรือเรียกกันตามท้องถิ่นว่า “ฟ้อน” นั้นมีหลายชนิดแต่ละชนิดมีลักษณะประจำของตนเอง เช่น ลักษณะการก้าวเท้า สวมเล็บ ยกเท้าสูง กระตุกส้น ย่อตัว ฯลฯ ทำท่าต่าง ๆ เลียนแบบอากัปกริยาที่ใช้อยู่ในชีวิตประจำวันแล้วนำมาประดิษฐ์ให้สวยงามและมีศิลปะยิ่งขึ้น ชนิดของการร่ายรำพื้นเมืองของไทลาวที่ปฏิบัติกันอยู่มีดังนี้

หมอลำ

การรำรำของหมอลำ หมายถึงนักร้องเพลงพื้นเมืองอีสาน การลำก็คือการร้องเพลงพื้นเมืองนั่นเอง การลำมีอยู่หลายทำนอง เช่น ทำนองลำสั้นหรือลำกลอน ลำยาวหรือลำล่องของ (ล่องโขง) หรือลำล่องลำเตี้ย ลำเพลิน การแสดงของหมอลำแต่ละครั้งจะประกอบด้วยทำนองเหล่านี้ และบางขั้นตอนหมอลำจะลำพร้อมกับรำไปด้วย เช่น

ลำกลอนเกี้ยว เป็นการลำทั่วไประหว่างหมอลำชายกับหมอลำหญิง เป็นการทดสอบความรู้ของอีกฝ่าย

ลำเตี้ย มีทำนองการลำโดยเฉพาะใช้ในการเกี้ยวพาราสีระหว่างหมอลำชายกับหมอลำหญิงด้วยการมกลอน

หมอลำหมู่ การลำหมู่เป็นการแสดงหลายคน แสดงเป็นเรื่องราวคล้ายลิเก ผู้แสดงแต่งตัวแต่งกายให้เหมาะสมกับฐานะตามท้องเรื่อง เรื่องที่นำมาแสดงได้จากนิทานหรือ วรรณคดีพื้นเมืองอีสาน ตัวแสดงที่สำคัญจะพออนำทำที่อ่อนช้อยสวยงาม ส่วนตัวตลกมักใช้ท่าทางที่ชวนขบขัน

เซิ้ง การเซิ้งเป็นการเลียนแบบชีวิตประจำวันมีหลายอย่างและมีผู้คิดประดิษฐ์เพิ่มเติมขึ้นมาใหม่อยู่เสมอ เช่น เซิ้งสวิง (เครื่องมือจับปลา) เซิ้งกระติบข้าว เซิ้งสาวไหม การเซิ้งเป็นเอกลักษณ์ของชาวอีสานเหนือ งานเทศกาลมหรสพต่าง ๆ ถ้าขาดเซิ้งไปจะทำให้บรรยากาศของงานกร่อยไปมากทีเดียว

ดนตรีที่ใช้ประกอบ วงดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบเป็นวงผสม มีแคน พิณ ซอ และเครื่องประกอบจังหวะต่าง ๆ เช่น กลองยาว ฉิ่ง ฉาบ ฆ้อง และกรับ โดยเฉพาะกลองยาวจะใช้หลายใบเพื่อเน้นจังหวะและความครึกครื้น สนุกสนาน

ฟ้อนผู้ไทยหรือภูไท การฟ้อนผู้ไทยใช้จังหวะช้าเพื่อแสดงออกถึงความสวยงาม ความอ่อนช้อย ละมุนละไม ช้ากว่าจังหวะเซิ้งซึ่งจัดเป็นประเภทรำอีกหนึ่งเท่าตัว กล่าวคือผู้ฟ้อนผู้ไทยก้าวไปหนึ่งก้าว เซิ้งจะรำไปได้สองก้าว หรือถ้าเปรียบเทียบกับจังหวะดนตรี ฟ้อนผู้ไทยก้าวเท้าตามโน้ตตัวดำ เซิ้งก้าวเท้าตามจังหวะตัวเข้ตหนึ่งชั้น

แสกเต้นสาก เต้นสากเป็นการรำกระทบไม้ แสกเต้นสาก หมายถึง การรำกระทบไม้ของชาวแสกและกระทำอยู่ในกลุ่มตน การเต้นสากเป็นการเต้นประกอบการร่ายรำตามจังหวะกระทบของไม้ไผ่หลายคู่ คนเต้น 4 คน คนกระทบเรียกว่าสากคู่ละ 2 คน หากใช้ไม้สาก 6 คู่ ก็จะต้องใช้คนกระทบไม้จำนวน 12 คน คนตีกลองหนึ่งคน และตีฉิ่งอีกหนึ่งคน

ฟ้อนผีฟ้าหรือผีหมอ ฟีฟ้าหรือผีหมอเป็นความเชื่อของชาวพื้นเมืองอีสานเกี่ยวกับเรื่องวิญญาณของผู้ที่ล่วงลับไปแล้วที่ต้องการที่ยึดที่อยู่เป็นหลักแหล่ง ผู้ที่วิญญาณต้องการอยู่ด้วยมักเป็นญาติ และสามารถรู้ได้โดยที่ตนเองล้มป่วยลง เมื่อไปหาหมอทางไสยศาสตร์และพบว่าเป็นวิญญาณของผู้ที่ล่วงลับไปแล้วอยากมาอยู่ด้วยการฟ้อนผีฟ้าหรือผีหมอเป็นการฟ้อนที่ไม่มีระเบียบแบบแผนหรือใช้หลักทางนาฏศิลป์แต่อย่างไร การเคลื่อนไหวเป็นไปตามจังหวะกลองและดนตรี

- การละเล่นพื้นบ้าน

เนื่องจากภูมิประเทศภาคอีสานเป็นที่ราบสูง ค่อนข้างแห้งแล้ง เพราะพื้นดินไม่เก็บน้ำ ฤดูแล้งจะกันดาร ฤดูฝนน้ำจะท่วม แต่ชาวอีสานก็มีอาชีพทำไร่ทำนา และเป็นคนรักสนุก ดังนั้นจึงสามารถหาความบันเทิงได้ทุกโอกาส การละเล่นพื้นบ้านของภาคอีสาน มักเกิดจากกิจวัตรประจำวัน หรือประจำฤดูกาล

เดินกุกกัก เป็นการละเล่นที่ใช้ของประดิษฐ์จากวัสดุที่หาได้ง่ายในท้องถิ่นที่มีตามธรรมชาติ การเดินกุกกักเป็นการสวมรองเท้าต่อขาให้สูง โดยคาดว่าน่าจะมาจากการเดินเพื่อข้ามที่ชื้นแฉะ หรือพงหนามที่ไม่รก โดยจะนำกะลามะพร้าวมาผ่าครึ่งวางคว่ำลงกับพื้น จากนั้นเจาะรูที่ก้นกะลาทั้ง 2 ข้าง นำเชือกเหนียวมา 1 เส้น ความยาวพอประมาณที่จะใช้มือดึงขณะที่ยืนได้ ปลายเชือกแต่ละข้างร้อยรูกะลาที่เจาะไว้ ซึ่งอาจจะใช้ตะปูหรือไม้ที่แข็งแรงผูกปลายเชือกที่ร้อยกะลาไม่ให้หลุดออกจากรูกะลา เวลาเล่นผู้เล่นจะใช้เท้าเหยียบลงบนกะลาทั้ง 2 ข้าง ดึงเชือกให้ตึงระหว่างง่ามหัวแม่เท้า เวลาเดินให้ดึงเชือกให้ตึงกะลาจะได้ติดเท้าไปด้วย เมื่อกะลากระทบพื้นจะมีเสียงดัง “กุกกัก” ซึ่งเป็นที่มาของชื่อนั่นเอง การละเล่นกุกกักนี้จะไม่ค่อยผาดโผนอันตรายสักเท่าไร ด้วยเหตุนี้เด็กผู้หญิงจึงนิยมเล่นกุกกักมากกว่าเด็กผู้ชาย

การตีคลี เป็นการละเล่นพื้นเมืองของชาวอีสาน นิยมเล่นตามชนบทโดยมีหลักฐานในสมัยกรุงศรีอยุธยา รัชสมัยสมเด็จพระเอกาทศรถ การตีคลีในสมัยโบราณมีด้วยกัน 3 ประเภทคือ คลีช้าง ผู้เล่นจะ

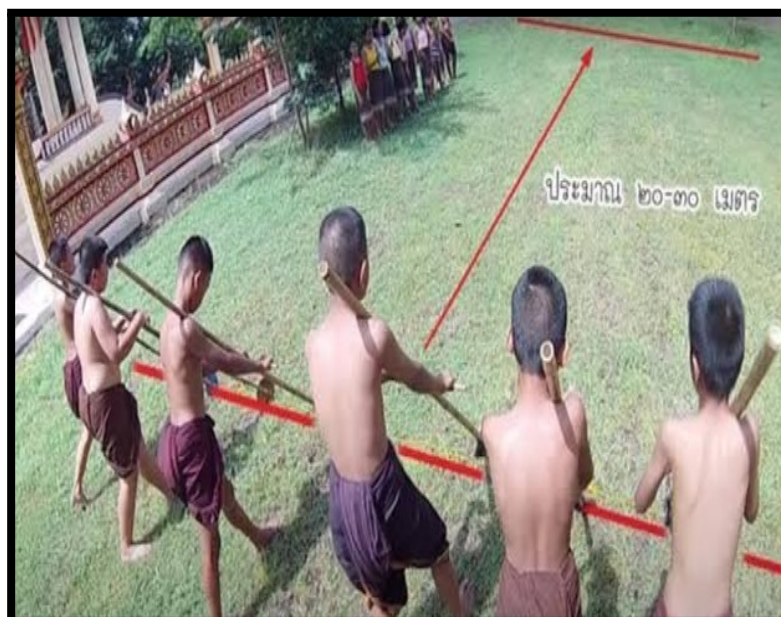
ต้องชี้ข้างดี นิยมเล่นกันเป็นจำนวนมากในสมัยอยุธยาคลีมา ผู้เล่นจะต้องชี้มาดี นิยมเล่นกันมากในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์คลีคน ผู้เล่นจะต้องเดินหรือวิ่งดี จะมีทั้งแบบตีคลีธรรมดา และตีคลีไฟ หรือการเอาลูกเผาไฟให้ลูกทว่มแล้วค่อยนำมาตี นิยมเล่นกันมากในชนบทอีสาน ไม่ว่าจะเป็นหนองคาย อุบลราชธานี ขอนแก่น ร้อยเอ็ด เป็นต้น

วิ่งขาโลกเถก จะใช้ไม้ไผ่กิ่ง 2 ลำ ถ้าไม่มีก็จะใช้วิธีเจาะรูแล้วเอาไม้อื่นมาสอดไว้เพื่อเป็นที่วางเท้า โดยผู้เล่นจะเลือกไม้ไผ่ลำตรง 2 ลำที่มีกิ่งสำหรับวางเท้าเสมอกัน 2 ข้าง ผู้เล่นจะขึ้นไปยืนบนแขนงไม้ เวลาเดินหากยกเท้าข้างไหนมือที่จับลำไม้ไผ่จะยกข้างนั้นตาม ส่วนมากเด็กๆ มักจะเดินแข่งกัน ใครที่เดินได้ไวและไม่ตกจากไม้ถือว่าเป็นผู้ชนะ

ดินเลียน ทำจากไม้กระดานรูปวงกลมซึ่งมีรัศมีประมาณ 8-12 นิ้ว โดยจะเจาะรูตรงกลาง แล้วใช้ ไม้ไผ่ยาวประมาณ 2 เมตรผ่าครึ่งยาว 12 นิ้ว เพื่อเชื่อมกับรูกระดานด้วยการตอกตะปู หรือไม้แข็งเป็นเพลลา อาจสลักขัดไว้ให้แน่นเพื่อไม่ให้หลุดออกมา ปกติจะนิยมเล่นดินเลียนในช่วงสงกรานต์หรือประเพณีอื่น ๆ เพื่อเป็นการสร้างความสนุกสนานในการเล่น ผู้เล่นจะยืนเรียงกันโดยใช้ไม้ไผ่ด้านปลายวางที่บ่า เมื่อได้ยินสัญญาณบอกให้เริ่มวิ่ง ผู้เล่นจะต้องดันดินเลียนให้วิ่งออกไป เพื่อให้ถึงเส้นชัยก่อนเป็นคนแรก โดยจะกำหนดระยะทางไว้ที่ 50 – 100 เมตร

บรรณานุกรม

- ทิดหมู มั้วม่วน. (๒๕๖๔). มารู้จักชาติพันธุ์ชนเผ่าไทยอีสาน. สืบค้นจาก <https://www.isangate.com/new/11-paothai/136-paothai-isai.html>
- บุญศรี ตาแก้ว. (2545). ธรรมเนียมประเพณีอีสาน. กรุงเทพฯ: ส.ธรรมภักดี.
- ภัทรลดา ทองเถาว์. (2563, มกราคม-มิถุนายน). บทบาทของความเชื่อเรื่องผีต่อสังคมอีสาน : กรณีศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี.วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต, 15(2)

ภาคผนวก

คำสั่งสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต ๓

ที่ ๑๑๕ /๒๕๖๖

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานการประชุมเชิงปฏิบัติการจัดทำองค์ความรู้ด้านชาติพันธุ์ และยกร่าง
กรอบสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นตามโครงการรักถิ่นฐานผูกพันบ้านเกิด ปีงบประมาณ ๒๕๖๖

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต ๓ ได้คำนึงถึงการผลิตเยาวชนที่มีความตระหนักรู้จักท้องถิ่นของตน สามารถปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม รวมถึงวางแผนวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามที่สืบทอดกันมา จึงได้จัดทำโครงการรักถิ่นฐานผูกพันบ้านเกิด เพื่อรวบรวมข้อมูลสารสนเทศของท้องถิ่น รวบรวมไว้ในระบบฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ (database) จัดทำกรอบสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นเพื่อให้สถานศึกษานำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นไปจัดประสบการณ์ในหลักสูตรท้องถิ่นของสถานศึกษาตามบริบทของสถานศึกษาต่อไป เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย และบรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการฯ ดังกล่าว สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต ๓ โดยจะจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการจัดทำองค์ความรู้ด้านชาติพันธุ์ ยกร่างและวิพากษ์กรอบสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นตามโครงการรักถิ่นฐานผูกพันบ้านเกิด ในวันที่ ๒๐ - ๒๑ มีนาคม ๒๕๖๖ และวันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๖๖ ณ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต ๓ จึงขอแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานยกร่างกรอบสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นตามโครงการรักถิ่นฐานผูกพันบ้านเกิด ปีงบประมาณ ๒๕๖๖ ดังนี้

๑. คณะกรรมการอำนวยการและกำกับติดตาม มีหน้าที่ดูแล ให้คำปรึกษา ช่วยเหลือ สนับสนุนให้การดำเนินงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยปฏิบัติหน้าที่นี้เทศ ติดตามและประเมินผล การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือให้คำปรึกษาและแก้ไขปัญหาการดำเนินงานตามโครงการ ประกอบด้วย

๑.๑ นายเรืองยศ ปันศิริ	ผอ.สพป.ชม.๓	ประธานกรรมการ
๑.๒ นางสาวพรทิพย์ ทวีวัฒนโสภ	รอง ผอ.สพป.ชม.๓	รองประธานกรรมการ
๑.๓ นางสาวพัชรดา ลำนักเนตร	ผอ.กลุ่มนิเทศฯ สพป.ชม.๓	กรรมการ
๑.๔ นางสาวสีกการะ หนั่นชัย	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการพิเศษ	กรรมการ
๑.๕ นางรัชณี อุดทา	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการพิเศษ	กรรมการ
๑.๖ นางสาวศิวาณัฐ ใจสัตย์	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการพิเศษ	กรรมการ
๑.๗ นางสาวศรัณย์พัชร สิงห์ใจ	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการพิเศษ	กรรมการ
๑.๘ นางศิริภัสสร ศิริวงศ์	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการพิเศษ	กรรมการ
๑.๙ นายเจษฎา ก้องสาคร	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการ	กรรมการ
๑.๑๐ นางพรกมล ชัดราษฎร์	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการ	กรรมการ
๑.๑๑ นางอลิสตรา อ่อนอด	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการ	กรรมการ
๑.๑๒ นางสาวอรณัชชา เตชะวงศ์	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการ	กรรมการ

๑.๑๒ นางสาวกัญญาณั อินตะปัญญ...

- ๒ -

๑.๑๒ นางสาวกัญญา อินต๊ะปัญญา	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการ	กรรมการ
๑.๑๓ นายวรกันต์ ศรีวิชัย	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการ	กรรมการ
๑.๑๔ นางสาวนิภาพรรณ สิงห์คำ	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการ	กรรมการ
๑.๑๕ นางสาวจินดา คำเงิน	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการพิเศษ	กรรมการและเลขานุการ

๒. คณะกรรมการดำเนินงานจัดทำองค์ความรู้ด้านชาติพันธุ์ ยกร่างและวิพากษ์กรอบ
สาระการเรียนรู้ท้องถิ่นตามโครงการรักถิ่นฐานผูกพันบ้านเกิด มีหน้าที่ เป็นวิทยากรประจำกลุ่ม วางแผน/
 ออกแบบการจัดทำรูปเล่ม เป็นกองบรรณาธิการกิจในการดำเนินงาน และรายงานผลการดำเนินงานให้
 ผอ.สพป.ชม.๓ ทราบถึงปัญหา อุปสรรค ที่อาจเกิดจากการดำเนินการตามโครงการฯ ต่อไป ประกอบด้วย

๒.๑ นางสาวพรทิพย์ ทวีวัฒนโสภ	รอง ผอ.สพป.ชม.๓	ประธานกรรมการ
๒.๒ นางสาวพัชรดา ลำนักเนตร	ผู้อำนวยการกลุ่มนิเทศฯ	รองประธานกรรมการ
๒.๓ นางสาวสีกการะ ทนชัย	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการพิเศษ	กรรมการ
๒.๔ นางรัชนี อุดทา	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการพิเศษ	กรรมการ
๒.๕ นางสาวศิพณัฐ ใจสัดย	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการพิเศษ	กรรมการ
๒.๖ นางสาวศรณีย์พัชร สิงห์ใจ	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการพิเศษ	กรรมการ
๒.๗ นางศิริภัสสร ศิริวงศ์	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการพิเศษ	กรรมการ
๒.๘ นายเจษฎา ก้องสาคร	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการ	กรรมการ
๒.๙ นางพรกมล ชัดราษฎร์	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการ	กรรมการ
๒.๑๐ นางอลิสตรา อ่อนอด	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการ	กรรมการ
๒.๑๑ นางสาวอรณิชา เตชะวงศ์	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการ	กรรมการ
๒.๑๒ นางสาวกัญญา อินต๊ะปัญญา	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการ	กรรมการ
๒.๑๓ นายวรกันต์ ศรีวิชัย	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการ	กรรมการ
๒.๑๔ นางสาวนิภาพรรณ สิงห์คำ	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการ	กรรมการ
๒.๑๕ นายสุพินันท์ กันทะวงศ์	รองผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านห้วยคอกหมู	กรรมการ
๒.๑๖ นางศิริณี บุญเกิด	ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนบ้านใหม่หนองบัว	กรรมการ
๒.๑๗ นางพัชราภรณ์ วิเศษคุณ	ครูชำนาญการ โรงเรียนบ้านใหม่หนองบัว	กรรมการ
๒.๑๘ นายวัชร ปางจันทร์	ครู โรงเรียนบ้านใหม่หนองบัว	กรรมการ
๒.๑๙ นางสาวกรรณ สุวรรณวงศ์	ครู โรงเรียนเทพศิรินทร์ ๙	กรรมการ
๒.๑๙ นางสาวจินดา คำเงิน	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการพิเศษ	กรรมการและเลขานุการ

๓. คณะกรรมการฝ่ายจัดทำองค์ความรู้ด้านชาติพันธุ์เพื่อจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น
 มีหน้าที่ ดำเนินการสังเคราะห์ข้อมูลชาติพันธุ์ในเขตท้องที่ สพป.ชม.๓ รวบรวมเป็นหนังสือองค์ความรู้ด้านชาติพันธุ์
ในวันที่ ๒๐-๒๑ มีนาคม ๒๕๖๖ ณ ห้องประชุมเคียงศิริ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่
 เขต ๓ ประกอบด้วย

อำเภอฝาง

๑. นางสาวขวัญดารินทร์ วาริธนพัชร	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านเหมืองแร่
๒. นายณรงค์ อินดี	ครู	โรงเรียนบ้านต้นผึ้ง

๓. นางสาวทยาจิ...

- ๓ -

๓. นางสาวทยานิจ เยสุวรรณ์	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านปาง (ผาง)
๔. นางสาวหิรัญญา อินทร์ศรี	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านห้วยฝาย (ผาง)
๕. นางสาวนภาพร ยาสุมุท	ครู	โรงเรียนบ้านโป่งน้ำร้อน
๖. นางชนิตากร คุณา	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านห้วยบอน
๗. นางสาวกณทิรา ศรีใจ	ครู	โรงเรียนบ้านแม่ใจ
๘. นางจุฑามณี กันธะ	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านห้วยเขียน
๙. นางสาววีรยา ชุ่มใจ	ครู	โรงเรียนบ้านศรีดอนชัย
๑๐. นางพิชญ์สินี ทรงศรี	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านเวียงผาง
๑๑. นางพิพากษา ทับไธสง	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านโป่งถิบ
๑๒. นางสาวสุณี อินจันทร์	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านสันทรายคองน้อย
๑๓. นางสาวประไพ ธิมา	ครู ค.ศ.๒	โรงเรียนบ้านขอบด้ง
๑๔. นางสาวสุภาภรณ์ บุตรดีวงศ์	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านลาน
๑๕. นางสาวอัมพิกา หล่อใจ	ครู	โรงเรียนบ้านห้วยนา
๑๖. นางมัทนา รุ่งแจ้ง	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านเวียงหวาย
๑๗. นางพัชรา มุขแก้ว	ครู	โรงเรียนบ้านหนองขวาง
๑๘. นางสาววิมลญา ผาลัย	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านม่อนปิ่น
๑๙. นายภัทรธร คุณยศยิ่ง	ครู	โรงเรียนบ้านห้วยหมากเหลี่ยม
๒๐. นางสาวปณิดา ทิพย์เนตร	ครูผู้ช่วย	โรงเรียนบ้านม่วงชุม
๒๑. นางสาวมนธินี ศรีหล้า	ครู	โรงเรียนบ้านเด่นใหม่
๒๒. นางสาวไพบรียักษ์ ดวงแก้ว	ครู	โรงเรียนบ้านสันตันเปา
๒๓. นางสาวพัชรินทร์ เตาะแป	ครู	โรงเรียนบ้านสันม่วง
๒๔. นายอนุศิษฐ์ ปัญเชื้อ	ครู	โรงเรียนบ้านดงป่าล้าน
๒๕. นางสาวธิดารัตน์ แสนปัญญา	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านแม่ข้า
๒๖. นางสาวอติตยา วงศ์ศา	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านโป่งนก
๒๗. นายปฏิฐวัญญ์ เพ็ญเพชร	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านแม่คะ
๒๘. นางสาวพิชญา คำหอม	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านห้วยไคร้ (ผาง)
๒๙. นายสงกรานต์ กาวีโล	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านปางปอย
๓๐. นางสาวปภมวัน พึ่งเพราะ	ครูผู้ช่วย	โรงเรียนบ้านแม่จอนกลาง
๓๑. นางสาวจาพิณีพันธุ์ อินต๊ะแก้ว	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านยาง
๓๒. นางสาวสร้อยนรินทร์ คุมคำ	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านทุ่งหลุก
๓๓. นางปิยะนุช วิราศรี	ครูชำนาญการ	โรงเรียนวิรุณเทพ
๓๔. นางสาววิศรา ยะเรือน	ครูผู้ช่วย	โรงเรียนบ้านห้วยห้อม
๓๕. นายกุลธร ดอนแก้ว	ครูชำนาญการ	โรงเรียนเทพศิรินทร์ ๙ ฯ
๓๖. นางนิชานาญ กันธวรรณ	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนเจ้าแม่หลวงอุปถัมภ์ ๑
๓๗. นางสาวอัญชลี วงศ์จุมปู	ครู	โรงเรียนบ้านหลวง
๓๘. นางพรรณนพ สิกกะ	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านต้นสำน

๓๙. นางสาวปิ่นทิรา...

- ๔ -

๓๙. นางสาวปิ่นทิรา พรหมนุชานนท์	ครูชำนาญการ	โรงเรียนชุมชนบ้านแม่สุ่นหลวง
๔๐. นางชาลิณี กุมารแก้ว	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านหนองยาว
๔๑. นางมัทธนา ฤทธิโชติ	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านปางสัก
๔๒. นางมัลลิกาณัฏ์ ไชยสุ	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านแม่สุ่นน้อย
๔๓. นางสาวสุภาณี หมีคำ	ครู	โรงเรียนบ้านสันป่าแดง
๔๔. นางสาวสุภาพร กานต์นิตกร	ครูชำนาญการ	โรงเรียนวัดศรีบุญเรือง
๔๕. นางจตุพร อาศัย	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านห้วยงูกลาง
๔๖. นางธมน สังข์สำราญ	ครูชำนาญการ	โรงเรียนวัดนันทาราม
๔๗. นางสาวกรรณา สุวรรณสังข์	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านสันทราย
๔๘. นางเกศไพฑูรย์ กันธิยะ	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านสันตันดู่

อำเภอแม่เมาะ

๑. นายอานภาพ ชัยญาชัย	ครูผู้ช่วย	โรงเรียนบ้านห้วยศาลา
๒. นายณัฐวุฒิ สุธรรม	ครู	โรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ ๙
๓. นายฉัตรชัย พรหมมารักษ์	ครู	โรงเรียนกมลเรียม สุโกศล (บ้านผาใต้)
๔. นางสาวจิราภา คัดมดาศ	ครู	โรงเรียนต.ช.ด.ศึกษานารีอนุสรณ์ ๓
๕. นางสาวพัชรี แซ่จ้าว	ครู	โรงเรียนโชติคุณะเกษมบ้านเมืองงาม
๖. นายณัฏฐเอก หมั่นแสง	ครู	โรงเรียนบ้านสุขฤทัย
๗. นางสาววันเพ็ญ เสง่หล้า	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านท่ามะแกง
๘. นายณัฏฐล ปัญญายศ	ครู	โรงเรียนวัดห้วยน้ำเย็น
๙. นางสาวกุลธิดา คำพา	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านห้วยปู
๑๐. นางสาวอรทัย ชัยเลิศฟ้า	ครู	โรงเรียนไทยทุนบ้านสันตันดู่
๑๑. นางทิพวรรณ อินสอน	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนตชด.ไลออนส์มหาจักร ๘
๑๒. นางสาวภาณิดา ญาศรี	ครู	โรงเรียนเพียงหลวง ๑ ฯ (บ้านท่าตอน)
๑๓. นางสาวทอง กาง	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านหลวง
๑๔. นางสาวกริดา อิ่มใจ	ครู	โรงเรียนโรงเรียนบ้านโละ
๑๕. นางสาวณัฏษณันท์ แก้วอินทร์	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านสันตันหม้อ
๑๖. นางสาวนีย์ พงศ์ประเสริฐสิน	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านปากกือ
๑๗. นางสาวจันทวรรณ ศรีนวลใหญ่	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านป่าแดง
๑๘. นางจอมศรี ใจอาษา	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านสันปอธง
๑๙. น.ส.ธัญลักษณ์ ธรรมศร	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านห้วยม่วง
๒๐. นางสาวพัชรินทร์ แก้วมะโน	ครู	โรงเรียนศึกษานารีอนุสรณ์ ๒
๒๑. นางสาวจิราภร ก้างอนตา	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนชุมชนบ้านคาย
๒๒. นางสาวสโรชา สอนศรีนุสรณ์	ครูผู้ช่วย	โรงเรียนบ้านห้วยคอกหมู

๒๓. นางสาวแววดาว...

- ๕ -

๒๓. นางสาวแววดาว สุทธิหลวง	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านหนองขี้เหล็กยาง
๒๔. นางสาวณิชา การินทร์	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนศึกษานารีอนุสรณ์ ๑ (บ้านแม่เมืองน้อย)
๒๕. นางสาวสร้อยทับทิม เดชโพธิ์	ครู	ครู โรงเรียนบ้านอ่างต่ำ
๒๖. นางสาวมนัสนันท์ ไกลมาก	ครู	โรงเรียนประพันธ์-อารีย์หงส์สกุล
๒๗. นางสาวมาลากุล ปิ่นระชา	ครู	โรงเรียนบ้านสันป่าเทียว
๒๘. นางสาวณัฐนันท์ ลือพรหม	ครูผู้ช่วย	โรงเรียนบ้านปางตันเตือ
๒๙. นางนงเยาว์ เพชรคงเทพ	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนไทยรัฐวิทยา ๑๒ (บ้านเอก)
๓๐. นางสาววิกาลดา แก้วคำ	ครู	โรงเรียนบ้านดอนชัย
๓๑. นางสาว ธัญญาทิพย์ ปิงแก้ว	ครู	โรงเรียนบ้านโป่งไฮ
๓๒. นายสุภูมิชัย วงศ์เจริญ	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านสันป่าข้า
๓๓. นางสาวณพิชญา ทะนันชัย	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนชุมชนบ้านแม่ฮ้าง
๓๔. นางสาวโสภา สุวรรณ	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านห้วยป่าช้าง
๓๕. นางพณีย์ ชัยมูล	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านแม่สาว
๓๖. นางสาวอาภาภรณ์ แก่นการ	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านดง
อำเภอไชยปราการ		
๑. นางสาวอริยา จารุสิทธิกุล	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านห้วยบง
๒. นางกัลยาณี อินทิไชย	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านปางดำ
๓. นายสมบุญรณ์ เหล็กผืน	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนวัดอรัญญาสี่
๔. นางสาวชลธิชา ดวงดี	ครู	โรงเรียนวัดบ้านท่า
๕. นางสาวศิริกัญญา มั่นกันน่าน	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านห้วยไผ่
๖. นางสาวพัชรินทร์ อุ่นบ้าน	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านต้นโชค
๗. นายสุรชาติ อุ่นจรัสดี	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านปางวิทยาสรรค์
๘. นางสาวปณัญญา อิมโอชา	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านสินชัย
๙. นางสาววรรณัน มีฉวี	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านใหม่หนองบัว
๑๐. นางสาวรพีชา คำวงศ์	ครู	โรงเรียนสันติวนา
๑๑. นางสาวสุพรรณษา ศรีมา	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านผาแดง
๑๒. นางวรรณกรณ์ อำไพรัตน์	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านแม่ทะลบ
๑๓. นางสาวนริศรา ชุ่มเรือน	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านป่าจั่ว
๑๔. นางสาวศินิรัตน์ อายูเย็น	ครู	โรงเรียนบ้านห้วยต้นตอง
๑๕. นายวิทยา หน่อคำ	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนวัดป่าแดง
๑๖. นางจันทร์จิรา กาหลง	ครู	โรงเรียนบ้านแม่ชี
๑๗. นายวุฒิชัย ยอดศรี	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านถ้ำดับเตา
๑๘. นางสาวสุทธาทิพย์ ชัยทะวี	ครู	โรงเรียนบ้านอ้าย
๑๙. นายภูริทัต สุรารักษ์ขมภู	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านหัวฝาย

๒๐. นางขจาริน...

- ๖ -

๒๐. นางขจาริน ดวงพิชัย	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนชุมชนวัดศรีดงเย็น
๒๑. นางสาววิภาวรรณ ตาดทองดีเด่น	ครู	โรงเรียนบ้านเวียงผาพัฒนา

อำเภอเชียงดาว

๑. ว่าที่ร.ต.หญิงจุไรรัตน์ จอมเจ้าวัว	ครู	โรงเรียนบ้านถ้ำ
๒. นางสาววิศนี อินทร์ปาน	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านทุ่งหลวง
๓. นายอริวัฒน์ เชื้อนเก้า	ครูผู้ช่วย	โรงเรียนบ้านเชียงดาว
๔. นายเขาวลิต หล่อเถิน	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านดอน
๕. นางราชนิภา กาไชย	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนชุมชนบ้านวังจ้อม
๖. นางทาทิกา แก้วระดี	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านทุ่งละคร
๗. นางสาวบุศรินทร์ กันทา	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านปางแดง
๘. นางสาวพรพรรณ สุธ้าย	ครู	โรงเรียนบ้านห้วยทรายขาว
๙. นายธวัชชัย ปทุมรัตน์นางกูร	ครู	โรงเรียนพัฒนาดันน้ำขุนคอง
๑๐. นางสาวสุนันท์ กองตุม	ครู	โรงเรียนบ้านแม่กอนใน
๑๑. นางฐิตารีย์ แสงสุวรรณ	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านทุ่งข้าวพวง
๑๒. นายกฤษณะ วงศ์ริน	ครู	โรงเรียนแก่น้อยศึกษา
๑๓. นางสาวชุตินันท์ ปิยะยา	ครู	โรงเรียนโครงการหลวงแก่น้อย
๑๔. นายธรรณิธร มโนวรรณ	ครู	โรงเรียนบ้านเมืองนะ
๑๕. นายสอุม เชื้อสายวิบูลย์	ครู	โรงเรียนบ้านแม่ปาม
๑๖. นางสาวอำพร ชัยปะละ	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านออน
๑๗. นายไชยกร กิตติยาม	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านปางเพื่อง
๑๘. นางสาวกัญญภัทร์ นพรัตน์กุลประเสริฐ	ครูชำนาญการ	โรงเรียนมิตรมวลชนเชียงใหม่
๑๙. นายพณิพงศ์ ลิ้มไพโรสานนท์	ครู	โรงเรียนบ้านห้วยจะคำน ดช.อนุสรณ์
๒๐. นางสาวสุปราณี จินใจ	ครู	โรงเรียนบ้านปางมะเข
๒๑. นางสาวนิตยา ดวงเนตร	ครู	โรงเรียนบ้านวังมะริว
๒๒. นายรัฐพล อินโซสา	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านเมืองคอง
๒๓. นางสาวสุทธิดา เทียนทอง	ครู	โรงเรียนบ้านหนองบัว
๒๔. นางสาวรักชนก ยืนยง	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านใหม่
๒๕. นางสุวิรี รักประชา	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนชุมชนบ้านเมืองงาย
๒๖. นางสาวนิรมัย ไชยวงศ์	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านแม่ณะ
๒๗. นายสุริยัน เหล็กแหลม	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านสบคาบ
๒๘. นายชนานันท์ กันทับ	ครู	โรงเรียนวัดปางมะโอ
๒๙. นางสาวบุณทริกา บุบผชาติกุล	ครู	โรงเรียนบ้านสันป่าเกี๊ยะ
๓๐. นางสาวสุภัทริฎา กาญจนธีระรักษ์	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนวัดจอมศรี
๓๑. นางสาวเพชรรัตน์ พันธุ์สุจริตไทย	ครู	โรงเรียนบ้านแม่แมะ
๓๒. นางสาวยลดา หล้าเหลื่อม	ครู	โรงเรียนบ้านแม่ฮ้อยใน
๓๓. นายอภิรักษ์ พรหมชนะ	ครู	โรงเรียนบ้านปาง (เชียงดาว)
๓๔. นางสาวพิชานันท์ โพธิ์เมือง	ครู	โรงเรียนบ้านอรุโณทัย

๓๕. นางสาวสุภารัตน์...

- ๗ -

๓๗. นางสาวสุดารัตน์ พงษ์ธรรม	ครูผู้ช่วย	โรงเรียนบ้านรินหลวง
๓๘. นายกิตติธันต์ จันทร์แสง	ครู	โรงเรียนบ้านนาหวาย
๓๙. นางสาวสิรินทรา กำคำ	ครู	โรงเรียนบุญจุม ๒ บ้านน้ำ
๔๐. นายนิพนธ์ ดอกพ้อ	ครู	โรงเรียนดอยสามหมื่น

อำเภอเวียงแหง

๑. นางสาวจรรวรณ์ วงศ์ษา	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านม่วงป้อก
๒. นางกัณฑ์ทัย สุภามูล	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านเปียงหลวง
๓. นางศิริลักษณ์ ทองขำ	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านปางป้อ
๔. นางณัฐกฤตา ปูนกลาง	ครู	โรงเรียนรัฐราษฎร์อุปถัมภ์
๕. นางสาวฐิติภัทร จักรคำ	ครู	โรงเรียนบ้านกองลม
๖. นายกิตติกร คงอินทร์	ครู	โรงเรียนบ้านนามน
๗. นางพัชรี สายผาบ	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านจอง
๘. นางสาวพรรษา จันตะคำ	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านห้วยไคร้
๙. นางสาวรวิญญา พรหมเหล็ก	ครู	โรงเรียนบ้านเวียงแหง

๔. คณะกรรมการยกย่องการสอบและการเรียนรู้ท้องถิ่น มีหน้าที่ วิเคราะห์มาตรฐานและตัวชี้วัดของรายวิชาต่างๆตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ (ฉบับปรับปรุง ๒๕๖๐) โดยกำหนดสาระมาตรฐาน และตัวชี้วัด ๘ กลุ่มสาระการเรียนรู้ของให้สอดคล้องกับองค์ความรู้ด้านชาติพันธุ์ที่ได้จัดทำขึ้น ในวันศุกร์ ที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๖๖ ณ ห้องประชุมองค์ตอยสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต ๓ เวลา ๐๘:๐๐ – ๑๖:๓๐ น. ประกอบด้วย

กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย

๑. นายฐิติ นวชุตินวงศ์	รองผู้อำนวยการ	โรงเรียนไทยรัฐวิทยา ๑๒ (บ้านเอก)
๒. นายสุรศักดิ์ เลพล	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านใหม่หนองบัว
๓. นางสาวสาธิตี ไสวรรณ	ครูชำนาญการ	โรงเรียนชุมชนวัดศรีดงเย็น
๔. นางสาวพิชานันท์ ไชยอัมพรวิจิตร	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านแม่ขี้
๕. นางสาวนิรดา นิรชานันท์	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนวัดนันทาราม

กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์

๑. นางสาวสุณี อินจันทร์	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านสันทรายคองน้อย
๒. นางศรีวรรณ ศรีวิชัย	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนชุมชนวัดศรีดงเย็น
๓. นายจตุรงค์ สกลสอน	ครูผู้ช่วย	โรงเรียนบ้านสันตันหม้อ
๔. นางสาวณัฐสุดา พรหมมา	ครูผู้ช่วย	โรงเรียนชุมชนวัดศรีดงเย็น
๕. นางขจาริน ดวงพิชัย	ครู	โรงเรียนชุมชนวัดศรีดงเย็น
๖. นางสาวสรวิรัชต์ ยะจอม	ครู	โรงเรียนบ้านทุ่งข้าวพวง

กลุ่มสาระการเรียนรู้...

- ๘ -

กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

วิทยาศาสตร์

๑. นางบุญยวีร์ วงศ์สุน	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านสันป่าแดง
๒. นางสาวฐิรินทร์รัตนดาว ธนิตันยบุรณ์	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านสันป่าแดง
๓. นางสาวทิพย์สุดา บุญมา	ครู	โรงเรียนบ้านสันป่าแดง
๔. นางสาวอรจิรา มหารัตน์	ครู	โรงเรียนบ้านมอนปิ่น
๕. นางนันทิษฐา เชนย	ครูชำนาญการ	โรงเรียนชุมชนวัดศรีดงเย็น
๖. นางสาวกมลพรรณ เดือนเพ็ญ	ครูผู้ช่วย	โรงเรียนบ้านแม่ขี

เทคโนโลยี

๑. นางสาวสุนทรี สิงห์ทอง	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านแม่คะ
๒. นายคมสันต์ สมฤทธิ์	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านเวียงฝาง
๓. นางสาวปิณฑิรา พรหมนุชานนท์	ครูชำนาญการ	โรงเรียนชุมชนบ้านแม่สุ่นหลวง

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

๑. นายสุรพงษ์ จงคำ	รองผู้อำนวยการ	โรงเรียนบ้านหลวง
๒. นางรินนพร บุญชาญ	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนวัดนันทาราม
๓. นางสาวฐิติอาภา ปิ่นพัด	รองผู้อำนวยการ	โรงเรียนบ้านปางมะเยา
๔. นางสาวหยาดพิรุณ วรรณะศรี	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านม่วงชุม
๕. นางสาวเจนจิรา ไชยวงศ์สิงห์	ครู	โรงเรียนบ้านเชียงดาว
๖. นายปราโมช อุปถัมภ์	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านแม่สาว

กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ

๑. นายประยัด โกฏแก้ว	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนชุมชนบ้านแม่ฮ้าง
๒. นางธันยารัตน์ ธรรมสุวรรณ์	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านอ้าย
๓. นางรติรัตน์ ปิ่นมา	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนวัดป่าแดง
๔. นางสาวบัวบาน กองราช	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนวัดบ้านท่า
๕. นายปิยะ ต๊ะวิชัย	ครูชำนาญการ	โรงเรียนศึกษานารีอนุสรณ์ ๑
๖. นายกฤตภาส ต้นแจ้	ครูชำนาญการ	โรงเรียนชุมชนบ้านค้าย

กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา

๑. นายเสรี คำภีระ	รองผู้อำนวยการ	โรงเรียนเพียงหลวง ๑ (บ้านท่าตอน)ฯ
๒. ว่าที่ร้อยตรีหญิงพัทยา แสงคำมา	รองผู้อำนวยการ	โรงเรียนบ้านแม่กอนใน
๓. นายยุทธนา ไทยเหนือ	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านยาง
๔. นางสาวลาวัลย์ ดอนปิน	ครูชำนาญการ	โรงเรียนวัดนันทาราม
๕. นางสาวชุติมา ปิ่นพรหม	ครู	โรงเรียนบ้านห้วยงูกลาง
๖. ว่าที่ร้อยตรีหญิงจริญญา โทปัก	ครู	โรงเรียนเพียงหลวง ๑ (บ้านท่าตอน)ฯ

กลุ่มสาระการเรียนรู้...

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ

๑. นางศิริณี บุญเกิด	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านใหม่หนองบัว
๒. นางต้องลักษณ์ ปันผสม	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนเจ้าแม่หลวงอุบลรัตน์
๓. นายสิทธิพันธ์ กำภาศ	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านโพนบก
๔. นายวัชร ปางจันทร์	ครู ผู้ช่วย	โรงเรียนบ้านใหม่หนองบัว
๕. นายคณธร ศรีไม้	ครูผู้ช่วย	โรงเรียนบ้านต้นโชค
๖. นางสาวอมรรัตน์ คำหมื่น	ครูผู้ช่วย	โรงเรียนบ้านทุ่งข้าวพวง

กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ

๑. นางสาววิไลวรรณ แซ่ม้า	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านเวียงผาง
๒. นายไกรวิชญ์ ผลบุญ	ครูชำนาญการ	โรงเรียนไทยรัฐวิทยา ๑๒ (บ้านเอก)
๓. น.ส.ศศิธร สันใจ	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านป่าแดง
๔. นางเตือนใจ ปัญญาธรรม	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนวัดศรีบุญเรือง
๕. นางณัฐสินี รุติภักตร์พลาหาญ	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนวัดป่าแดง
๖. นายเอกรินทร์ ไชยบิน	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านหลวง(ผาง)

ระดับปฐมวัย

๑. นางสาวเมธาวี เชื้อสาย	ครูชำนาญการ	โรงเรียนบ้านเวียงผาง
๒. นางสาวจันจิรา อุดมา	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านสันป่าเหียว
๓. นางนตยา โกเสนต่อ	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนวัดบ้านท่า
๔. นางสาวอมรรัตน์ มหาวรรณ	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านเชียงดาว
๕. นางพัชรี สายผาบ	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านจอง

๕. คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ มีหน้าที่ ประเมินความเหมาะสม สอดคล้องด้านเนื้อหาของ องค์ความรู้ด้านชาติพันธุ์ และกรอบสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นตามมาตรฐานและตัวชี้วัดของรายวิชาต่างๆตาม หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ (ฉบับปรับปรุง ๒๕๖๐) ประกอบด้วย

๕.๑ ผศ.ดร.ลำไย สีหามาดย์	วิทยาลัยการศึกษา	มหาวิทยาลัยพะเยา
๕.๒ ดร.วสันต์ สรรพสุข	วิทยาลัยการศึกษา	มหาวิทยาลัยพะเยา
๕.๓ ดร.เพ็ญวิภา พรหมสุวรรณ	ข้าราชการบำนาญ	สพป.เชียงใหม่ ๓
๕.๔ นางวรลักษณ์ อุดมทรัพย์	ผู้อำนวยการเชี่ยวชาญ	โรงเรียนบ้านเวียงหวาย
๕.๕ ดร.วิภาดา วีระกุล	ผู้อำนวยการชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านรินหลวง
๕.๖ ดร.เจตนิพัฐ รอบคอบ	ผู้อำนวยการชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านเวียงผาง
๕.๗ ดร.พงศ์ธัญญ์ ณ เชียงใหม่	ผู้อำนวยการชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนบ้านแม่สาว
๕.๘ นางสาวสายฝน ธงนำชัยเลิศ	ผู้อำนวยการชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนวิรุณเทพ
๕.๙ นายทองสุข สมบูรณ์	ครูชำนาญการพิเศษ	โรงเรียนฝางชนูปถัมภ์
๕.๑๐ นายปิยะพงษ์ มอญแสง	ครูชำนาญการ	โรงเรียนฝางชนูปถัมภ์

๖. คณะกรรมการ...

- ๑๐ -

๖. คณะกรรมการฝ่ายการเงินและพัสดุ มีหน้าที่ เบิกจ่ายเงินงบประมาณให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ประกอบด้วย

๖.๑ นางสาวลิณี กิติน่าน	ผอ.กลุ่มบริหารงานการเงินฯ ประธานกรรมการ
๖.๒ นางสาววาสนา อุ่นบุญตัน	นักวิชาการพัสดุปฏิบัติการ รองประธานกรรมการ
๖.๓ นางสาววนิดา เพียรชนะ	พนักงานราชการ กรรมการ
๖.๔ นางวรินทร์ เตชะนัง	พนักงานราชการ กรรมการและเลขานุการ

๗. คณะกรรมการฝ่ายธุรการ มีหน้าที่ เก็บรวบรวมเอกสาร จัดพิมพ์รายงานและเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

๗.๑ นางสาวจินดา คำเงิน	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการพิเศษ ประธานกรรมการ
๗.๒ นางสาวหทัยวรรณ สิงห์ใจ	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการพิเศษ รองประธานกรรมการ
๗.๓ นายเจษฎา ก้องสาคร	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการ กรรมการ
๗.๔ นางสาวอรณิชชา เดชะวงศ์	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการ กรรมการ
๗.๕ นางพรกมล ชัดราษฎร์	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการ กรรมการ
๗.๖ นางอลิสตรา อ่อนอืด	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการ กรรมการ
๗.๗ นางสาวนิภาพรรณ สิงห์คำ	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการ กรรมการ
๗.๘ นายเกรียงไกร เทพมา	อัตราจ้าง กรรมการ
๗.๘ นางสาวจุฑารัตน์ ก้องคำ	เจ้าพนักงานธุรการชำนาญงาน กรรมการและเลขานุการ
๗.๙ นางสาวเบญจมาศ ผิวผุด	พนักงานพิมพ์ดีด กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

๘. คณะกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์ มีหน้าที่ บันทึกภาพการดำเนินงานกิจกรรมและประชาสัมพันธ์กิจกรรมในรูปแบบต่างๆ อาทิ จดหมายข่าว เว็บไซต์ของ สพป.ชม.๓

๘.๑ นายเจษฎา ก้องสาคร	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการ ประธานกรรมการ
๘.๒ นายรัตนพล บุญชู	พนักงานราชการ รองประธานกรรมการ
๘.๓ นายเกรียงไกร เทพมา	อัตราจ้าง กรรมการ
๘.๔ นายदनัย แบนทองคำ	อัตราจ้าง กรรมการและเลขานุการ

ให้คณะกรรมการทุกฝ่ายปฏิบัติหน้าที่ด้วยความตั้งใจ และเสียสละ เพื่อให้การดำเนินงานเกิดความเรียบร้อย ถูกต้อง บรรลุวัตถุประสงค์ และเป็นประโยชน์แก่การพัฒนาคุณภาพการศึกษา

ทั้งนี้ ตั้งแต่วันที่ ๑๐ เดือน มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๖ เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๑๐ เดือน มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๖

(นายเรืองยศ ปันศิริ)

ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต ๓